

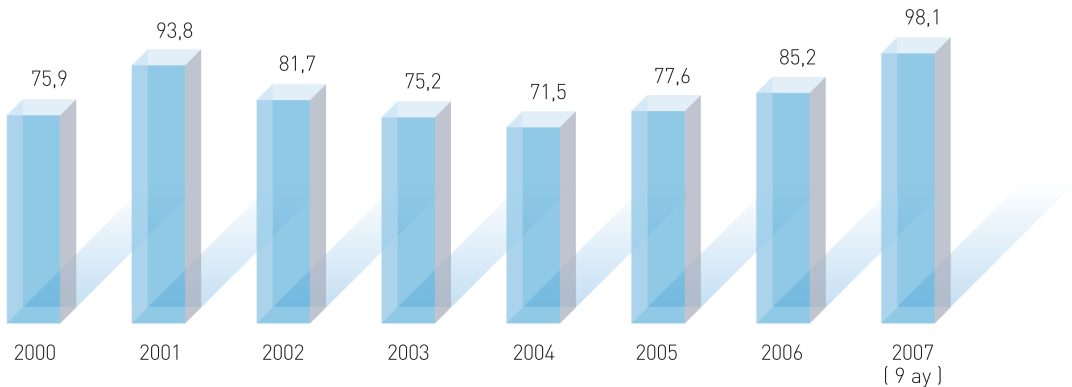
Bölüm 4

Yabancıların Yatırım ve Kredi ile Artan Hâkimiyeti

Türkiye'nin 2000'li yıllarda hızlanan dışa açık büyüme süreci, büyük ölçüde dış kaynak girişi ile gerçekleşirken, yabancı kaynak sahiplerine bağımlılık arttı. Yabancıların Türkiye içindeki kontrol güçleri de pekişti.

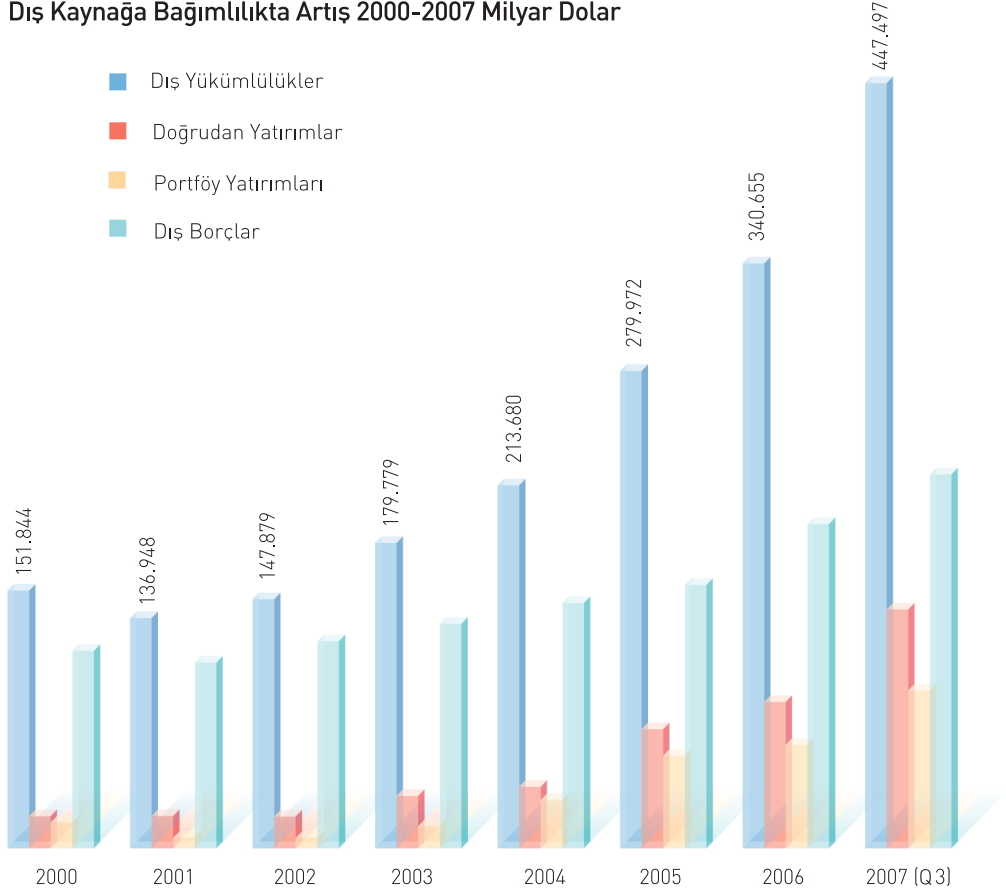
Yabancı hâkimiyetinde, özel sektörün hızlı borçlanmasıyla ağırlaşan dış borç yükü en önemli etmen. Doğrudan yabancı sermaye girişiyle çeşitli sektörlerde kurulan hâkimiyeti, sermaye piyasasında sıcak paranın hisse senedine ve devlet kâğıtlarına yaptığı yatırımlarla borsada hâkimiyeti izliyor. Böylece üç kanaldan kurulan yabancı hâkimiyetinin Türkiye üstünde yarattığı "dış yükümlülük" tutarı, 2002 yılında 148 milyar dolar iken, 2007'nin 9 ayı itibarıyla 447,5 milyar dolara ulaştı. Böylece, 2004'te Türkiye milli gelirinin yüzde 71,5'i tutarında görünen yabancılara ait yatırım ve kredilerin tutarı 2007'ye gelindiğinde yüzde 98'e kadar çıkmış görünüyor.

Yabancıların Hâkimiyetindeki Yatırım ve Kredilerin Türkiye GSMH'ne Oranı 2000-2007

2007'nin Eylül ayı itibariyle, 447 milyar dolar olarak belirlenen yabancılara karşı yükümlülüklerde en önemli kalemi dış borçlar oluşturuyor. 2007 sonunda 250 milyar dolara ulaştığı tahmin edilen dış borçların en belirgin özelliği, borçların üçte ikisinin özel sektör borcu olması.

Dış Kaynağa Bağımlılıkta Artış 2000-2007 Milyar Dolar

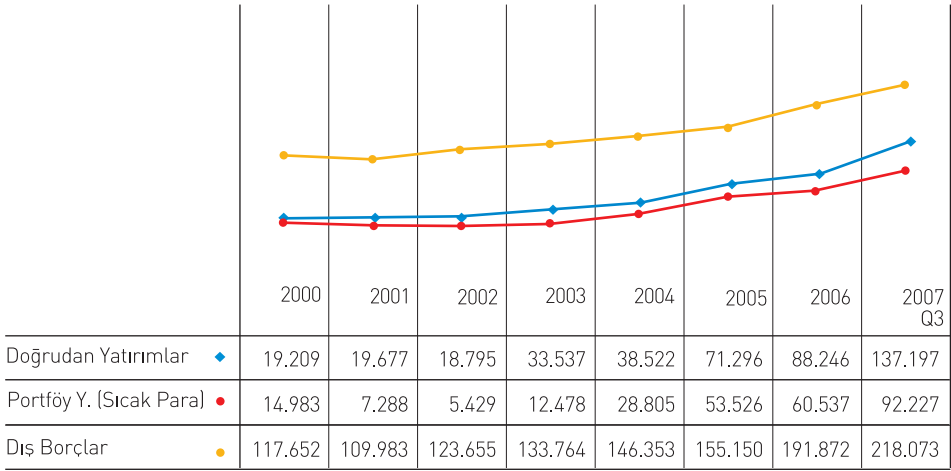

Yabancı sermayeli şirketlerin kontrol ettikleri banka ve diğer şirketlerin varlık değeri Merkez Bankası'nca 137 milyar dolar olarak belirlenirken, hisse senedi ve devlet kâğıtlarındaki yatırımları 92 milyar dolarlık değere ulaşan bireysel ya da kurumsal yabancı rantiyelerin de ekonomideki egemenlikleri borsanın yüzde 70'ine hâkimiyet biçiminde somutlaşıyor.

- Banka ve şirketleri satın alarak ya da ortak olarak kurulan yabancı hâkimiyetinin,
- Borsada hisse senedi ve devlet kâğıdına yatırım yapılarak kurulan yabancı hâkimiyetinin,

- Özellikle, özel sektörü borçlandırarak kurulan yabancı finans hâkimiyetinin bu üç kolundan en hızlı gelişeninin dış borçlanma olduğu dikkati çekerken, banka ve şirket satın almalar ve/veya yeni yatırımlarla gelenin ikinci önemli akım olduğu, sıcak para girişi ile kontrolün de üçüncü eğilim olduğu dikkati çekiyor.

Dış Yükümlülüklerin Mecralara Göre Gelişimi 2000-2007 (9 ay) Milyar Dolar

Kaynak: TCMB

Dış Kredi ile Hâkimiyet

Türkiye ekonomisinde yabancıların hâkimiyetinde ağırlık hep dış borçlanmada. 2001'de 110 milyar dolar dolayında olan dış borçlarda ağırlıklı borçlanan da kamu kesimi idi. 2002 sonunda kamu, toplam dış borç stokunda yüzde 50 pay sahibiydi ve Merkez Bankası ile birlikte dış borçların yüzde 67'si "resmi" nitelikteydi, özel sektörün dış borç yükü ise yüzde 33 idi.

Ancak, düşük kur politikasının, enflasyonla mücadelenin temel aracı olarak benimsenmesi ve dış kaynak girişinin teşviki için kullanılmasında temel unsur olarak kullanılması, özel sektörü de bu politikaya güvenerek dış borçlanmaya teşvik etti, iştahlandırdı. Kurda yukarı doğru bir ani sıçrama olmayacağına güvenen ve dış piyasalardaki faizlerin içeriye göre düşüklüğünü fırsat sayan bankacılık dışı özel kesim, çoğu büyük sanayi firması, dışarıdan hızla borçlandı. 2007 sonunda

250 milyar doları bulması beklenen dış borç stokunda banka ve özel firmaların payının yüzde 70'e yaklaşması bekleniyor.

Dış borçlanmada kamunun yükünün azaldığı gözlemleniyor. Bunda, kamunun ekonomiden hızla uzaklaştırılması, yatırımcı özelliğini kaybetmesi sonucu dış kaynağa ihtiyacının azalması kadar, bütçeden artırılan "faiz dışı fazla"larla başta IMF'ye olan dış borçların azaltılması etkili oldu. 2007 boyunca dış borç stoku, özel kesimin borçlanması ile artmaya devam ederken, kamu kesimi borç stoku 3 milyar dolar kadar yükseldi. Kamu kesimi borç stokunun tamamına yakını uzun vadeli borçlardan oluşuyor. Kamu, uluslararası tahvil ihraçları ile borçlanmayı tercih ederken, uluslararası para ve finansal kuruluşlara olan borcunu azaltıyor. 2003 yılında kamu dış borç stokunun yüzde 25'i (24 milyar dolar) IMF kredilerinden oluşurken, bu oran 2007 üçüncü çeyreği itibarıyla yüzde 8.7'ye (7.8 milyar dolar) geriledi. Kamu kesimi dış borç stokunun GSYİH'ye oranı 2002 yılında yüzde 47.5 iken, bu oran yıllar itibarıyla geriledi ve 2007'nin üçüncü döneminde yüzde 19.5 olarak gerçekleşti.

Özel sektör dış borç stokunun GSYİH'ye oranı ise yıllar itibarıyla yükselmektedir. 2007'nin üçüncü dönemi itibarıyla özel sektör dış borç stokunun GSYİH'ye oranı yüzde 32.1'dir. Söz konusu yükselmeye ek olarak, özel sektörün borçlarının dörtte birinin kısa vadeli olması önemli bir risktir. Uzun vadeli borçlar için de pek rahat olunmamalıdır. 2008 dünya krizinin etkisiyle, alacaklıların kredilerini geri çağırması, kurun yukarı doğru seyri ihtimalleri, hem kısa vadeli hem de uzun vadeli, dış borcun finansmanını bir kaba döndürme potansiyeline sahiptir.

Türkiye'nin Yabancı Sermaye, Sıcak Para ve Dış Borç Yükümlülükleri 2000-2007 **Milyar Dolar**

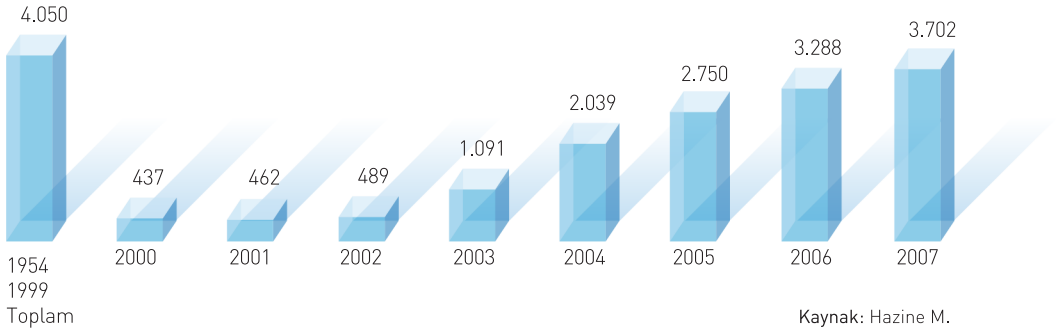
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007 9ay
Dış Yükümlülükler	151.844	136.948	147.879	179.779	213.680	279.972	340.655	447.497
Doğrudan Yatırımlar	19.209	19.677	18.795	33.537	38.522	71.296	88.246	137.197
Portföy yatırımları	14.983	7.288	5.429	12.478	28.805	53.526	60.537	92.227
Hisse senetleri	7.404	5.635	3.450	8.954	16.141	33.387	33.816	59.010
Borç senetleri	7.579	1.653	1.979	3.524	12.664	20.139	26.721	33.217
Dış Borçlar	117.652	109.983	123.655	133.764	146.353	155.150	191.872	218.073

(*) TCMB'nin "yükümlülüklerindeki dış borç stoku Hazine'ninkinden eksik görünmektedir. Örneğin 2007 yılında fark 15 milyar dolardır. Bunun nedeni, Hazine'nin yurtdışında ihraç ettiği ama Türkiye'de yerleşiklerin portföyüne giren değerleri, TCMB yükümlülük saymadığı içindir.

Yabancı Yatırımla Hâkimiyet

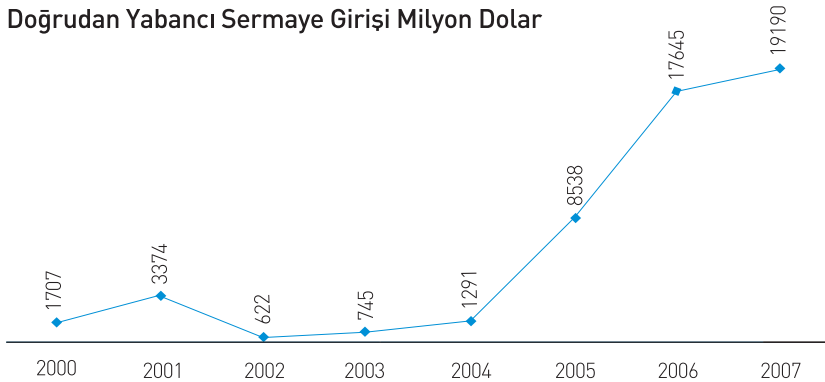
Türkiye'deki yabancı varlığının ikinci önemli kalemini yabancı yatırımlar oluşturmaktadır. Özellikle 2004 sonrasında doğrudan yabancı sermaye girişinde önemli artışlar yaşandı. Sayıları 2007 sonunda 18 bin 308 olarak belirlenen yabancı sermayeli firmaların özellikle 2000 sonrası kuruldukları dikkati çekmektedir. 2000 öncesine kadar kurulu yabancı sermayeli şirket sayısı 4 bin dolayında iken bunlara 2000-2007 döneminde 14 bini aşkın şirket eklenmiştir.

Yabancı Sermayeli Şirketlerin Kuruluşlarının Yıllara Dağılımı (18.308 Şirket)

Sayıcı çarpıcı bir artış gösterse de büyük ölçekli yabancı sermaye girişi gösterenlerin büyük global firmalar olduğu belirtilmelidir. Öncelikle mali sektöre ve Telekom satışına gelen global yabancı sermaye, hisse senedi ve devlet kâğıtlarına gelen "sıcak para" adı da verilen portföy yatırımlarını son yıllarda geride bıraktı.

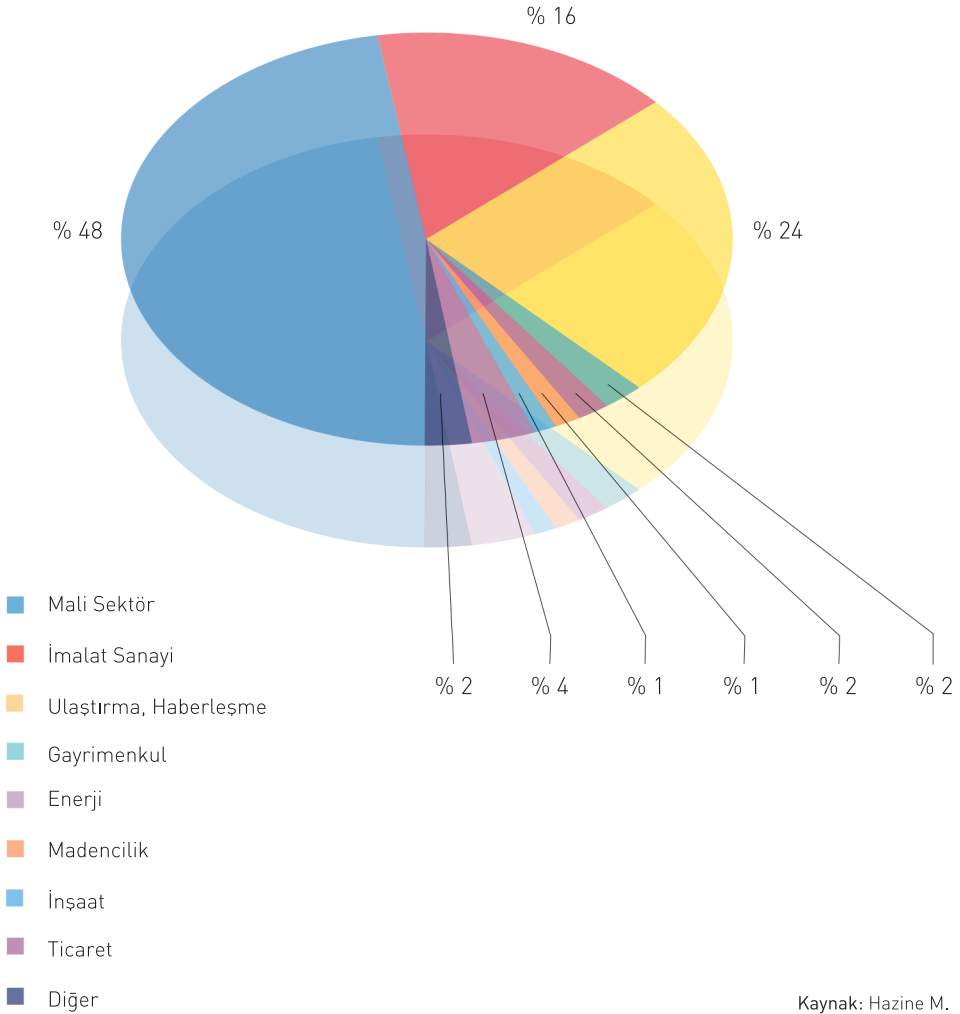
Doğrudan Yabancı Sermaye Girişi Milyon Dolar

Kaynak: TCMB

Dünyadaki likidite bolluğunun etkisiyle Türkiye ekonomisinin dışarı verdiği istikrar imajı, AB ile müzakere sürecinin başlaması, Türkiye bankacılık sektörünün pek çok finansal ürüne açık bir pazara sahip olması ve büyüme potansiyeli, yabancı bankaların Türkiye'deki bankaları satın alma, ortak olma iştahlarını artırdı. Ortaklık yapısı içinde yabancı payı yüzde 50'den fazla olan bankaların toplam sektör aktifleri içindeki payı 2005 yılında yüzde 5,1 iken, söz konusu oran 2007 yılının ilk yarısında yüzde 12,1'e yükseldi. Sektördeki toplam yabancı payı ise, İMKB dahil olduğunda yüzde 40'a ulaştı.

2002-2007 Dönemi Yabancı Sermayenin Sektörel Dağılımı % (48 Milyar Dolar)

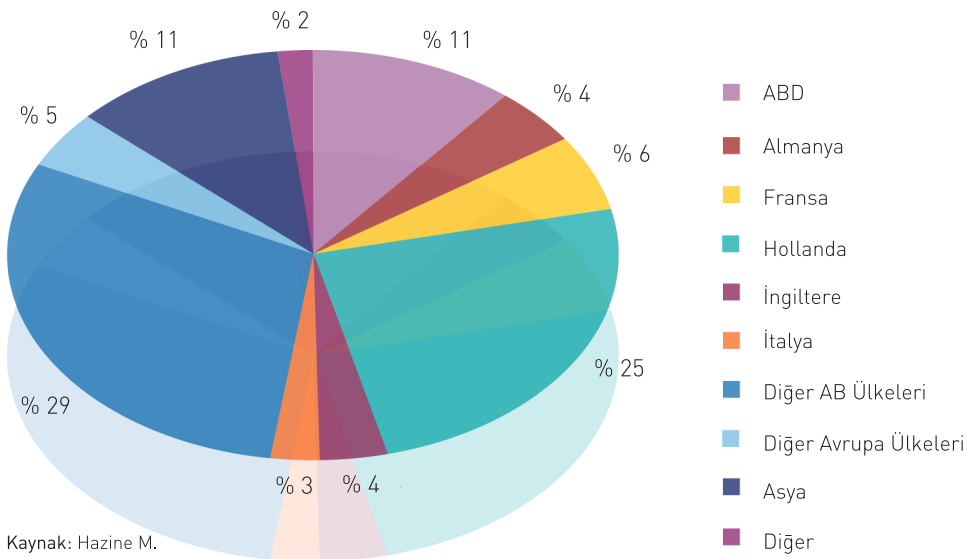

Bankacılığa gelen yabancı sermayeyi sigorta sektörüne girişler izledi. 2002-2007 döneminde gerçekleşen 48 milyar dolarlık yabancı sermayede mali sektör yüzde 48 pay alırken, Telekom'un özelleştirilmesi ile giren yabancı sermaye yüzde 24 ile ikinci sırayı aldı. Çeşitli sanayi kuruluşlarına satın almalar ya da yeni yatırım yoluyla gelen yabancı sermayenin payı ise yüzde 16 olarak gerçekleşti.

Yabancı sermayeli şirketlerden doğan "yükümlülük" sadece yabancı sermaye giriş miktarlarından ibaret sayılmıyor. Merkez Bankası, yeni girişlere döviz kurundaki değişim ile piyasa değerlerindeki artışları da ekleyerek gerçek yükümlülüğü hesaplıyor (Bunun için TCMB, Uluslararası Yatırım Pozisyonu raporlarına bakılabilir). TCMB'ye göre, 2002 yılında 19 milyar dolar dolayında olan yabancı sermayeli şirketlerin varlık değeri, yeni girişler ve döviz kurundaki değişim ile piyasa değerlerindeki artışlarla birlikte hızla arttı, 2007 Eylülünde 137 milyar dolara ulaştı. Yabancı Sermayeli Şirketler Anketi verilerine dayanılarak Merkez Bankası'nca yapılan hesaplama göre, 2006 sonu itibarıyla 88,3 milyar dolar olan yurtiçinde doğrudan yatırımlar, 2007 Eylül sonu itibarıyla 137,2 milyar dolar olarak gerçekleşti. Bu süredeki artışın yaklaşık 14,5 milyar dolarlık kısmını yeni yatırımlar oluştururken, 34,2 milyar ABD dolarlık kısmı ise döviz kurları ile şirketlerin piyasa değerlerindeki değişimlerinden meydana geldi.

Yabancı sermaye girişi ile kurulan hâkimiyetin coğrafi dağılımına bakıldığında, AB ağırlığı oluşturuyor; AB içinde de Hollanda'nın payı dikkat çekici.

2002-2007 Dönemi Yabancı Sermaye Girişi Ülkelere Göre Dağılımı %

2002- 2007 döneminde gerçekleşen girişlerde AB, toplamda dörtte üçlük bir pay alırken, Hollanda'nın en büyük yatırımcı ülke olarak yüzde 25 pay sahibi olduğu görülmektedir. Hollanda'nın en büyük yatırımcı ülke olarak ortaya çıkmasında "uluslararası doğrudan yatırımlar" terminolojisinde "Özel Amaçlı Şirketler-Special Purpose Entities" olarak adlandırılan şirketlere sahip olması rol oynuyor. Bu tür şirketler, sadece yabancı sermayenin ülkeye gelişine ve başka bir ülkeye gidişine aracılık ediyor ve bunların Hollanda'da kurulması için Hollanda çeşitli teşvikler sunmuş bulunuyor. Dolayısıyla trafik Hollanda merkezli işlediği için Hollanda'nın payı da büyük görünüyor. Hollanda bu niteliği nedeniyle genel olarak nihai yatırımcı bir ülke değil, uluslararası doğrudan yatırımlara aracılık yapan bir ülke konumunda. Benzer şekilde, AB ülkelerinden Lüksemburg'da da sermayenin bir ülkeden diğerine aktarılmasına aracılık eden şirketler bulunuyor.

Borsadaki Yabancı Hâkimiyeti

Yabancı hâkimiyetinin artmasının kanallarından biri de hisse senedi ve devlet kâğıtlarına yapılan yatırımlar. İMKB'nda alım satımı yapılan hisse senetleri ve Hazine Müsteşarlığı tarafından yurtiçinde ihraç edilen DİBS ile yurtdışında ihraç edilen tahvillerin yurtdışında yerleşik kişilerin mülkiyetinde bulunan kısımlarından oluşan yabancılar elindeki stok, 2006 yıl sonunda 63,5 milyar ABD doları iken, 2007 Eylül ayı sonu itibarıyla 92,2 milyar ABD dolarına yükseldi.

Borsadaki yabancıların portföylerinde bulundurdıkları hisse senetleri 2006 yıl sonunda 33,8 milyar ABD doları iken, 2007 yılı Eylül itibarıyla 59 milyar ABD dolarına ulaştı. Bu dönemde net olarak 4,4 milyar ABD doları tutarında hisse senedi alımı yapıldı, ayrıca fiyat ve kur değişimlerinden dolayı stokta 20,8 milyar ABD doları artış oldu. Buna göre stoktaki artışta fiyat ve kur değişimlerinin payı, net alımlara göre daha fazla gerçekleşti.

Borsadaki yabancı egemenlerce, Eylül 2007'de 59 milyar ABD doları olarak gerçekleşen hisse senedi yatırımlarının 32,8 milyar ABD dolarlık kısmı mali sektöre, 10,6 milyar ABD dolarlık kısmı hizmetler sektörüne ve 15,3 milyar ABD dolarlık kısmı da sınai sektörüne yapılmış durumda.

İMKB'de işlem gören şirketlerin halka açık hisselerinin toplam piyasa değeri 2006 yılı sonunda 75,6 milyar YTL'den, 2007 yılı Ağustos ayı sonunda 100,2 milyar YTL'ye yükseldi. Aynı dönemlerde İMKB şirketlerinin halka açık hisselerindeki yabancı payı piyasa değeri bazında yüzde 65,3'ten yüzde 71,1'e çıktı. Hazine tarafından yurtiçinde ihraç edilen ve yabancı rantiyelerce satın alınan devlet iç borçlanma senetleri (DİBS)'nde, 2006 yıl sonunda 26,7 milyar ABD doları olan stok, net alımlarla

236 milyon ABD doları, değeri ve kur farkı değişimleriyle de 6,3 milyar dolar artarak 2007 Eylül itibarıyla 33,2 milyar dolar oldu. Yabancı rantiyelerin mülkiyetindeki DİBS'nin kalan vadeye ve alacaklılara göre dağılımları incelendiğinde, stokun yüzde 53,4'ünün vadesinin iki yılı aştığı, yüzde 54'e yakınının alacaklısının global bankalar olduğu gözlenmektedir.

2001 krizi sonrası düzenli büyüyen ve 2002-2006 döneminde ortalama yüzde 7 büyüme gerçekleştiren Türkiye kapitalizmine, değirmenin suyu, yatırımları ve kredileri ile dışarıdan gelmiştir. Doğrudan yatırım, hisse senedi alımı ve hem devlete hem özel sektöre borç vererek gerçekleştirilen yabancıların sermaye ihracı, yabancılara Türkiye'de, ülke milli gelirinin yüzde 98'ine denk bir varlık sağlamıştır. Kimileri bu devasa yabancı varlığını, "yabancı sermayeyi cezbeden, kredibilitesi yüksek, yabancıların borç vermek için sıraya girdikleri bir ülke olduk da ondan" diye iyiye yorsa da, 450 milyar dolara ulaşmış yabancı varlığıyla yaşamaktadır Türkiye.

Elin varlığı ile övünmek doğru bir davranış olmamalıdır. Bu varlık, bugün buradaysa yarın çekilebilir, ya da ülkeden sürekli kâr ve faiz transfer eden bir egemen güç olarak, büyüdükçe kontrol gücü de artar.

Bunu böyle de değerlendirmek gerekir.

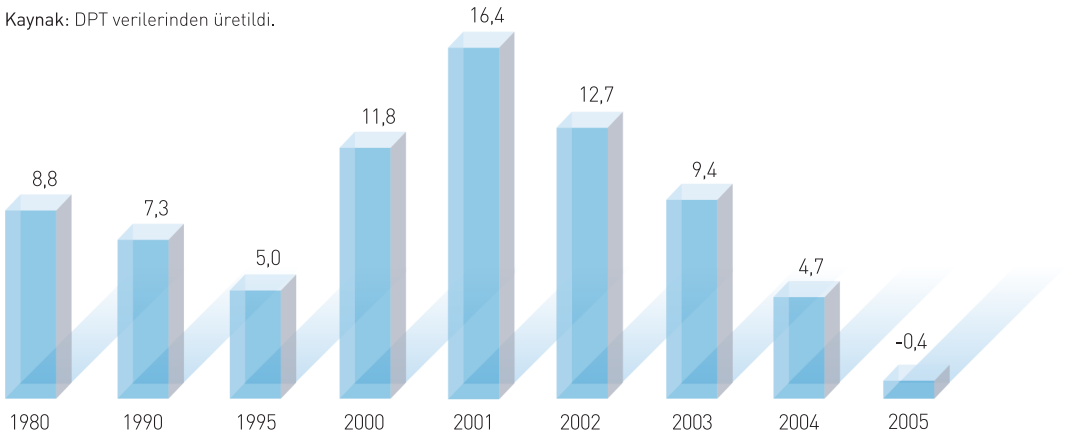
Bölüm 5

Bütçe Üstünden Artan Eşitsizlikler

Neoliberal politikalara giriş adımı sayılan 24 Ocak 1980 operasyonundan itibaren "devleti küçültmek" hep ulaşılmak istenen hedeflerden biri olageldi. Ancak, "devleti küçültmek"ten anlaşılanın, devleti sanayiden, istihdam yaratan üretici faaliyetlerinden uzaklaştırmak, buna karşılık bütçe gelirlerini ağırlıkla faizlere ayıran, sürekli borçlanan bir kuruma dönüştürmek olduğu ortaya çıktı. Eski Cumhurbaşkanı, Başbakan Süleyman Demirel'in aktif siyaset yıllarında "Beş kara delik" olarak adlandırdığı, bütçe açığı, KİT açıkları, sosyal güvenlik kurum açıkları, belediye açıkları ve tarımsal destekleme kurumu açıklarının toplamından oluşan açıklar için gerekli borçlanma ihtiyacı 2000 öncesi yıllarda milli gelirin yüzde 7-8'inden aşağı düşmedi. Kamu kaynaklarının mafyatik yöntemlerle çarçuru, Güneydoğu'daki savaş harcamaları, eş-dost kapitalizmine yönelerek siyasi iktidarların yakın çevrelerine rantlar dağıtımaları sonucu, kamunun açıkları ve borçlanma ihtiyacı attıkça arttı. 2000-2002 döneminde, hortumlanan bankaların yükünün bütçeye, dolayısıyla topluma yıkılması ile borçlanma ihtiyacı 2001'de milli gelirin yüzde 16,4'ünü, 2002'de yüzde 12,7'sini buldu.

Toplam Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (GSMH'YE Oranı %)

Kaynak: DPT verilerinden üretildi.

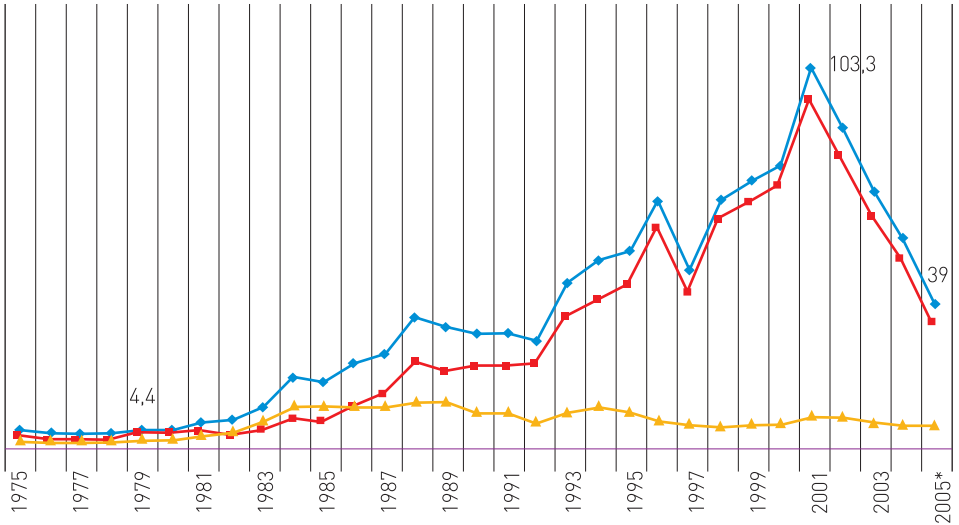
İzleyen yıllarda "mali disiplin" adı altında yürütölen, devlette kemer sıkıcı politikalarla borçlanma ihtiyacı azalsa da, birikmiş borç stokunun çevrilmesi yine de önemli miktarda kaynağın bütçeden faize ayrılmasına engel olabilmiş değil.

Borçlanma ihtiyacının temposunu düşüren politikalar ise, özelleştirmelerle açıkları kapatmak, maaş gelirlerini tırpanlamak, eğitim-sağlık gibi sosyal harcamaları kısmak, KİT'leri, kamu kuruluşlarını tasfiye etmek, tarıma destekleri azaltmak gibi önlemleri içeriyordu. Bu önlemlerin sonunda kamunun borçlanma gereğı eskiye göre azalmış oldu. Ancak, bu noktaya varıncaya kadar yapılan tüm operasyonlar, büyük ölçüde topluma ağır bir fatura ödetirken, borçlanma gereğinin zirve yaptığı yıllarda, rantıye kesimi büyük rant gelirleri elde etti.

Öyle ki, faizleri ödemek için toplam vergi gelirleri yetmez oldu, hatta 2001 de faizler, vergi gelirlerini aştı, yüzde 103'e ulaştı. Rantıyelik, Türkiye'nin son 30 yılına damgasını vurdu.

Ödenen Faizlerin Vergilere Oranı %

■ Borç Faiz Ödeme/Vergi Gel. (%) ■ İç ▲ Dış

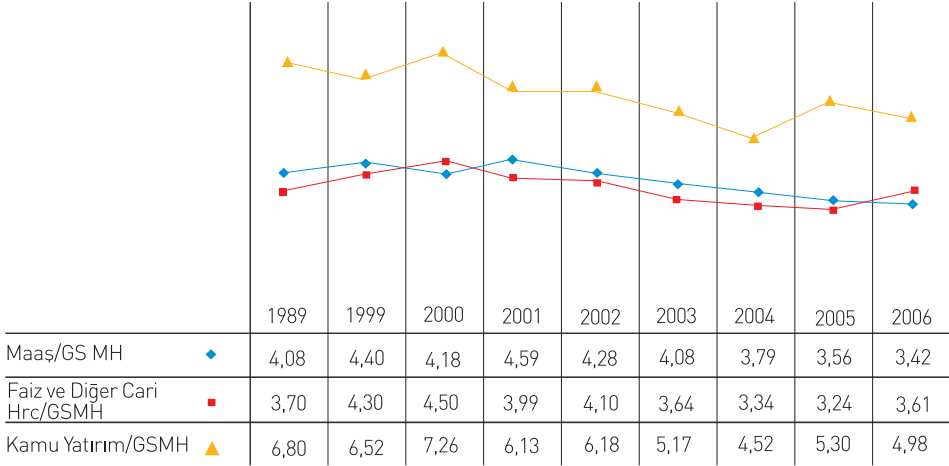

Neoliberal dünya görüşünün ana hedeflerinden biri olan devletin küçültölmesi, özellikle ekonomik faaliyetlerden arındırılarak, kamunun yerine getirdiğı her tür üretim ve hizmetin kamudan alınarak özele devredilmesi, ticarileştirilip metalaştırılması, piyasalaştırılması, Türkiye'de özellikle 1998'de başlatılan ve günümüze kadar süren IMF destekli programla hızlandı. Devletin faiz harcamaları inişe direnirken, maaş ve yatırım harcamalarının milli gelir içindeki payı azalıyor. 1998'de devlet harcamalarının milli gelire oranı yüzde 14,5 iken, sonraki yıllarda

devlet harcamalarından kamu yatırımlarının ve maaşların payı azaltılarak harcamaların milli gelirdeki payı 2006'da ancak yüzde 12'ye düşürülebildi. Toplam kamu harcamalarında faiz ve diğer cari harcamaların payı 2000'de zirve yaparak milli gelirin yüzde 4,5'una ulaştı.

Devleti Küçültmenin Neresindeyiz?

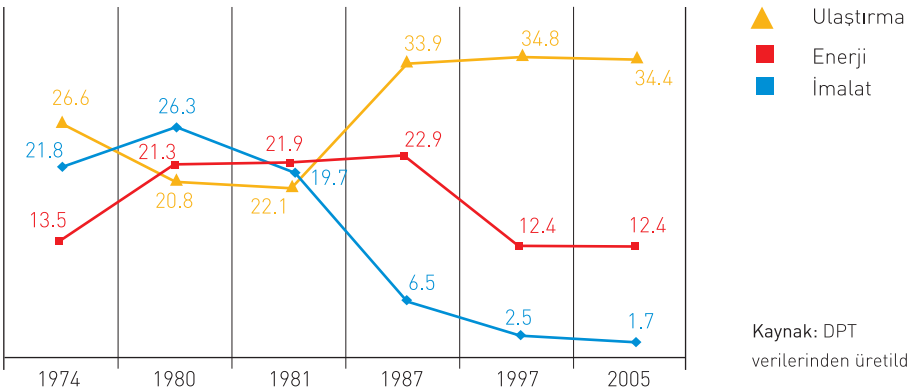
Devlet Harcamalarının Milli Gelire Oranı 1998-2006

Kaynak: DPT verilerinden üretildi.

Kamuyu yatırımlardan uzaklaştırmak isteyen anlayış, bunu özellikle sanayi alanından başlattı ve sanayi KİT'lerinin tamamına yakını satılarak ya da kapatılarak tasfiye edildi. Sonuçta, kamunun toplam yatırımlarında sanayinin payı yüzde 1-2'ye kadar geriletildi. Aynı şey, enerji yatırımları için de geçerli oldu. Özellikle 1990 sonrası enerji yatırımları hızla azaldı ve toplamdaki payı yüzde 12'lere kadar geriletildi. Buna karşılık haberleşme ve ulaşırmada kamu yatırımlarının payı yüzde 35'e yaklaştı.

Kamu Yatırımları ve Sektörler 1974-2005 %

Devletin iç borçlanması, özellikle 2000-2001 finansal krizinde 20 dolayındaki hortumlanmış bankanın kamuya devri ile katlandı. 2004'te 150 milyar doları bulan iç borçların çevrilmesi, ancak iç ve dış rantiyelere ödenen yüksek faizlerle mümkün oldu. 2000'den başlayarak iç borç faizi olarak bu kesimlere aktarılanlar yıllık ortalama 30 milyar doları aştı.

Kamunun 2007 sonunda 220 milyar doları bulan iç borç stokunun yanı sıra 70 milyar dolar da dış borç stoku, dolayısıyla 290 milyar dolar borcu bulunuyor. 2007 sonunda 250 milyar dolara ulaşan dış borç stokunun yüzde 65'e yakını ise özel banka ve firmalara, kalanı da Merkez Bankası'na ait.

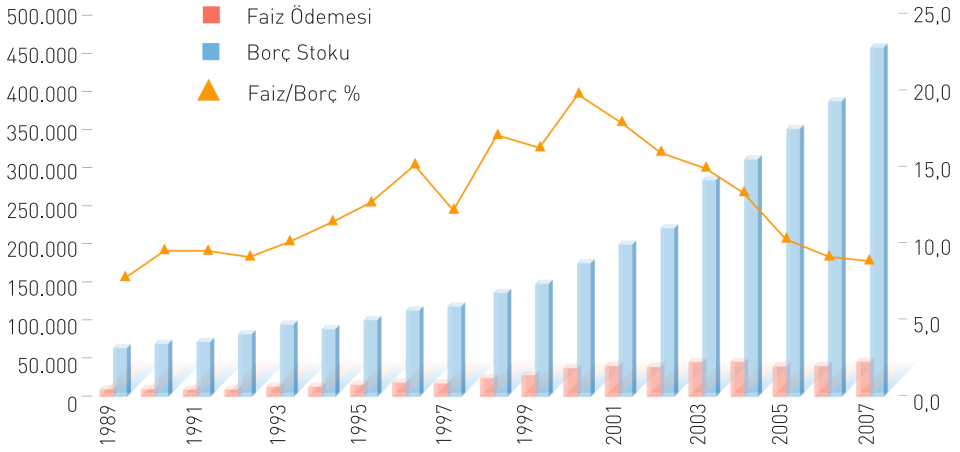
Böylece devletin iç ve dış borç stoku 290 milyar doları buluyor ve bu milli gelirin yüzde 60'ından fazla.

IMF, uzun yıllardır, kamu borç stokunun azaltılmasını talep ediyor ve "mali disiplin" ile bütçede her yıl milli gelirin yüzde 6-7'si kadar "faiz dışı fazla" yaratılmasını, bu fazla ile borç ödenerek stokun azaltılmasını talep ediyor. IMF baskısıyla borç yüküne getirilen bu disiplin, daha uzunca süre Türkiye'nin maliye politikasının belirleyecilerinden biri olacak gibi görünüyor.

Toplam İç ve Dış Borçlar, Faizler, Milyon \$

Yıl	İç Borç	Dış Borç	İç Borç Faizi	Dış Borç Faizi	Toplam Faiz	Toplam Borç	Faiz/Borç
1989	18.145	41.751	2.077	2.907	4.984	59.896	8,3
1990	19.536	49.035	3.428	3.264	6.692	68.571	9,8
1991	19.241	50.489	3.333	3.440	6.773	69.730	9,7
1992	22.702	55.592	3.984	3.439	7.423	78.294	9,5
1993	24.712	67.356	5.908	3.574	9.482	92.068	10,3
1994	20.144	65.601	6.013	3.923	9.936	85.745	11,6
1995	22.873	73.278	7.946	4.303	12.249	96.151	12,7
1996	29.291	79.386	12.326	4.200	16.526	108.677	15,2
1997	30.882	84.235	9.656	4.588	14.244	115.117	12,4
1998	36.956	96.264	17.992	4.814	22.806	133.220	17,1
1999	42.233	103.126	18.327	5.447	23.774	145.359	16,4
2000	53.955	118.503	27.702	6.301	34.003	172.458	19,7
2001	84.490	113.592	28.122	7.134	35.256	198.082	17,8
2002	91.250	129.720	28.866	6.402	35.268	220.970	16,0
2003	138.577	144.319	35.252	6.987	42.239	282.896	14,9
2004	150.000	160.835	35.191	7.148	42.339	310.835	13,6
2005	182.400	168.849	29.305	8.033	37.338	351.249	10,6
2006	178.906	207.436	27.013	9.346	36.359	386.342	9,4
2007	219.207	232.322	32.003	10.526	42.529	456.259	9,3

İç ve Dış Borçlar, Faiz Ödemeleri 1989-2007

Vergi Yükünde Eşitsizlik

Bütçe gelirlerinin ana gövdesini oluşturan vergi gelirlerinin ağırlıklı yükü alt ve orta gelirli kesime ait. Tüketimden alınan dolaylı vergilerin payı 2007 yılında yüzde 66 olarak gerçekleşse de bazı yıllar yüzde 70'e yaklaştı.

Toplam Vergi Gelirleri ve Kaynakları Milyon YTL

	2004	2005	2006	2007
Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler	26.560	30.324	40.141	48.197
Gelir Vergisi	17.846	20.457	28.983	34.447
Kurumlar Vergisi	8.715	9.866	11.158	13.751
Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler	1.438	2.348	3.117	3.645
Veraset ve İntikal Vergisi	55	78	119	125
Motorlu Taşıtlar Vergisi	1.383	2.270	2.998	3.521
Dolaylı Vergiler	62.216	74.230	94.078	100.943
Dahilde Alınan KDV	11.759	12.466	15.911	16.793
Özel Tüketim Vergisi	26.070	32.476	36.926	39.111
Banka ve Sig. Muameleleri V.	1.423	1.762	2.624	3.149
Şans Oyunları Vergisi	210	234	369	327
Özel İletişim Vergisi	1.882	3.023	3.578	4.211
İthalde Alınan KDV	15.657	17.877	25.426	26.493
Gümrük Vergileri ve Diğer.	1.280	1.418	2.137	2.478
Damga Vergisi	1.896	2.170	3.149	3.642
Harçlar	2.039	2.803	3.958	4.742
Dolaylı Vergilerin Payı (%)	69,1	69,4	68,4	66,0
Diğer Vergiler	-137	28	144	46
Toplam Vergi Gelirleri	90.077	106.929	137.480	152.832

Kaynak: Muhasebat G.M.

Dolaylı vergilerden geriye kalan yüzde 34'lük dolaysız vergi payının yüzde 23'ü gelir vergisi. Ancak bu vergi türünde de ağırlığı ücretlilerden, kaynaktan kesilen vergiler oluşturuyor.

Ücret üstünden vergi ve SSK primi kesintileri ortalaması büyük işyerlerinde yüzde 82'yi buluyor. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, TİSK'e üye işveren sendikası çatısı altındaki (çoğu büyük işyerleri) işyerlerinde çalışanların ellerine ortalama net geçen ücretin yüzde 82'si oranında vergi ve SSK kesintisi yapılmaktadır. Buna göre, eline tüm yan ödemelerle net 1 milyon 704 bin YTL geçen bir işçi için vergi ve SSK primi olarak devlete ödenen, net ücretin yüzde 82'si olan 1 milyon 397 bin YTL'yi bulmaktadır. Bu kesinti bazı işkollarında yüzde 100'ün üstüne de çıkmaktadır. Örneğin cam işkolunda yüzde 107'yi, toprak işkolunda yüzde 124'ü, ağaç işkolunda yüzde 119'u bulmaktadır.

İşkolları, Net Ücret ve Vergi+SSK Prim Yükü 2007

	Brüt. Giyd.	Net. Giy.	İşg. Maliyet	İşçi Üst.	İşveren Üst.	Toplam	Kesinti/Net
İşkolu	Ücr. YTL	Ücr. YTL	YTL	Kesilen	Kes.	Kesinti YTL	Ücret %
İlaç	3.506	2.285	4.309	1.221	803	2.024	89
Miksen	2.977	1.997	3.823	980	846	1.826	91
Cam	2.686	1.689	3.495	997	809	1.806	107
Kamu-İş (4)	2.745	1.879	3.454	866	709	1.575	84
Tühis	2.703	1.870	3.454	833	751	1.584	85
Kimya	2.630	1.857	3.242	773	612	1.385	75
Ortalama	2.465	1.704	3.101	761	636	1.397	82
Şeker (1) (2) (3)	2.625	1.920	3.099	705	474	1.179	61
Çimento	1.950	1.365	2.470	585	520	1.105	81
Metal (2)	1.940	1.364	2.338	576	398	974	71
Kâğıt	1.777	1.291	2.189	486	412	898	70
Deri (1) (2)	1.819	1.338	2.178	481	359	840	63
Gıda (1)	1.706	1.213	2.116	493	410	903	74
Turizm	1.613	1.250	2.077	363	464	827	66
Toprak (1)	1.319	917	2.058	402	739	1.141	124
Ağaç	1.408	815	1.781	593	373	966	119
İnşaat (1)	1.350	968	1.665	382	315	697	72
Tekstil (2)	1.296	916	1.560	380	264	644	70

(1) Fazla çalışmaya ilişkin ödemeler, giydirilmiş ücrete ve işgücü maliyetine dahil değildir. **(2)** Kıdem ve ihbar tazminatları, işgücü maliyetine dahil değildir. **(3)** Harcırahlar işgücü maliyetine dahil değildir. **(4)** TİS henüz akdedilmediğinden, Kamu Protokolü çerçevesinde mevcut ücretler, 1. yıl ortalama % 11 artırılarak hesaplama yapılmıştır.

Ortalama Brüt Kök Ücret: Ayda 225 saat üzerinden hesaplanan ücret olup buna hafta tatili, genel tatil, yıllık izin ücretleri ile diğer izinler için yapılan ödemeler dahildir.*

Ortalama Brüt Giydirilmiş Ücret: Ortalama Brüt Kök Ücret ve işçiye yapılan ikramiye, prim, yakacak, çeşitli sosyal yardımlar gibi nakdive aynı diğer tüm ödemelerin, fazla çalışma ücretleri dahil, toplamıdır (İşçinin doğrudan

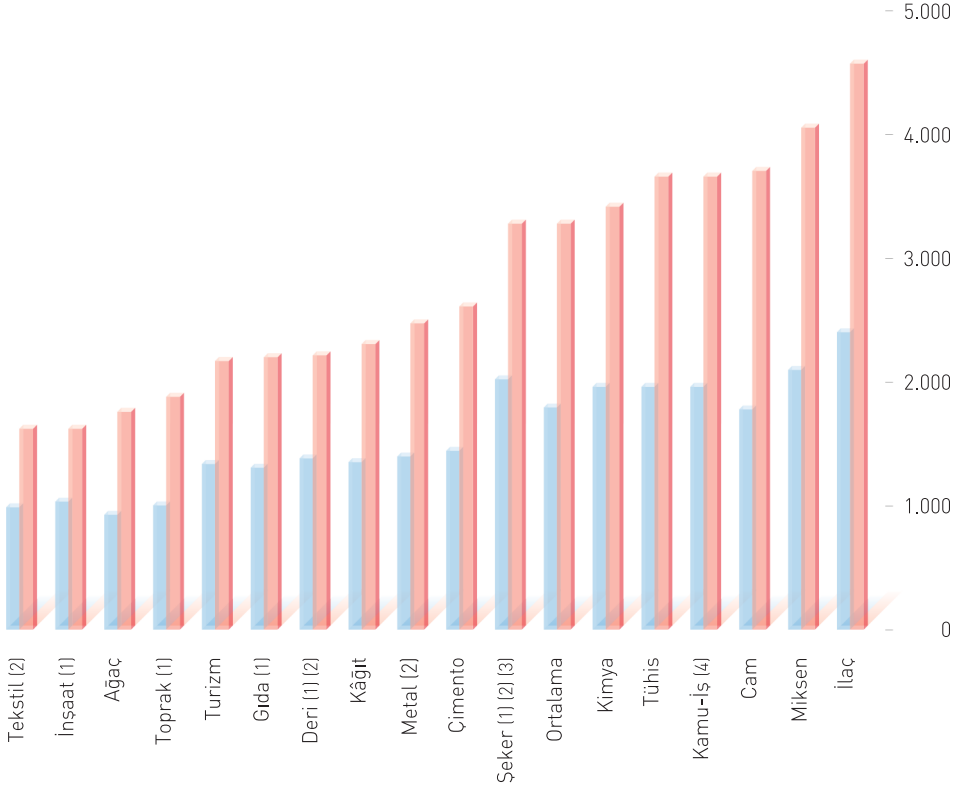
yararlanmadığı SSK primi işveren payı, İşsizlik Sigortası Primi işveren payı gibi maliyet unsurları hariçtir).

*** Ortalama Net Giydirilmiş Ücret:** Ortalama Brüt Giydirilmiş Ücret - (eksil) işçiden yapılan kanuni kesintiler (SSK primi işçi payı, İşsizlik Sigortası Primi işçi payı, Gelir Vergisi, Damga Vergisi)*

Ortalama İşgücü Maliyeti: Ortalama Brüt Giydirilmiş Ücret +(artı) Diğer Giderler (SSK primi işveren payı, İşsizlik Sigortası Primi işveren payı, işçi sağlığı ve iş güvenliği, kreş, spor, eğitim, harcırah giderleri, kıdem ve ihbar tazminatları, geçersiz fesih tazminatı, geçersiz fesih nedeniyle ödenen ücretler ve diğer haklar ile işgücü maliyetinin diğer unsurları)

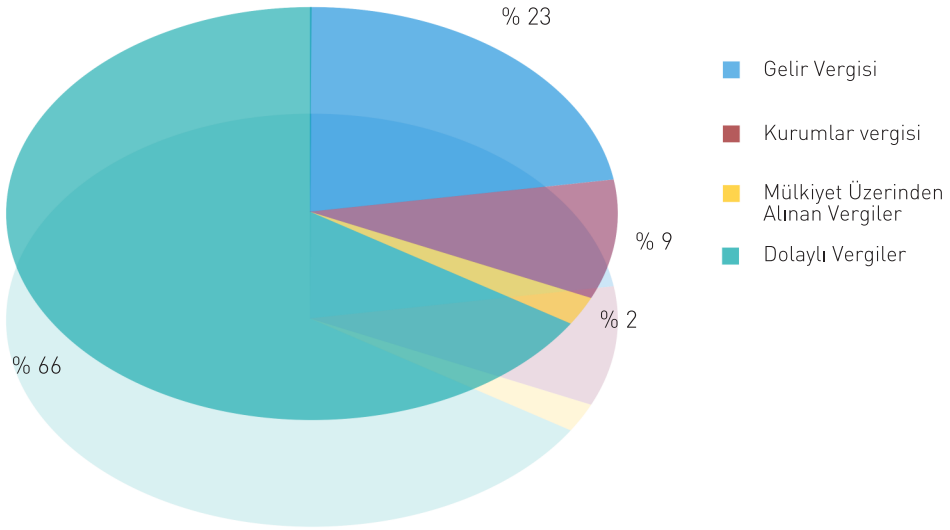
Kaynak:TİSK verilerinden düzenlendi

Net Ücret ve Vergi ve SSK Primi Olarak Kesintiler 2007

Böylece, alt ve orta gelirli sınıflar, dolaylı vergiler ve gelir vergisi yoluyla, bütçenin yükünün ağırlıklı bir kısmını taşıyorlar. Buna karşılık, toplam gelirden en büyük payı alan banka ve şirketlerin ödedikleri kurumlar vergisi, toplam vergi gelirleri içinde 2007'de yüzde 9'da kaldı. Çoğu, varlıklı sınıflara ait motorlu taşıtlardan alınan verginin (mülkiyet üzerinden alınan vergilerin yüzde 96'sı) payı ise 2007'de yüzde 2'de kaldı.

2007 Toplu Vergi Gelirlerinde Dolaylıların Payı %

Kaynak: Maliye Bakanlığı verilerinden üretildi.

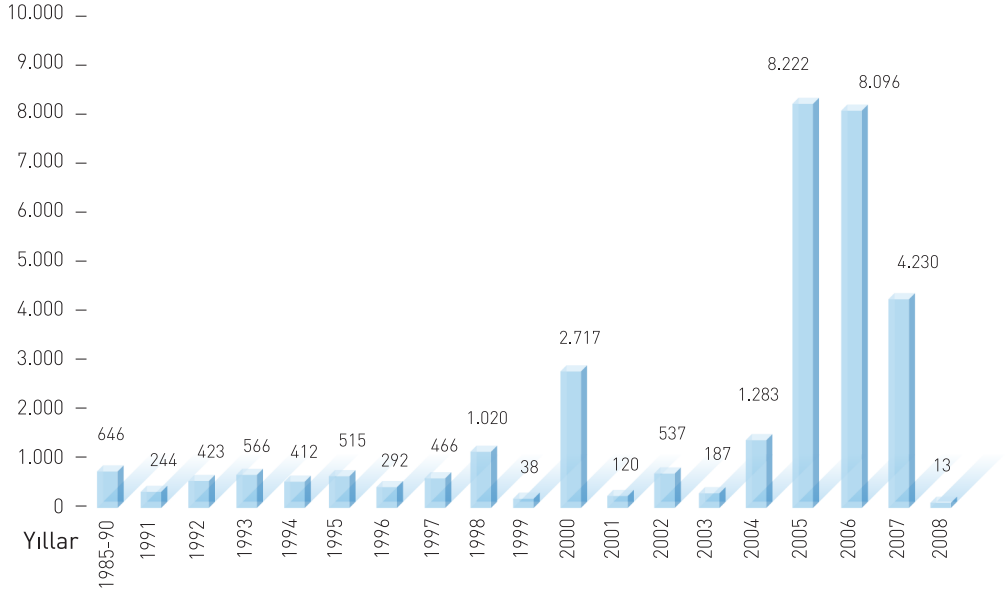
2007'de bütçe gelirleri bir önceki yıla göre yüzde 9,3 oranında arttı. Ancak bu gelirlerin içinde özelleştirme gelirlerinin payı son yıllarda artmaktadır. Özelleştirmeden bütçeye aktarılan miktar, toplam devlet gelirlerinin 2004'te yüzde 1'i iken, 2005'te yüzde 2'sine, 2006'da yüzde 4,5'üne, 2007'de yüzde 4'üne ulaştı.

Özelleştirmelerin kapsamını KİT'lerden başlatıp kamu arsalarına, çeşitli kamu varlıklarına kadar genişleten AKP iktidarı, özellikle artmayan vergi gelirlerinin boşluğunu özelleştirmelerle doldurma gayreti içinde.

1986-2007 Dönemi Gerçekleştirilen Özelleştirme İşlemleri (\$)

Özelleştirme Yöntemi	Yıllar		Toplam (\$)
	1986-2006 (\$)	2007 (\$)	
Blok Satış	18.158	0	18.158
Tesis/Varlık Satışı	2.525.7	2.294	4.819
Halka Arz	3.341	1.838	5.180
İMKB'de Satış	1.261	0	1.261
Yarım Kalmış Tesis Satışı	4	0	4
Bedelli Devirler	491	97	601
TOPLAM	25.782	4.229	30.025

Milyon (\$)

2007'de de 4,2 milyar YTL'lik özelleştirme gerçekleştiren iktidar, 2008'de Tekel sigara, TEDAŞ elektrik dağıtım işletmeleri, İzmir ve Derince limanları, Ankara Doğalgaz ve bazı Sümer Holding işletmelerinin satış işlemlerini tamamlamayı, yeni özelleştirme işlemlerini başlatmayı programlamış durumda. Bandırma ve Samsun limanlarının ve bazı TEDAŞ dağıtım firmalarının satışı da 2008 programında. Amaç, yine özelleştirme gelirleri ile bütçe açıklarını daraltmaya çalışmak. Özelleştirme gelirleri ayıklanıp bakıldığında 2007'de toplam bütçe gelirlerindeki artış oranı yüzde 6,2'ye düşmektedir. Vergi gelirlerinde ise geçen yıla göre artış oranı yüzde 11,2 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Genel Devlet Toplam Gelirleri 2004-2008

	2004	2005	2006 (1)	2007 (2)	2008 (3)
Toplam Gelir	174379	209745	254391	271053	298367
Vergi	101405	120935	140275	154054	174376
Dolaysız	31424	36283	40092	46890	52025
Dolaylı	67322	80972	95441	101790	116450
Servet	2659	3680	4742	5374	5901
Dolaylının Payı %	66	67	68	66	67
Özelleştirme	1691	3984	11958	11581	11798
Toplam Gelir	176070	213729	266349	282340	310165
Özelleştirme %	1,0	1,9	4,5	4,1	3,8

(1) Geçici, (2) Tahmini, (3) Program

Kaynak: Maliye Bakanlığı verilerinden üretildi.

Bütçe vergi gelirleri, 2007 program hedefinin altında kaldı. Buna ek olarak, bazı vergi kalemleri ile ilgili olarak 2008 yılında uygulamaya giren vergi indirimleri, 2008 yılı bütçe gelir hedefinin gerçekleşmesini zora sokmuş bulunuyor. Buna ek olarak, dünya ekonomisinde gözlemlenen daralmanın yurtiçine yansımalarıyla, 2008 vergi hedefinin tutturulması iyice güçleşecektir.

2007 yılı bütçe vergi gelirlerinin hedefin altında kalmasına;

(i) Ekonominin talep düzeyinde yaşanan görece yavaşlamadan dolayı özel kesim harcamalarının tahmin edilenden daha az artması,

(ii) KİT ürünlerine yönelik zamların ertelenmesi ve başta KİT'ler ve yerel yönetimler olmak üzere bazı kamu kurumlarının dolaylı vergi yükümlülüklerini yerine getirmemeleri,

(iii) YTL'nin değerlendirilmesi sonucunda ithalde alınan vergilerin hedeflenen rakamların gerisine düşmeye başlaması neden olmuştur.

Bütçe Harcamaları, Açık ve Finansmanı

2007'de 2006 yılına göre toplam bütçe giderleri yüzde 14,2 arttı. Faiz dışı harcamalar, gerçekleşen enflasyon ve beklenen büyümenin yaklaşık 4,4 puan üstünde gerçekleşti. 2007 harcama bileşimine bakıldığında, bütçe harcamalarındaki manevra kabiliyetinin azaldığı ve yerel seçimlerin yaklaştığı şartlarda 2008 içinde Hükümetin olası dış şoklara karşı sıkı bir politika uygulama şansının da pek fazla kalmadığı görülmektedir.

2007'de faiz dışı harcamaların yüzde 17 arttığı dikkati çekti. Bu artışta, seçim yatırımı niteliğindeki yeşil kart, belediyeye aktarılan kaynaklar vb. etkili oldu. Merkezi Yönetim Bütçesi 2007 yılı sonunda yaklaşık 14 milyar YTL açık verdi. Bütçe açığında bir önceki yıla göre yaklaşık yüzde 200 oranında artış yaşandı. Yerel yönetim ve fon payı ödemelerinden kaynaklanan etki arındırılarak bakıldığında ise bütçe açığındaki artış oranı yüzde 138.

Bütçe gelirleri arasında yer alan özelleştirme gelirleri (TELEKOM hisse satış gelirleri ile özelleştirme kapsamında arsa satış gelirleri) dışarıda tutularak bütçe dengesindeki gelişmelere bakıldığında ise, 2006 sonunda 7,2 milyar YTL olan bütçe açığı 2007 yılı sonunda 20,8 milyar YTL'ye çıkmış görünüyor. Bu durum bütçe açığının özelleştirme ağırlıklı kaynaklarla kapatılmaya çalışıldığını ortaya koyuyor.

2007 yılı sonunda IMF'nin hassasiyeti olan "faiz dışı fazla" performansı hedefin oldukça altında kalarak 21,7 milyar YTL düzeyinde gerçekleşti ve faiz dışı fazla program hedefinin yüzde 68,4'ü düzeyinde kaldı.

IMF tarafından geçmişe yönelik olarak yapılan revizyonlar çerçevesinde bütçe performansına bakıldığında 2007 yılı, programın uygulandığı sekiz yıl boyunca mali uyum açısından en düşük performansın yaşandığı yıl oldu. 2007'de program tanımlı

faiz dışı fazla 33.5 milyar yerine 21.7 milyar olarak gerçekleşti. Bunun milli gelire oranı, hedeflendiği gibi, yüzde 6,5 olmayacak, yüzde 4'ün altında kalacak. Bu durum izleyen yıllarda IMF'nin biraz daha ensede boza pişireceğine işaret etmektedir.

AKP hükümeti tarafından açıklanan resmi bütçe rakamlarının devletin gerçek mali durumunu yansıtmadığı ise başka çarpıcı bir gerçektir. TOBB'a bağlı araştırma kuruluşu TEPAV'a göre, AKP hükümeti 2007'ye ait toplam harcamaları yaklaşık 1,2-1,5 milyar YTL civarında bütçede eksik göstermiş bulunuyor. Çoğu müteahhit borçlarından oluşan bu meblağ, gider kaydedilmeden 2008 yılına devredildi. Bu ise 2007 bütçesinin en az bu miktar kadar daha az açıkla kapatılmaya çalışıldığı izlenimini doğuruyor.

Bütçe Harcamalarının Dağılımı 2004 -2007 Milyon YTL

	2004	2005	2006	2007
Harcamalar	141.021	146.098	178.126	203.501
Personel	28.948	31.856	37.812	43.555
Sosyal Güvenlik Kurum. Devlet Primi	4.024	4.533	5.075	5.801
Mal ve Hizmet Alımları	12.684	14.446	19.001	22.154
Cari Transferler	27.683	35.223	49.851	63.249
Sermaye Giderleri	8.050	9.805	12.098	12.915
Sermaye Transferleri	437	1.546	2.637	3.543
Borç Verme	2.669	3.009	5.689	3.552
Yedek Ödenekler	37	0	0	0
Faiz Harcamaları	56.488	45.680	45.963	48.732
İç Borç Faizi	50.053	39.270	38.659	41.519
Dış Borç Faizi	6.057	6.223	6.662	6.402
İskonto ve Kısa Vadeli İşlemlere Ait Faiz	379	186	642	811

Kaynak: Maliye Bakanlığı verilerinden üretildi.

Bütçe Harcamaları Nereye?

203 milyar YTL'yi aşan 2007 bütçe harcamalarından en çok hangi sektörlerin yararlandığına gelince, 1000 küsur kaleme dağıtılmış görünen bütçe giderlerinin yüzde 90'ını aslında 25 kaleme toplamak mümkün ve bu yapıldığında 6 sektörün sattığı kredi, mal ve hizmetle bütçeden yüzde 35 pay aldığı görülmektedir. En önemli pay finans sektörünün. Bütçeden faize 2007'de yaklaşık 49 milyar YTL yani bütçenin yüzde 24.4'ü harcandı. Maaşlar ise yüzde 19,5 pay aldı. Yani 2007'de de bankalara, rantiyelere giden para, bordro mahkumu memurların maaşlarını geride bıraktı.

Faize giden 49 milyar YTL'nin, 7 milyar YTL'ye yakını dış borç faizi, kalanı iç borçlanmalar için yapıldı. Yerli-yabancı sıcak paracılar bu yıl da devletten önemli ölçüde pay aldılar.

Devletin aldığı mal ve hizmetlere gelince. Burada ilk sırada sağlık sektörünü görüyoruz. Sağlık ekipmanı, ilaç ve hizmet satanlar 2007'de devletten 6 milyar YTL'ye yakın ödeme aldılar. Sağlık özelleştikçe bu rakam büyüyecek. Silah ve muhimmat için yapılan harcamalar ise 3.1 milyar YTL'yi buldu.

"Savunma ve Güvenlik"e dönük mal ve hizmet alımı da büyük bir pazar oluşturuyor. Savunma ve güvenlik mensuplarının maaşları ile birlikte bütçeden bu alana ayrılan pay 2007'de 24 milyar YTL olarak gerçekleşti. Yani bütçenin yüzde 12'si asker-polis harcamalarına ayrıldı. Buna tabi ki, bazı fonlar ve vakıflar üstünden yapılan harcamalar dahil değil.

Devletin enerji harcamaları da 2,1 milyar YTL gibi önemli bir kalemi buluyor. 2007'de müşavir firmalar devletten 1,2 milyar YTL, müteahhitler ise 7,1 milyar YTL aldılar. Böylece toplamı 79 milyar YTL'yi bulan devletin mal, hizmet alımlarının yüzde 86'sı 6 sektöre gitti.

Bütçeden yapılan Hazine yardımları ile sermaye transferleri ise 2007'de 74 milyar YTL dolayında gerçekleşti. Hazine'nin sosyal güvenlik açığı için 2007'de 26 milyar YTL kullandığı, yine sosyal güvenlik kurumu görev zararları için 7,2 milyar harcadığı anlaşılıyor. 2007'de mahalli idarelere bütçeden 13 milyar pay aktarılırken, 2,5 milyar YTL de sermaye transfer edildi.

Hızlı bir azalma sürecindeki tarımsal nüfus, 2007 bütçesinden sadece 5,5 milyar YTL destek gördü. Bu, faize ödenen 49 milyar YTL'nin neredeyse 10'da biri olarak gerçekleşti. Tarımsal desteğin üçte biri doğrudan gelir desteği şeklinde. Mazot, gübre, kütlü pamuk da en çok destek alan kalemler oldu.

Yüksek öğrenimin ise 2007'de bütçeden aldığı pay 4,6 milyar YTL oldu. Yani 24 milyar YTL'lik asker-polis bütçesinin beşte biri dolayında. Bu bile çok görülüyor olmalı ki, AKP iktidarı yükseköğrenimi daha çok paralı yapmalı diyor.

2008 dünya krizi koşullarında bütçenin durumunun ne olacağına gelince, Hükümet 2008'de yüzde 5,5 büyüme planladı. Bütçe vergi gelirleri de buna göre ayarlandı. 2007'de vergi gelirlerinin yüzde 66'sı dolaylı vergilerden, yani satışlardan alınan KDV, ÖTV gibi vergilerden oluşmuştu. Ekonomi daralırsa -ki bu çok muhtemel- örneğin yüzde 4 büyürse bile, vergiler bütçelenenden en az yüzde 25 daha az gerçekleşecek. Bu da toplam devlet gelirlerinde yüzde 10-15 kadar düşüş anlamına gelecek. İstihdamdan alınan vergilerin düşürülmesi ise, bu şartlarda pek olası

görünmüyor.

Gelirdeki düşüşe karşılık harcamaları gemlemek ayrı bir sorundur. Yerel seçim hazırlığı yapan AKP'nin, 2007'den ertelediği açığa yenilerinin eklenmesi söz konusu. Hükümet, 2008'de de özelleştirmeye can simidi gibi tutunmak isteyecek ve satışta agresif davranacaktır. Harcamaları kısarken de en çok sosyal harcamalara göz dikeceği kuşku götürmez.

2007 Bütçe Harcamalarının 25 Kaleme Dağılımı

	Milyon YTL	%
1 Personel Giderleri	38.891	21,6
2 Sosyal Güvenlik Kurumuna Prim	4.272	2,4
3 Güvenlik ve Savunmaya Yönelik Mal, Malzeme ve Hizmet Alımları	3.169	1,8
4 Tedavi ve Sağlık Malzemesi Giderleri	2.694	1,5
5 Kamu Personeli Tedavi ve Sağlık Malzemesi Giderleri	1.478	0,8
6 Diğer İlaç Giderleri	1.398	0,8
7 Enerji Alımları	2.189	1,2
8 Müşavir Firma ve Kişilere Ödemeler	1.186	0,7
9 Müteahhitlik Giderleri	7.142	4,0
10 Devlet Tahvili Faiz Gideri	33.513	18,6
11 Kamuya Ödenen Devlet Tahvili Faizi	6.159	3,4
12 Hazine Bonosu Faiz Gideri	1.846	1,0
13 ABD Doları Cinsinden Dış Borç Faiz Giderleri	4.025	2,2
14 Euro Cinsinden Borç Faiz Giderleri	1.538	0,9
15 Sosyal Güvenlik Kurumlarına Hazine Yardımları	25.883	14,4
16 Mahalli İdarelere Verilen Paylar	13.286	7,4
17 Sosyal Güvenlik Kurumlarına Görev Zararı	7.268	4,0
18 Tarımsal Amaçlı Transferler	5.555	3,1
19 Yüksek Öğrenim Kurumlarına Hazine Yardımları	4.615	2,6
20 Özel Bütçeli İdarelere Hazine Yardımları	3.469	1,9
21 Fonlara Verilen Paylar	3.234	1,8
22 Mahalli İdarelere Hazine Yardımları	1.706	0,9
23 Mahalli İdarelere Sermaye Transferleri	2.501	1,4
24 Özel Bütçeli İdarelere Sermaye Transferleri	1.084	0,6
25 Kamu Teşebbüslerine, Döner Sermayeye Borç	1.611	0,9
25 Kaleme Harcama	179.715	100
Toplam Bütçe Harcamaları	199.762	

1999 yılında başlatılan sosyal güvenlik reformu sonrasında, 2000 yılında düşen ve izleyen yıllarda yeniden artış trendine giren sosyal güvenlik kuruluşlarına yönelik bütçe transferinin GSYİH'ya oranının 2007 yılında yüzde 5 dolayında gerçekleşti. Bu oran, bir önceki yıla göre GSYİH'nın yüzde 1,16'sı oranında arttı. Bu artışın nedenleri, 2006 yılında Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) ve Bağ-Kur prim borçlarının yeniden yapılandırılması sonucu elde edilen gelirlerin düşmeye başlaması ve

yeniden yapılandırmadan yararlanan kişilerin emekli olmaları sonucu sigorta giderlerinin artması, emekli aylıklarına 2007 yılında programda öngörülenin üzerinde zam yapılması ve sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaşması sonucu sağlık harcamalarının artması gösterilmiştir. Dolayısıyla, bütçe transferlerini artırdığı öne sürülen bu etkenlerde tırpanlamaları öngören düzenlemeler beklenebilir. 2008'de en önemli operasyonun sosyal güvenlik alanına dönük olacağı söylenebilir. Yine de 2008 önemli açıklar ve IMF'nin verdiği hedeflerin gerisine düşülen bir yıl olmaya mahkûm görünmektedir.

Sosyal Güvenlik Kuruluşları Gelir-Gider Dengesi

	2005	2006	2007[1]
I-Gelirler	39.024	51.221	53.725
-Prim Tahsilatları	31.599	41.754	45.126
II-Giderler	59.081	68.884	80.167
-Sigorta Ödemeleri	39.261	44.786	52.831
-Sağlık Giderleri	13.962	17.676	20.381
-Yatırım Harcamaları	66	17	74
III-Gelir-Gider Farkı	-20.057	-17.663	-26.443
IV-Bütçe Transferleri	19.919	18.552	25.971
-Bütçe Transferleri [2]	23.259	22.891	33.224
V-Finansman Açığı	138	- 889	472

[1] Gerçekleşme tahmini

[2] 2005 ve 2006 yıllarında faturalı ödemeler ve ek karşılıklar dahil olup, 2007 yılından itibaren emeklilere yapılan ek ödeme dahil edilmştir.

Bölüm 6

Enflasyonda Tırmanma Riski ve Gerçek Enflasyon

Tüm iddiasını fiyat istikrarı üstüne odaklayan ve IMF politikaları doğrultusunda düşük kur politikasını bu amacın ana unsuru haline getiren AKP iktidarı, tek haneye gerilemekle birlikte enflasyonu 2007 hedefine ulaştıramadı. 2007 için yüzde 4 olarak belirlenen tüketici enflasyonu, yıl sonunda yüzde 8,7 olarak gerçekleşti. Bu fiyaskodan sonra 2008 için belirlenen yine yüzde 4'lük enflasyon hedefinin gerçekleşme şansı da düşüktür. Özellikle 2008 dünya krizi, enflasyonda artış eğilimlerini besleyecek nitelikte. Bunun çeşitli bileşenleri var.

Birincisi, dört yıla yakın elektrik ve doğalgaz fiyatlarına yapılmayan zamların 2008 başında yapılması, kendi başına maliyet enflasyonunu besleyen bir unsur. Bunun yanı sıra, özellikle hizmet sektöründe kira, eğitim gibi kalemlerde katılık sürüyor. 2008 dünya krizinde yansıyacak unsurları ise şöyle özetlemek mümkün.

Dünyada emtia fiyatları, gıda maddeleri ve genel olarak tarımsal maddelerde artış halinde. Bu kalemlerde de ithalatçı durumuna geçen Türkiye, bu artışları içeri taşıyacak. Enerji ve metal fiyatlarındaki dünya fiyatlarının iniş eğilimi, enflasyonu aşağı yönlü etkileyici bir etki yaratacak görünse de esas tehlike kurların yukarı doğru seyridir. Sıcak para çıkışı ve TL'den dövize yönelişin yaşandığı her durumda kurlar tırmanacak ve ithal mal ve hizmetin fiyatı artarak fiyatlara yansıyacaktır. Aynı şey borçlanma maliyetlerinin yansıtılmasıyla da yaşanacaktır.

Kaotik bir durumda, devletin para politikaları ve maliye politikalarıyla sermaye lehine yapacağı her müdahale de enflasyonist etkiler yaratabilecektir. Dolayısıyla bu etkenlerin tümü, umulduğu gibi enflasyonda aşağı doğru değil, yukarı doğru etkiler yaratmaya daha yatkın durumdadır.

Gerçek Enflasyon Ne?

Ancak, "resmi enflasyon"a ilişkin bu trendlerden farklı olarak, özellikle alt ve orta gelirli grupların yaşadığı gerçek enflasyonun boyutları başka bir gerçeği işaret etmektedir. O da gerçek enflasyonun, resmi olandan çok daha yüksek gerçekleştiğidir. Bu gerçek enflasyon fotoğrafı ile ilgili söylenecek şeylerin başında, birçok istatistiki bilgi üretiminde olduğu gibi, kısa adı TÜİK olan Türkiye İstatistik Kurumu'nun, toplumu en yakından ilgilendiren enflasyon konusunda da gerçekleri yeterince gün ışığına çıkarmayan bir yöntem izlemesi vardır.

TÜİK'in enflasyon çalışmalarının iki kamburu var:

1- OECD'nin Meksika ile birlikte en adaletsiz gelir dağılımına sahip ülkesi olarak saptadığı Türkiye'de, gelir gruplarının harcama güçleri arasındaki fark yeterince dikkate alınmıyor ve TÜİK böyle güven vermeyen bir yöntemle ortalama enflasyonu hesaplayıp kamuoyuna duyuruyor.

2- Toplumun özellikle tükettiği ürünlerdeki fiyat artışlarını, toplumun çok azının kullandığı ürünlerdeki fiyat hareketleriyle kamufle ediyor. TÜİK, halen 425 mal ve hizmetin fiyatını takip ediyor. Ancak bunların yaklaşık beşte dördü, alt ve orta kesimleri ilgilendirmeyen mal ve hizmetler.

3- Gerçekte ise toplumu birebir ilgilendiren mal ve hizmet sayısı 90 dolayında. Nitekim, bu 90 mal ve hizmetin 2007 ortalama fiyat artışlarını dikkate aldığımızda, ortaya kalem kalem farklı bir tablo ortaya çıkıyor. Buna göre, TÜİK'in yüzde 8,7 olarak açıkladığı 2007 ortalama fiyat artışı , 90 ürün ve hizmetten ancak 30'u için geçerli, 60 mal ve hizmetteki fiyat artışı ise bu oranın üstünde.

4- Gerçekte, gösterge niteliğindeki iki kalem olan ekmek ve kiradaki artışın yüzde 20'yi bulması bile, gerçek tüketici enflasyonunun yüzde 20'den az olmadığına işaret eder.

Toplumun en geniş kesimlerince kullanılan 90 mal ve hizmetin TÜİK'ce saptanan yıllık ortalama fiyat artışı bulguları ortaya farklı bir enflasyon fotoğrafı çıkarmaktadır. Şöyle ki;

2007 yılında fiyatı en çok artan ürünleri yüzde 90 ile beyaz peynir, yüzde 80'e yakın fiyatı ile kağıt mendil, yüzde 60'a yakın fiyat artışı ile limon, yüzde 58 ile uçak bileti ve yüzde 53 ile elma fiyatları oluşturmuş.

Fiyatı yüzde 40 ile yüzde 25 arasında artan kalemler ise 90 mal ve hizmetin 9'unu oluşturuyor. Bunların çoğu mutfağa giren yiyecekler. Domatesteki yıllık ortalama fiyat artışı yüzde 40, mandalinada yüzde 38, yumurtada yüzde 32, tavukta , portakalda, salçada yüzde 30. 2007'de otomobil satış fiyatları da yüzde 29'a yakın artmış. Kahve fiyatları yüzde 27 artarken, vapur ücretlerine de yüzde 25 zam gelmiş.

Süper Fiyat Artışları

	%
1 Beyaz Peynir	90,1
2 Kağıt Mendil	79,3
3 Limon	59,9
4 Uçak Ücreti	57,7
5 Elma	53,1

Fiyatı Yüzde 25-40 Arası Artanlar

	%
1 Domates	40,1
2 Mandalina	38,2
3 Yumurta	31,9
4 Tavuk	30,3
5 Portakal, Sıkmalık	29,6
6 Salça	29,3
7 Otomobil	28,8
8 Kahve	27,4
9 Vapur Ücreti, Şehir Hatları	25,1

Araştırma kapsamına aldığımız 90 mal ve hizmetten beşte birinin yani yüzde 18'inin fiyatları ise 2007'de yüzde 25 ile yüzde 15 arasında artmış. Bunlar arasında en önemlisi kira artışları. TÜİK'e göre kiralarda yüzde 20,1 artmış 2007'de. Kira giderleri ailelerin bütçelerinin yüzde 20-30 arası bir kısmını oluşturuyor. Ekmekteki yıllık ortalama fiyat artışını yüzde 18 olarak belirleyen TÜİK, sıkça tüketilen makarna fiyat artışını da yüzde 20 olarak saptamış. Kömürdeki 2007 fiyat artışı da yüzde 17. Yani TÜİK'in açıkladığı ortalama enflasyonun yüzde 100 üstünde.

Fiyatı Yüzde 15-25 Arası Artanlar

	%
1. Maydanoz	24.6
2. Sarımsak	24.5
3. Tren ücreti (Şehirlerarası)	21.5
4. Yeşil Soğan	20.9
5. Kiracı tarafından ödenen gerçek kira	20.2
6. Şehriye	20.1
7. Makarna	20.0
8. Biber (Dolmalık)	19.3
9. Ekmek	18.0
10. Bal	18.0
11. Havuç	17.8
12. Ceviz	17.7
13. Bulgur	17.5
14. Telefon görüşme ücreti (Şehiriçi)	17.4
15. Armut	17.2
16. Kömür ücreti	17.1
17. Salatalık	17.0
18. Kalem	16.9

2007 ortalama fiyat artışını araştırdığımız 90 mal ve hizmetten yüzde 23'ünün fiyatları da yüzde 15 ila yüzde 10 arası artmış. Bunların çoğu da yine yiyecek- içecekler. Sütteki artış yüzde 15'e yaklaşırken ayçiçek yağındaki artış yüzde 14, çaydaki artış yüzde 13, doğalgazdaki artış da yaklaşık yüzde 12 olmuş. Cep telefonu görüşme ücretindeki artış da yüzde 14. Yoğurt, peşin fiyat çamaşır makinası ve yerli sigaradaki fiyat artışı yüzde 12,5'u bulmuş.

TÜİK'in yüzde 8,7'lik ortalama tüketici enflasyonuna denk ya da altında kalan mallar, incelediğimiz 90 üründen sadece 30'u, yani üçte biri. Bunlardan fiyatı yüzde 10 ile yüzde 5 arasında artanların sayısı 12. Bunların aralarında tütün, pirinç, mercimek, ayran, rakı gibi ürünler var.

Kaşar peyniri, ıspanak, mama, su, dolmuş, kreş fiyatları hep yüzde 10'un üstünde ve TÜİK'in açıkladığı yüzde 8,7'lik ortalama enflasyonun üstünde gerçekleşti.

Fiyatı Yüzde 10-15 Arası Artanlar

	%
1. Süt	14.6
2. Cep telefonu konuşma ücreti	14.0
3. Kuru soğan	14.2
4. Ayçiçek yağı	14.1
5. Tereyağı	13.1
6. Çay	12.9
7. Yoğurt	12.5
8. Çamaşır makinesi	12.5
9. Sigara filtreli (Maltepe)	12.4
10. Telefon kart ücreti	12.2
11. Sabun	11.9
12. Doğalgaz	11.8
13. Nohut	11.7
14. Margarin	11.5
15. Buğday unu	11.5
16. Taksi ücreti (Şehir içi)	11.4
17. Kreş ve gündüz bakım evleri	11.3
18. Dolmuş ücreti	10.9
19. Su faturası	10.5
20. Bebek maması (Toz karışım)	10.4
21. Ispanak	10.4
22. Kaşar peyniri	10.1

Fiyatı Yüzde 5-10 Arası Artanlar

	%
1. Kebaplar	9.7
2. Kuru fasulye	9.4
3. Pirinç	8.4
4. Şarap	8.1
5. Tütün	8.1
6. Kola	8.0
7. Mercimek	7.7
8. Ayran	7.5
9. Üniversite harcı	7.4
10. Marlboro	6.9
11. Rakı (Yeni Rakı)	6.5
12. Otobüs ücreti (Şehirlerarası)	6.4

2007'de fiyatı yüzde 5 ila 0 arasında artan ürünlerin sayısı 90'da 11. Zeytin, şeker, balık, patates, dana eti, mazot, bira 2007'nin teselli mükâfatları olarak artışları yüzde 5'in altında kalan ürünler.

Fiyatı Yüzde 5'in Altında Kalanlar

	%
1. Bira (Alkollü)	4.6
2. Okul kitapları	3.4
3. Mazot	3.4
4. Dana Eti	3.3
5. Gazete	2.9
6. Patates	2.8
7. Zeytin	2.3
8. İlaçlar	2.2
9. Balık	1.7
10. Kreş ve anaokul ücreti	1.0
11. Kesme şeker	0.9

İnceleme kapsamındaki 90 ürün ve hizmetten 2007'de fiyatı artmayıp tersine 2006'ya göre ucuzlayanların sayısı ise 14 ve en çok ucuzlama devlet hastanesi ücretlerinde, şişe suyunda, tuvalet kağıdında, bebek bezinde, fındıkta gerçekleşmiş görünüyor.

Fiyatı Artmayıp Düşenler

	%
1. Elektrik ücreti	-1.0
2. Belediye otobüs ücreti	-1.1
3. Metro ücreti	-2.7
4. Televizyon	-3.7
5. Zeytinyağı	-5.5
6. Patlıcan	-5.8
7. Bebek bezi	-6.4
8. İnternet ücreti	-9.5
9. Fındık	-14.0
10. Doğum ücreti (Sezeryan)	-29.6
11. Ameliyat ücreti (Devlet hastanesinde)	-30.7
12. Hastane yatak ücreti (Devlet hastanesinde)	-32.2
13. Su	-35.4
14. Tuvâlet kağıdı	-50.5

Bölüm 7

İşsizlikte Ürpertici Artış

2007 yılına ait istihdam ve işsizlik verileri yayımlandıktan sonra, yaklaşmakta olan 2008 dünya krizinin yıkıcı etkileri ile birlikte en büyük kabusun işsizlik olacağı bir kez daha ortaya çıktı.

İşsizlik, zaten birkaç yıldır kemikleşen ve sözde büyüme oranlarına karşın azalmayan bir sorundu; 2007'de ise zirve yaptı, 2008'de en korkulu rüya olacak.

IMF destekli yüksek faizlerle çekilen sıcak paraya (düşük kurla desteklenen) dayalı çarpık büyüme döneminin en önemli kamburu istihdam yaratmaması oldu.

Ekonominin reel olarak yıllık ortalama yüzde 7.3 oranında büyüdüğü 2002-2006 döneminde, toplam istihdam ancak yıllık ortalama yüzde 0.7 oranında arttı.

İstihdam düzeyindeki artışın sınırlı kalmasında, döviz kurunun düşük tutulması ile emek yerine makina tercihi yapılmasının, yani istihdam dostu olmayan bir döneme girilmiş olmasının yanısıra, köylülüğün çözülmesi, tarımdan önemli işgücü kaybı rol oynadı. Mazot, gübre, traktör, yem vb. fiyat artışlarını eline geçen ürün fiyatları ile göğüsleyemeyen tarım kesimi, IMF-DB ikilisinin getirdiği tarıma destek yerine köstek politikalarının da etkisiyle hızla kırlardan kentlere göç ettiler.

2002-2006 döneminde, toplam istihdam yıllık ortalama yüzde 0.7 artarken, tarım dışı sektörlere bakıldığında istihdamın ancak yıllık ortalama yüzde 3.9 oranında arttığı; tarım sektöründe istihdamın 1 milyon 370 bin kişi azaldığı görüldü.

Bu 5 yılda, her yıl tarım sektöründe ortalama 274 bin kişilik istihdam azalışı yaşandı, sanayi, hizmetler ve inşaat sektörlerinde ise sırasıyla her yıl ancak 91 bin, 317 bin ve 62 bin kişilik istihdam yaratıldı.

2007 yılı ise istihdam açısından iyice talihsiz bir yıl olmuştur. 2006 Kasım'ında 21 milyon 235 bin olarak belirlenen istihdam, 2007 Kasım'ında 20 milyon 867 bine gerilemiş yani yüzde 4,5-5 büyüme kaydedilen 2007'de istihdam artmak yerine yüzde 1,7 oranında gerilemiştir.

İstihdamda Gerileme 2006-2007

Yıllar	Tarım İstihdamı (Bin)	Tarım Dışı İstihdam (Bin)	Sanayi	Hizmet	İnşaat	Büyüme %
2006	5.560	15.676	4.344	10.028	1.304	6
2007	5.211	15.655	4.292	10.104	1.259	5
Değişim %	-349	-21	-52	76	-45	-

Kaynak: TÜİK verilerinden hesaplandı

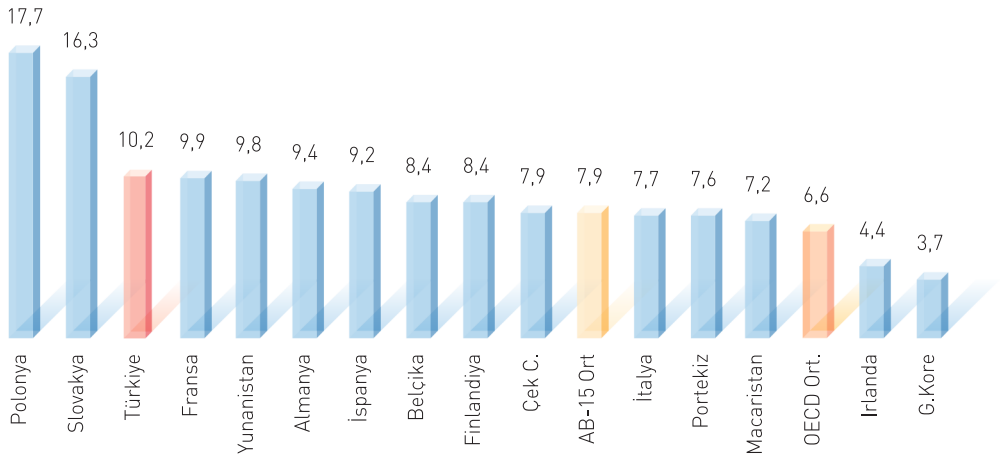
2007'de istihdamda gerilemenin yine en çok tarım sektöründe olduğu görülüyor. 368 bin kişilik istihdam kaybının yüzde 95'i tarımdan. Tarımdaki çözülmenin 2007'de sürmesine ek olarak tarımda küçülme de istihdam kaybını artırdı. Ama yüzde 5'in üstünde büyüme yaşayan sanayi sektörü, yeni istihdam yaratmak yerine, 52 bin kişiyi işsiz bırakmış görünüyor. İnşaattan da 45 bin kişi işsiz kalmış.

Gerçek İşsizlik yüzde 20

İstihdamın 20-21 bin bandında dolaşmasına karşılık, işgücünün, dolayısıyla işsizliğin ne kadar olduğu hep tartışma konusu. Resmi işsizlik oranı yüzde 10'da katılmış durumda. Bu bile Türkiye'yi OECD ülkeleri arasında en yüksek işsizlik yaşayan ülkelerden biri yapmaya yetiyor.

Yüzde 10'luk resmi işsizlik bile Türkiye'yi yüzde 8 dolayındaki AB işsizliğinin ve yüzde 6,6'lık OECD işsizliğinin üstünde gösteriyor.

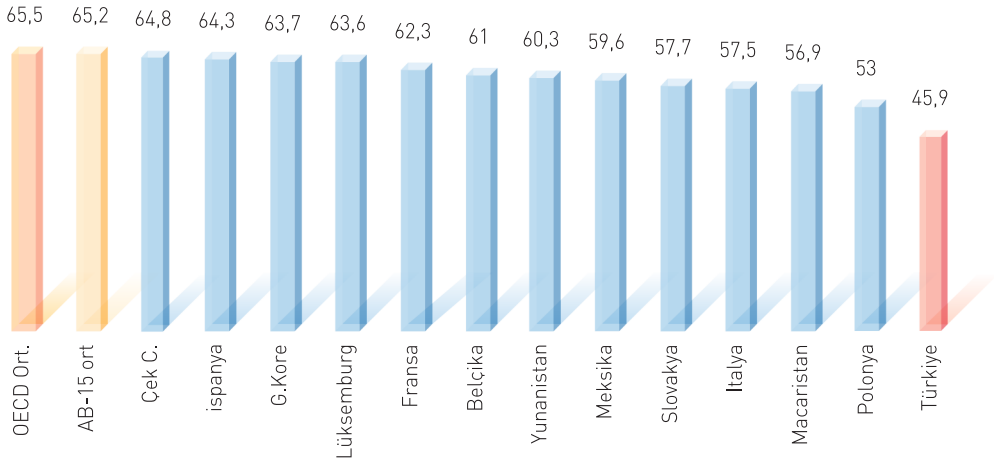
Bazı OEDC ve AB ülkelerinde İşsizlik 2005 %

Kaynak: OECD; Facts and Figures, 2007

Türkiye'de 15 yaş üstü nüfus 48-49 bin dolayında belirlenmesine karşılık, bunun ne kadarının işgücünü oluşturduğu tartışma yaratıyor. TÜİK'in hane halkı işgücü anketlerinde, 49 bin dolayındaki 15 yaş üstü nüfusun ancak 23 bin dolaylı işgücü sayılıyor. Bu da her 100 kişiden 48-49'unun çalışıyor ya da çalışıyor olmak istemesi demek. Dolayısıyla Türkiye'de işgücüne katılma oranı yüzde 48 dolayında, hatta 2007'de yüzde 47'ye gerilemiş durumda. Oysa işgücüne katılma oranı OECD ve AB-15'te yüzde 65'in üstünde.

İşgücüne Katılma Oranı 2005 %

Kaynak: OECD; Facts and Figures, 2007

TÜİK, işgücü anketi yaparken, son 1 haftada iş aramamışları, mevsimlik işçileri işgücü olarak kayıtlara geçirmiyor. Bunların sayısı 2007'de toplam 2 milyon 50 bin kişi. Dolayısıyla, resmi işsiz olarak açıklanan işsiz sayısı ise 2 milyon 350 bin ve resmi işsizlik oranı da yüzde 10,1.

Oysa, TÜİK'in tanım tartışması nedeniyle işgücünden saymadığı işgücü (dolayısıyla işsiz) sayısı dikkate alınsa, resmi işgücü (23.217+2050) 25 milyon 267 bin kişi, işgücüne katılma oranı yüzde 5; resmi işsiz sayısı da 4 milyon 400 bin olacaktı. Bu da yüzde 10 olduğu iddia edilen işsizlik oranının aslında (4400/25257) yüzde 17,4 olması demek. Aslında, "eksik istihdamdakiler"i de işsiz tanımına katmak gerekir ve bu yapılsa sayı (4400+650) 5 milyon 50 bine çıkar. Bu da gerçek işsizlik oranının yüzde 20'yi bulması demektir.

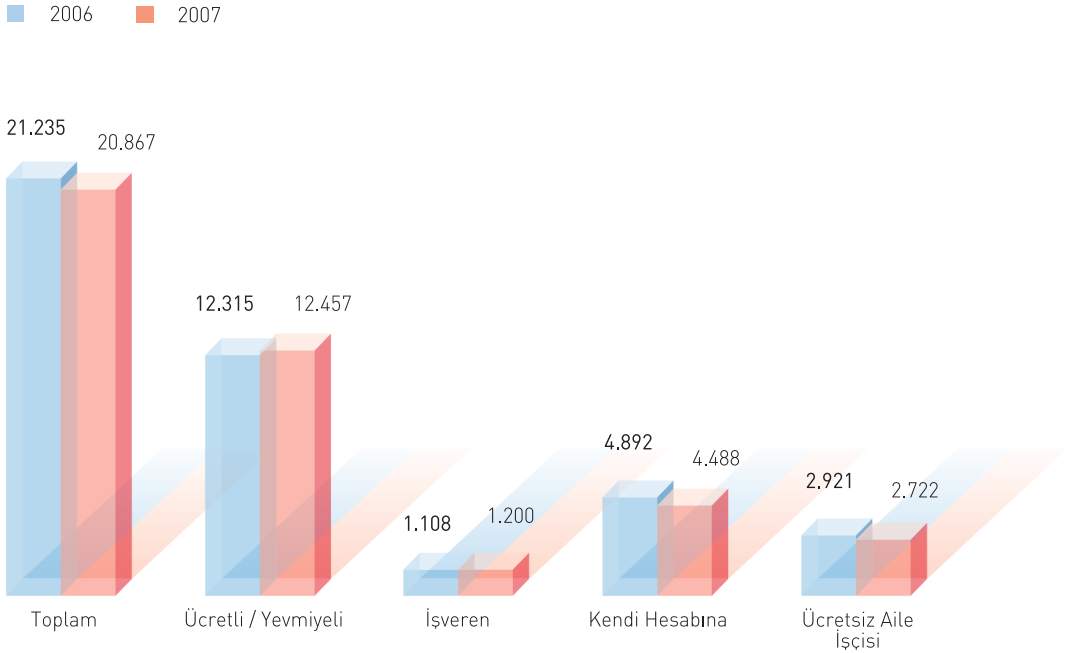
Yıllar	15 Yaş Üstü Nüfus	İşgücü	İşgücüne Kat. Oranı %	İstihdam Bin kişi	Eksik İst.	İşsiz Bin kişi	İşsizlik Oranı %	Tarım Dışı İşsizlik %
2006	48.771	23.500	48.2	21.235	713	2.265	9.6	12.2
2007	49.511	23.217	46.9	20.867	650	2.350	10.1	12.6
Değişim %	1.5	-1.2		-1.7	-8.8	3.8		

Kaynak:TÜİK verilerinden hesaplandı

Ücretlilikte Artış, Kadınlar Daha İşsiz

2007 verileri ücretliliğin artma eğiliminin sürdüğünü gösteriyor. Başka bir ifadeyle, proleterleşme hızlanıyor. İstihdamın 368 bin azaldığı 2007'de 610 bini bulan kendi hesabına çalışanlar ve ücretsiz aile işçilerinden 368 bini işsizler ordusuna katılırken, 142 bini ücretli sınıfına, 100 bine yakını da işveren sınıfına dahil olmuşlar.

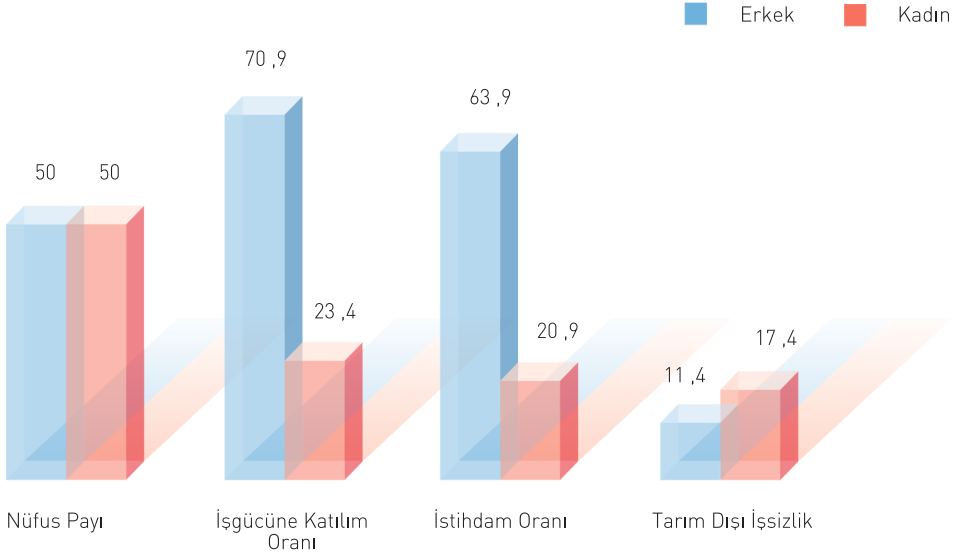
İstihdamın Sınıfsal Yapısında Değişim 2006-2007 Bin Kişi

Kaynak:TÜİK verilerinden hesaplandı

2007 verileri, işsizlikte yine okkanın altına kadınların gittiğini bir kez daha gösteriyor. Erkekler dünyasında iş bulmayan kadın hızla evine çekiliyor. Ev kadınlarının sayısı 2007'de 237 bin artmış görünüyor. Sanayi sektöründe kadın istihdamının 60 bin azaldığını görüyoruz. Anlaşılan, çember daralınca, tensikata öncelikle kadınlardan başlanıyor. Ya da işe alırken öncelik erkeklere veriliyor.

İstihdam ve İşsizlikte Kadın ve Erkek 2007 %

Nüfustaki payları birbirine yakın olmasına karşın, kadının işgücüne dahil olma oranı her yıl biraz daha azalıyor. 2006'da kadınların işgücüne katılma oranı yüzde 25 iken, 2007'de 23,4'e düştü. İşgücüne dahil olanlarda istihdam imkânı bulanlar, toplam 15 yaş nüfusta yüzde 21'e ancak ulaşıyorlar. Yani 15 yaş üstü kadın nüfustan ancak beşte birinin eli ekmek tutuyor, dördü ise erkeklerin eline bakıyor.

Kadınların işgücüne katılımı 1988 yılında yüzde 35'e yakın iken, bu oran yıllar itibarıyla düşüş göstererek 2006 yılında yüzde 25 civarına gerilemiştir. Kadınlar arasında işgücüne en yüksek katılım yüksekokul veya fakülte mezunlarından çıkmaktadır. Bu grubu takiben en yüksek katılım gösterenler lise dengi meslek okulu ve genel lise mezunlarıdır.

Ancak her iki grup içinde de işgücüne katılım oranı yıllar itibarıyla gerilemektedir. 1988 yılında yüzde 80'in üzerinde olan yüksekokul veya fakülte mezunu kadınların işgücüne katılım oranı 2006 yılı itibarıyla yüzde 70'e gerilemiştir. Yine, 1988 başında yüzde 53'e yakın olan lise dengi meslek okul ve yüzde 46 olan genel lise mezunu kadınların işgücüne katılım oranı, 2006 yılı itibarıyla sırasıyla yüzde 42 ve yüzde 28'ye gerilemiştir.

Diğer yandan, katılım oranı yüksek olan yüksekokul veya fakülte mezunu kadınlarla, lise veya dengi okullardan mezun olan kadınların, kadın istihdamı içindeki payları çok küçüktür. 2006 yılı itibarıyla istihdam edilen toplam 5,801 bin kadından yalnızca yüzde 11'ini oluşturan 632 bin kadın yüksekokul veya fakülte mezunudur. Lise veya dengi meslek okul mezunu kadınlar ise toplam kadın istihdamının yüzde 4,5'ini oluşturmaktadır.

İstihdam edilen kadınların yüzde 72'sini ilkokul mezunu yada okuma yazma bilmeyen veya bilen ama hiçbir okulu bitirmemiş olanlar oluşturmaktadır. Bu da, istihdam edilen kadınların çok az bir kısmının vasıflı işlerde çalıştığını göstermektedir.

Genç ve Eğitimliler İşsiz

İşgücüne dahil olmayan yaklaşık 27 milyon kişinin yüzde 28'inin 20-34 yaş arasında olduğu görülmektedir. Resmi olarak 2,4 milyonluk işsiz nüfusun da yüzde 57'sini söz konusu yaş grubuna dahil kişiler oluşturmaktadır.

20-34 yaş grubuna ait işsizlik oranı yüzde 12'dir. Genç nüfus olarak tanımlanan 15-24 yaş grubunda ise işsizlik oranı çok daha yüksek görülmektedir. Bu grup için 2007 Türkiye genelinde işsizlik oranı yüzde 20'ye yaklaşırken, kentlerdeki işsizlik oranı yüzde 22,2 olmuştur.

Eğitim düzeyine göre işsizlik oranları incelendiğinde, lise ve üstü düzeyde eğitim görmüş kişiler arasında işsizlik oranının, ilkokul ve altı düzeyde eğitim seviyesine sahip kişilere oranla çok daha yüksek olduğu görülmektedir. Örneğin, 2007 verilerine göre "okur yazar olmayan" ve "lise altı eğitimlilere" ait işsizlik oranları sırasıyla yüzde 4 ve yüzde 8 iken, "lise ve dengi meslek okul" ve "yüksekokul" mezunlarına ait işsizlik oranı her iki grup içinde yüzde 12'dir.

Bu durum nitelikli işgücüne yönelik yeterli istihdam olanağı yaratılamadığı; lise ve üstü seviyelerde eğitim görmüş işgücü arzı ile bu gruba olan talep arasında eşleşmenin eksik, süreçlerin kopuk olduğunu göstermektedir.

İşsizlikte Bölgesel Farklılıklar

Türkiye geneli için yüzde 48 olan işgücüne katılma oranı, yüzde 10 oranındaki genel işsizlik, yüzde 12,5 dolayındaki tarım dışı işsizlik oranları bölgeden bölgeye farklılık gösteriyor. Özellikle Doğu, G. Doğu ve Çukurova bölgelerinde işsizliğin boyutlarının daha büyük olduğu görülüyor.

Türkiye geneli için yüzde 48 olan işgücüne katılma oranı Mardin ve çevre illerde yüzde 30'a, Şanlıurfa-Diyarbakır bölgesinde yüzde 32'ye kadar düşüyor. Buna karşılık aynı oran Doğu Karadeniz'de yüzde 62'ye, Batı Karadeniz'de yüzde 55'e

çıkarken Antalya ve çevresinde de yüzde 58'e yaklaşıyor.

Genel işsizlik oranı Türkiye geneli için yüzde 10 olarak belirirken Güneydoğu illerinde yüzde 15-16'yı buluyor. En düşük gerçekleşme ise 2006'da Zonguldak çevresinde yüzde 6 olarak gerçekleşmiş görünüyor.

İstindam ve İşsizliğin Bölgesel Farklılığı 2005-2006 % Tarım Dışı İşsizliğe Göre Sıralama

Bölge	İstihdam		İşgücüne katılma oranı		İşsizlik oranı		Tarım dışı işsizlik oranı	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006
Türkiye Geneli	22046	22330	48,3	48	10,3	9,9	13,6	12,6
TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)	445	487	44,8	44	18	13,7	27,4	21,8
TR62 (Adana, Mersin)	1018	1087	46,6	47,8	17,2	16,2	21,6	19,8
TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)	325	280	33,7	30,6	11,1	15,7	14,5	17,8
TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	763	754	47,8	45	15,6	12,1	21	16,4
TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)	497	463	42	40,5	13,8	15,1	15	16,3
TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir)	503	521	46,8	47,3	10,7	10,5	17,1	16,2
TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari)	417	431	40,8	41,5	8,8	8,5	15,3	15,2
TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)	690	630	44,1	40,1	11,1	11,3	16,3	14,6
TR52 (Konya, Karaman)	711	734	42	42,7	9,5	10,6	12,8	13,7
TR31 (İzmir)	1146	1201	47,1	47,2	13,1	11,2	15,2	12,9
TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)	855	922	46,2	47,9	11,2	10,7	13,6	12,9
TR51 (Ankara)	1291	1355	46,5	46,7	14,2	12,1	15,1	12,8
TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)	1121	1083	56,2	54,3	5,7	6,6	12,2	12,4
TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)	551	505	35,5	32,3	10,4	12	14,6	12
TR10 (İstanbul)	3556	3677	47,8	48	11,4	11,2	11,5	11,3
TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak)	1023	1052	47	48,4	7,9	7,2	12,8	11,2
TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop)	221	320	39,1	55,9	8,6	5	14,4	11,2
TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)	1446	1378	65,4	62,3	5,6	5,7	12,2	11,1
TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)	326	307	49,6	51,8	3,2	5,2	7,9	11,1
TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	1022	978	54,1	51,7	7	7,4	10,7	10,7
TR61 (Antalya, Isparta, Burdur)	990	1091	53,4	57,8	6,2	7,3	8,2	10,1
TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli)	570	550	57,6	56	7,8	8	10,3	10
TR22 (Balıkesir, Çanakkale)	567	566	50,8	50,3	6,9	6,2	11,1	10
TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)	444	406	53,5	48,4	4,7	5,4	11,3	9,2
TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik)	1197	1198	53,6	51,1	8,7	7,6	10,4	9
TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın)	352	353	54	52,8	6,9	5,9	10,4	9

Kaynak: TÜİK verilerinden hesaplandı

Tarım dışı işsizliğe gelince, Türkiye genelinde 2006'da yüzde 12 dolayında belirlenen bu oran, Malatya ve çevre illerde yüzde 22'ye, Adana-Mersin'de ise yüzde 20'ye yaklaşmış. Buna karşılık Bursa ve Zonguldak dolaylarında yüzde 9 olarak gerçekleşmiş görünüyor.

İşgücüne katılma oranının, işsizliğin özellikle Doğu ve Güneydoğu'da ileri boyutlarda olması, çok önemli politik gerilimlere de neden oluşturmakta ve işsizlikle mücadelede öncelik almaktadır.

Krizin ek yükleri

2008 global krizin etkileri hissedilmeye başladıkça işsizlikte artış yaşanması, bugün tarım dışında resmen yüzde 12, gerçekte yüzde 20 olan işsizliğin daha ileri boyutlara çıkıp hiperleşmesi çok mümkün. Tarımdaki çözülme devam edecek. Tarım dışı sektörlerde, hedeflenen yüzde 5'lik büyüme gerçekçi değil ve bu durum, yeni istihdam bir yana, mevcut istihdamda bile düşüşleri gündeme taşıyabilecek. Her yeni işsizlik, haneye yeni yoksulluklar taşınması demek. AKP iktidarının IMF güdümlü politikalarla, ekonomiyi taşıdığı kısırlık, tıkanmışlık ve onun ürettiği büyük işsizlik sorununa şimdi bir de dış çalkantıların yükü binecek ve bu ilk elde emeği ile geçinenleri tehdit edecek. İş risk altında olanlar sadece mavi yakalıları değil, hizmetler sektöründeki bir dizi beyaz yakalı için de işinden olma riski artıyor. Ortaya çıkması olası enkazların yükünün altında yine, vur abalıya misali, emek kesiminin kalmaması, daha adil politikalar geliştirilmesi için elbirliği gerekiyor. İşini kaybetme riski taşıyanlar kadar, mevcut 5 milyonu aşkın işsizlerin kriz koşullarında neyle geçineceklerini, hayatlarını nasıl idame ettireceklerini dert edinmek ve yoksulluğa karşı mücadele, sosyal politikalar üretmek, gelirin daha adil bölüşümünü talep etmek gerekiyor.

Bölüm 8

Gelir Dağılımında Artan Eşitsizlik

Uzun yıllardır izlenmekte olan IMF destekli ekonomi politikaları, büyük ölçüde ücretlilerin, küçük üreticilerin reel gelirlerini kâr-faiz-rant geliri sahipleri lehine gerileterek gerçekleştirildi. 2007'de 107 milyar dolara ulaşan ihracatta, dışa karşı en önemli rekabet gücü düşük ücretler sayesinde sağlandı. Büyük işsiz kitlelerini açlıkla terbiye ederek, işyerlerinde teknolojiyle ilgisi olmayan verimlilik artışları, emeğin kaba sömürsüyle, iki kişinin işi bir kişiye yaptırılarak gerçekleştirildi. İşçilerin yoksullaştırılmalarına, devlette kamu çalışanlarına mali disiplin bahane edilerek enflasyonun gerisinde kalan maaş ödemeleri yapılarak devam edildi. Mali disiplin cenderesinden, kamudan maaş alan emekli-dul ve yetimler de nasibini aldı, onların da reel gelirleri geriledi. Tarımdaki çözülme ve gerileme, kamu desteklerinin kalkması, kırlarda yoksullaşmayı artırdı ve kentten köye göçü hızlandırdı.

Gelirin sınıflar arasındaki eşitsiz bölüşümünü biraz daha bozucu bu gelişmeler, devletin vergi ve harcama politikalarının alt ve orta gelirli kesimler aleyhine uygulanmasıyla iyice pekiştirildi. Vergi yükü, toplamdaki payı yüzde 70'e varan dolaylı vergilerle alt ve orta gelirli grubun sırtına yıkılırken bütçe harcamalarından da bu kesimlere düşen paylar sosyal harcamaların azaltılmasıyla daha da azaltıldı. Dolayısıyla bütçe üstünden de bölüşüm iyice adaletsizleşti.

Gelir bölüşümündeki eşitsizliği artıran bu politikalara rağmen, kısa adı TÜİK olan Türkiye İstatistik Kurumu'na her yıl yaptırılan şablon gelir ve tüketim harcamalarından gelir dağılımının iyileştirildiği sonuçları üretildi ve bunlara inanılması istendi. Yapılan tüketim harcaması anketleri veri alınarak yoksulluk sınırları belirlendi ve onlardan hareket edilerek insafsız asgari ücret tesbitlerine gidildi.

Yüzde 20'lik Hane Halkı Dilimlerine Göre Gelir Dağılımı

Yüzde 20'lik Dilimler	2002	2003	2004	2005
En Yoksul Yüzde 20	5,3	6,0	6,0	6,1
İkinci Yüzde 20	9,8	10,3	10,7	11,1
Üçüncü Yüzde 20	14,0	14,5	15,2	15,8
Dördüncü Yüzde 20	20,8	20,9	21,9	22,6
En Zengin Yüzde 20	50,1	48,3	46,2	44,4
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0
Gini Katsayısı	0,44	0,42	0,40	0,38

Kaynak:TÜİK

TÜİK'in gelir dağılımına ait bulguların iddiasına göre, 2001 krizinden sonraki yıllarda en yoksuldan başlayarak ilk dört yüzde 20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay artarken, en zengin yüzde 20'lik grubun aldığı pay sürekli bir düşüş gösterdi. Aynı kaynağa göre, toplam gelirden en az pay alan birinci yüzde 20'lik grubun payı 2002 yılında yüzde 5,3 iken, 2005 yılında yüzde 6,1'e yükselirken toplam gelirden en fazla pay alan beşinci yüzde 20'lik grubun payı, 2002 yılında yüzde 50,1'den 2005 yılında yüzde 44,4'e geriledi. Buna paralel olarak da, gelir dağılımı eşitsizliğini gösteren Gini katsayısı da 2002 yılında 0,44 iken, 2005 yılında 0,38'e gerilemiş görüldü.

Bu doğruluğu kendinden menkul "araştırmalar", birçok gerçek dışı yorumlara da yol açıyor. İşte bunlardan biri 2008 Kalkınma Programında şöyle yer alıyor; "Ülkemizde son dönemdeki ekonomik büyüme ve gelir paylaşımının daha adil hale gelmesi, yoksul kesimin ortaya çıkan refah artışından daha fazla istifade etmesini sağlamıştır. 2002 yılında yüzde 27,0 olan gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırı altındaki nüfusun oranı, 2005 yılında yüzde 20,5'e gerilemiştir. Gıda harcamalarını içeren yoksulluk sınırı altındaki nüfusun oranı da 2002 yılında yüzde 1,4 iken, 2005 yılında yüzde 0,9'a gerilemiştir. Türkiye'de yoksulluk oranında iyileşmeler olmakla birlikte, AB ortalamasının üzerindedir. Türkiye için göreceli yoksulluk oranı yüzde 26 iken, AB-25 için yüzde 16'dır" (s.230).

Gelir Bölüşümünde TÜİK Tutarsızlığı

TÜİK, yaptığı anketin sonuçlarını değerlendirirken, soğukkanlı bir biçimde, anketten çıkan sonuçların, başka makroekonomik verilerle doğrulanıp doğrulanmadığını sorgulamıyor bile. Alt ve orta gelir gruplarının büyümeden refah payı almış olduğunu iddia eden TÜİK, dönüp reel ücretlerin, reel maaşların, çiftçinin eline geçen gelirin reel anlamda artıp artmadığına bakmıyor bile. Bu yapılsa, gerçekte bu kesimlerin

gelirlerinin artmadığı, tersine bu sınıfların sırtına insafsızca basılarak büyümenin ve sermaye birikiminin gerçekleştirildiği görülebilir.

Reel ücretlerin, reel maaşların, tarım gelirlerinin, emekli, yetim, dul maaşlarının artmak bir yana gerilediği, işsizliğin azalmayıp arttığı, dolayısıyla haneye giren gelirin artmadığı, devletin mali disiplini uygulayarak sosyal harcamaları kısıttığı, dolaylı vergileri artırarak vergi adaletini daha da bozduğu bir konjonktürde gelir dağılımının iyileşme göstermesinin nasıl mümkün olacağını TÜİK'in açıklaması beklenir ama açıklamıyor.

TÜİK'in "Gelir ve Tüketim Harcamaları Araştırmaları" adı altında yaptığı çalışmalarda "bölüşülen gelir" olarak açıkladığı gelir dağılımı verileri ile, milli gelirin bir başka ifadesi olarak açıklanan "Gelire Göre GSMH" verileri arasında da büyük fark var. Bu fark, öyle böyle değil, yüzde 40-50'lerde dolaşüyor. Yani, TÜİK'in gelir dağılımı araştırmalarında paylaşıldığını öne sürdüğü gelirle, "Gelire göre GSMH"de ifade ettiği ve işgücü geliri, tarım geliri, işletme artığı olarak tanımladığı toplam gelir arasında yüzde 45-50 dolayında fark var. Bu fark nereden kaynaklanıyor?

Gelir dağılımı araştırmalarında veri, beyanla elde ediliyor. Yani seçilen örneklemde hanelere gidilerek, evlerine ücret, kâr, faiz, rant vb. şeklinde giren tüm gelirleri soruluyor ve zengini-yoksulu, onlar neyi ifade ediyorlarsa, o doğru kabul edilip, ortaya çıkan "pasta"nın , nüfusun yüzde 20'lik, 10'luk, 5'lik grupları arasında nasıl dağıldığı, kamuoyuna bölüşüm portresi olarak sunuluyor.

Oysa, beyanla, yani anketöre hane halkı reisinin bildirdiği gelir bilgisi ile toplam kullanılan geliri ve bölüşümü tahmin etmek, başka verilerle çaprazlama test edilmedikçe yanıltıcıdır. Nitekim, 2005 için bölüşüldü denilen gelir 255 milyar YTL iken, 2005 GSMH'da (işgücü ödemeleri ve işletme artığı toplamı olarak) bölüşülen gelir 368 milyar YTL görünüyor. Yani arada 113 milyar fark var. Başka bir ifadeyle, paylaşılmış gelirden 113 milyar YTL, eksik beyan edilmiş. Bu, bölüşüldüğü iddia edilen gelirin yüzde 44 üzerinde bir gelirdir.

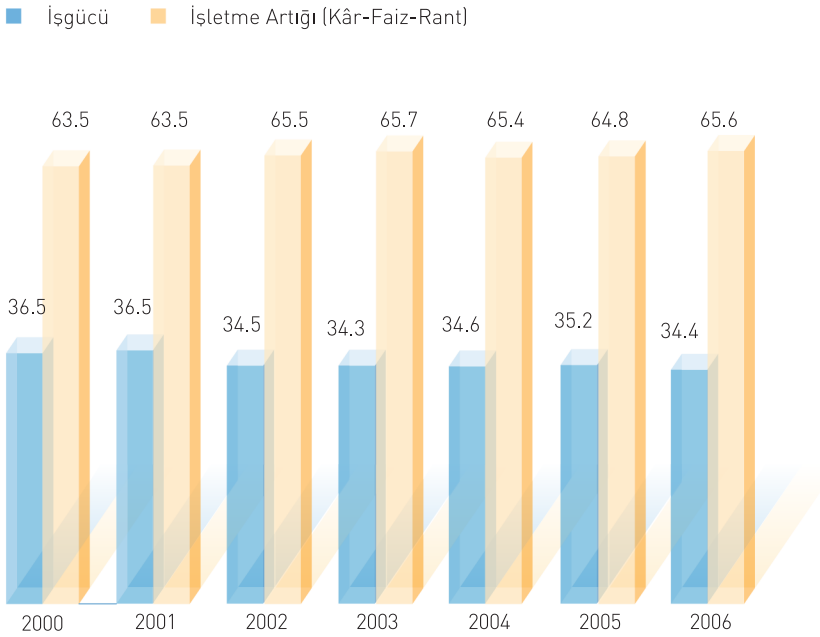
Eksik beyanda bulunanlar daha çok yüksek gelir grupları olduğu için, buradan kaynaklanan sorun da, bu kesimin gelirlerinin eksik hesaplanması sonucunu doğurması. Bu nedenle, bu yöntemle yapılan gelir dağılımı araştırmaları, gerçeği anlamamızı imkânsız kılıyor.

Gelire göre GSMH serilerine göre, gelirin işgücü, tarım ve tarım dışı işveren kesimi arasındaki bölüşümü, yıllara göre, nüfustaki payının artışına karşılık, işgücünün gelirdeki payının artmadığını, buna karşılık, kâr-rant-faiz gelirlerinin, özellikle de 2000'li yıllarda azalmadığını, hatta 2001 sonrasında arttığını ortaya koyuyor.

Yıllar	Gelir Dağılımı Bölüşülen Gelir (milyar YTL)	GelireGöre GSMH (milyar YTL)	Fark (milyar YTL)	Fark (%)
2003	180	273	93	51,7
2004	218	327	109	50,0
2005	255	368	113	44,3

Kaynak:TÜİK verilerinden hesaplandı

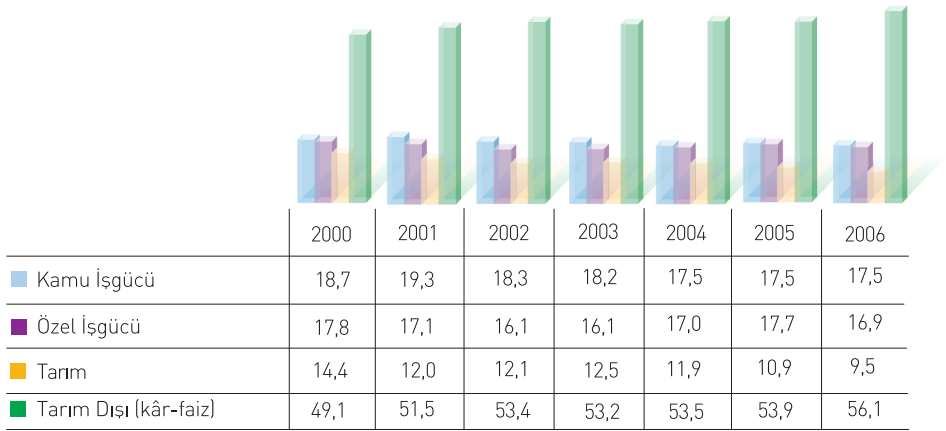
Gelirin İşgücü ile İşletme Artığı Olarak Paylaşımı 2000-2006 %

Kaynak: TÜİK, Gelire Göre GSMH serilerinden hesaplandı

Gelire göre GSMH serileri, tarıma giden gelirin 2000'de yüzde 14,4 iken 2006'da yüzde 9,5'e gerilediğini ortaya koyuyor. Bu, köylülükteki hızlı çözülmenin bir başka göstergesi. Aynı seri, kamu çalışanlarının gelir pastasından aldıkları payın da 5 yılda 1 puan kadar azaldığını, özel sektörde artan ücretli sayısına rağmen, bu kesimin payının artmadığını ve 2000'deki düzeyde kaldığını ortaya koyuyor. Aynı kaynağa göre, kâr-rant-faiz gelirlerinden oluşan tarım dışı kesim, sermaye gelirleri 2000'de yüzde 49 iken 2006 yılında yüzde 56'ya ulaşarak dengeyi iyice kendi lehine çevirmiş bulunuyor.

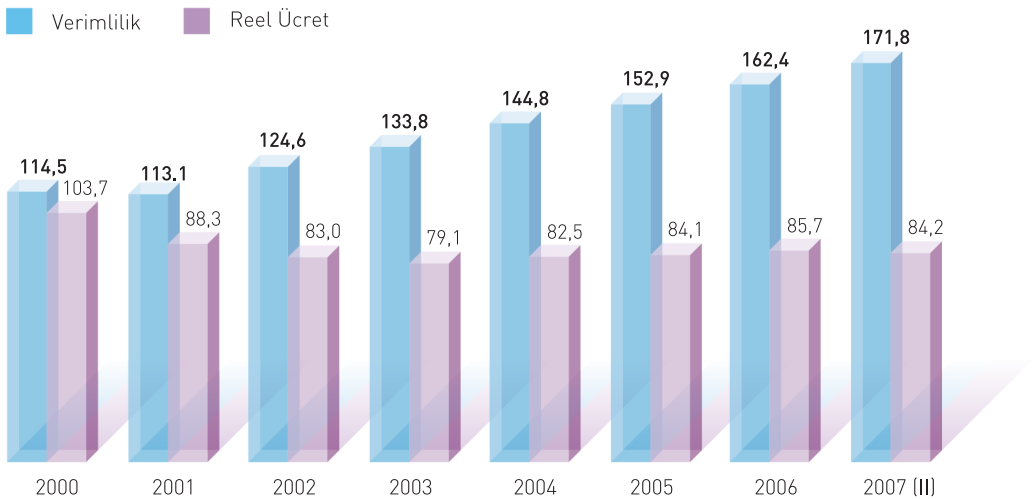
Gelirin İşgücü-Tarım-Sermaye Arasında Bölüşümü 2000-2006 %

Kaynak: TÜİK, Gelire Göre GSMH serilerinden hesaplandı

Burada, özellikle imalat sanayiindeki özel sektör işçi ücretlerindeki gerilemeye dikkat çekmek gerekir. TÜİK'in imalat sanayii reel ücret endeksi 2001 krizini aşmada, özel sektör ücretleri üstüne nasıl kaba bir yüklenme olduğunu ortaya koymaktadır. İmalat sanayiinde 1999'da 105,3 olan reel ücret endeksi, 2003'te 79'a kadar geriledikten sonra 2007'de ancak 84'e tutunabilmiştir. Bu da 2000'li yıllardaki ekonomik büyümenin ağırlıkla kaba bir işgücü sömürüsü üstüne kurulu olduğunun somut başka bir göstergesidir.

İmalat Sanayiinde Artan Verimlilik ve Düşen Reel Ücretler 2000-2007 (1997 = 100)

Kaynak: TÜİK verilerinden hesaplandı

Kayıt Dışılık ve Artan Sömürü

2000'li yıllar boyunca işgücü sömürüsünün katmerleşmesinin bir boyutu da kayıt dışı çalıştırmanın genişlemesi ile ilgili. Özellikle tarımdaki çözülmenin etkisiyle kentlerde yoğunlaşan işgücü arzı, işverenlere istihdam halindeki işgücünü açlıkla terbiye edecekleri bir yeni yedek işgücü ordusu yaratırken, bu işgücünü sigortasız, vergisiz, yani kayıt dışı çalıştırmanın imkânlarını da sundu.

Kayıt Dışı İstihdamda Ücretlilerin Payı %

Kayıt dışılık, toplam 22 milyon dolayında seyreden istihdamda yüzde 50 dolayındaki payını korurken, kayıt dışı çalışanların içinde de tarımdaki ücretsiz aile işçisinin kayıt dışı çalıştırılan ücretli emeğe dönüştüğü gözleniyor.

Kayıt dışı ücretli (ve yevmiyeli) sayısı 2000'de 3 milyonun biraz altındaydı ve 11 milyona yaklaşan toplam kayıt dışı istihdamda yüzde 27 pay sahibi idi. Aynı yıl, ücretsiz aile işçisinin kayıt dışı istihdamdaki payı ise yüzde 40 idi. Sonraki yıllarda tarımın çözülmesi ve kırlardaki ücretsiz aile işçisinin kentlere gelmesiyle, bu kesimin kayıt dışı bir biçimde ücretli olarak istihdam edildiği gözlemlendi. Bunun sonucunda da 2007'ye gelindiğinde kayıt dışı ücretli sayısı 4 milyonu, toplamdaki payı da 2000'deki yüzde 27'lik düzeyden 2007'de (Ekim) yüzde 38'e çıktı. Aynı dönemde ücretsiz aile işçisinin toplamdaki oranı yüzde 40'dan yüzde 28'e indi.

Kayıt Dışı İstihdamın Sınıfsal Dağılımı ve Değişimi 2000-2007

Yıllar	Toplam (Bin Kişi)	Ücr./Yevm. %	Ücretsiz aile işçisi %	Kendi Hes. ve İşv. %
2000	10925	27,2	40,0	32,8
2001	11382	24,6	41,8	33,6
2002	11133	29,0	39,3	31,7
2003	10943	29,5	37,1	33,4
2004	11549	31,3	36,0	32,7
2005	11050	34,9	30,4	34,7
2006	10827	36,9	28,7	34,4
2007 (Ekim)	10662	38,1	28,4	33,5

Kaynak: TÜİK verilerinden hesaplanmıştır.

Başka bir ifadeyle, kente göçen güvencesiz tarım nüfusu, kentlerin sanayi ve hizmet sektörünün vergisiz, sigortasız çalıştırılan, ucuz emek gücüne dönüşüyor, kayıt dışı istihdamda bu oran her yıl biraz daha büyürken, işverenlere de ucuz emek deposu imkânı doğuyor.

Kentte tutunmaya çalışan bu eski köylü, yeni şehirli emek kesimi, iş bulma kaygısıyla kayıt dışılığı en azından başlarda dert etmiyor ve sigortasız, güvencesiz çalışmayı kabul ediyor. En çok iş cinayetleri de bu kesimlerin çalıştığı işlerde yaşanıyor.

Süper Zenginler ve TÜİK Araştırması

TÜİK'in gelir dağılımı konusunda ne kadar güvenilir bir üretim yaptığını, dünyaca ünlü Forbes Dergisinin dünya zenginleri ile ilgili yayını da teyid ediyor. Forbes, listeye giren Türk zenginlerinin sayısının 25, varlıklarının toplamını da 38,8 milyar dolar olarak açıkladı. Forbes'a göre, 25 kişilik Türkiye listesinin en altındakinin bile varlığı 1 milyar dolar. Böyle 75 zengin daha olduğu söylenebilir ve bu durumda 100 zengin Türk'ün servetinin 114 milyar dolara yaklaştığını söylemek abartı olmaz. Zenginlerimizin bu 114 milyar dolarlık servetten yüzde 20 yıllık gelir sağladıklarını varsayarsak - ki bu hiç abartılı bir varsayım değildir- 100 zenginin 2005 gelirinin 23 milyar doları bulduğunu görürüz. Bu, 2005'te 315 milyar dolar olduğunu varsaydığımız "kullanılabilir gelir" in yüzde 7,3'ü demektir.

Forbes araştırmasının ortaya koyduğu gerçek şudur: En zengin 25 Türk, Türkiye gelirinin yüzde 2,5'ini, en zengin 100 Türk de yüzde 7'sini almaktadır. Türkiye nüfusunun en yoksul kesimini oluşturan 14 milyon insan, bu 100 Türk kadar gelir edebilmektedirler. Çünkü bu 14 milyon insan, TÜİK'in araştırmasına bakılırsa, gelirden ancak yüzde 6 pay almaktadırlar. Yani en zengin 100 Türk'ün gelirinden 1 puan daha az.

2005'te paylaşılan geliri, milli gelir açıklanırken 368 milyar YTL, gelir dağılımı araştırmasında 255 milyar YTL, yani yüzde 31 eksik açıklanmıştı. Mutlak rakamlara baktıkça, TÜİK verilerinin güvensizliği iyice ortaya çıkmaktadır. TÜİK'e göre, 2005'te aylık geliriniz eğer 2 bin 700 YTL idiyse siz Türkiye'nin en varlıklı yüzde 20'lik ayrıcalıklı ailesi içindeydiniz!

Yine TÜİK'e göre, Türkiye'nin en zengin ailesi (diyelim Koç ailesi olsun) ayda 32 bin YTL, kişi başına da ayda 8 bin YTL gelir elde etmiş... Yani ayda 8 bin YTL elde eden ortalama bir şahıs, Koç ailesi ferdi ile aynı gelire sahip! TÜİK nasıl bir örneklem almış, varın siz düşünün. Forbes gibi gerçekçi davransaydı, TÜİK araştırmasında en varlıklı şahsın geliri (o da Hüsnü Özyeğin olacaktı) 2005 için yıllık 700 milyon dolar, aylık 58,3 milyon dolar, yani 81,6 milyon YTL olacaktı.

Forbes'a göre Türkiye zenginleri ve servetleri ise şöyle sıralanıyor;

Hüsnü Özyeğin: 3,5 milyar dolar, **M. Karamehmet:** 2,4 milyar dolar, **Erol Sabancı:** 2,1 milyar dolar, **Şevket Sabancı:** 2,1 milyar dolar, **Şarık Tara:** 2 milyar dolar, **Ahmet Zorlu:** 1,8 milyar dolar, **Aydın Doğan:** 1,6 milyara dolar, **Turgay Ciner:** 1,5 milyar dolar, **Rahmi Koç:** 1,4 milyar dolar, **Semahat Arsel:** 1,4 milyar dolar, **Ferit Şahenk:** 1,3 milyar dolar, **Bülent Eczacıbaşı:** 1,2 milyar dolar, **Murat Vargı:** 1,2 milyar dolar, **Olgun Zorlu:** 1,2 milyar dolar, **Suna Kıraç:** 1,2 milyar dolar, **Tuncay Özilhan:** 1,2 milyar dolar, **Filiz Şahenk:** 1,1 milyar dolar, **Kamil Yazıcı:** 1,1 milyar dolar, **Yalçın Sabancı:** 1,1 milyar dolar, **Asım Kibar:** 1 milyar dolar, **Faruk Yalçın:** 1 milyar dolar, **Hasan Çolakoğlu:** 1 milyar dolar, **Mehmet Sinan Tara:** 1 milyar dolar, **Murat Ülker:** 1 milyar dolar, **Ömer Sabancı:** 1 milyar dolar .

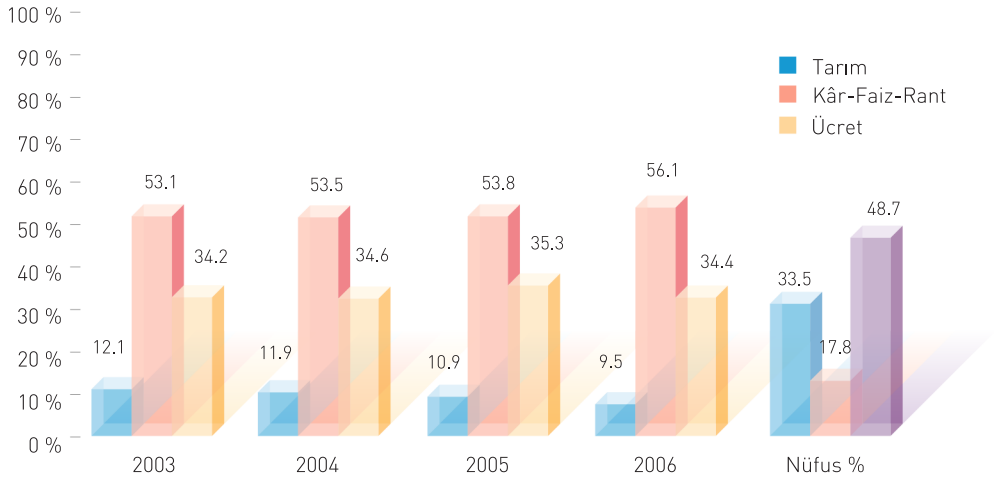
AKP İktidarında Adaletsizliğe Devam

Bölüşüm ilişkilerinin, özellikle AKP iktidarında hızla bozulduğu dikkati çekmektedir. 2002-2006 döneminde ortalama yüzde 7,3 yıllık büyümenin getirdiği refah artışının ücretlilere ve tarım kesimine pek yansımadağı, buna karşılık kâr-rant-faiz geliri sahibi sermayedarların paylarını artırdığı gözlenebiliyor. Gelire göre GSMH verileri, sermaye kesiminin AKP'nin ilk iktidar yılı sonunda, 2003'te yüzde 53,1 olan paylarını 2006 sonunda yüzde 56,1'e çıkardıklarını ortaya koyuyor. Buna karşılık nüfustaki payları üçte birin üstünde olan küçük üreticiliğe dayalı tarımın AKP döneminde gelir pastasından daha az pay aldığı görülüyor.

Tarım kesiminin 2003'te tarımda yüzde 13'e yakın olan payı 2006 sonunda yüzde 9,5'a kadar düşmüş görünüyor.

TÜİK'in gelire göre GSMH verileri, büyümenin nimetlerinden ücretlilerin de yararlanamadığını ortaya koyuyor.

Gelirin Bölüşümü 2003-2006 %

Türkiye nüfusu içinde yüzde 49'a yakın payı olan ücretliler, AKP iktidarının ilk yılında yüzde 34 dolayında olan gelir pastasındaki paylarını, yüksek büyümeye rağmen artıramadılar. Dönem boyunca, kırdan kente göçle beraber, mülksüzleşme ve ücretlilik artmasına karşın bu kesimin gelir pastasından aldığı pay artmadı, yerinde saydı.

Böylece, gelire göre GSMH verileri, AKP iktidarında gelir bölüşümünün köylüler ve ücretliler aleyhine geliştiğini, buna karşılık kentteki girişimciler, kâr-faiz-rant geliri sahibi kesimler lehine gelişerek bölüşüm ilişkilerinin daha da adaletsizleştiğini ortaya koymuş bulunuyor.

Yeşil Kartlılar ve Yoksulluk

Türkiye'de toplumun yoksulluk derecesini göstermek açısından başvurulacak bir gösterge, "yeşil kartlı nüfus" oranıdır. Bu göstergelerden yeşil kart, "Hiçbir sosyal güvenlik kurumunun güvencesi altında bulunmayan ve aylık geliri veya aile içindeki gelir payı asgari ücretin vergi ve sosyal sigorta primi dışındaki miktarının 1/3'ünden az olanlara" verilmektedir ve ülkedeki yoksul sayısını, nüfus içindeki oranlarını belirlemede önemli bir gösterge olarak kullanılmaktadır.

İktidar tarafından keyfi tanımlamalarla genişletilip daraltılabilen yeşil kartlı nüfus, yine de AKP iktidarı döneminde yoksullaşmanın vardığı boyutları koymasından

Yeşil Kartlı Yoksul Nüfusu Yüksek İller 2008

	Yeşil Kartlı (2008 Şubat)	2007 Nüfusu	Yeşil Kartlı Yoksul Nüfus %
Van	529217	980	54,0
Bitlis	169122	328	51,6
Bingöl	129716	252	51,6
Batman	221787	472	46,9
Siirt	135159	292	46,4
Muş	174294	406	43,0
Adıyaman	241688	583	41,5
Şırnak	171281	416	41,2
İğdır	70618	182	38,8
Mardin	287199	746	38,5
Şanlıurfa	548215	1523	36,0
Diyarbakır	498920	1461	34,2
Kars	102155	312	32,7
Erzurum	249236	785	31,8
Ardahan	33642	113	29,8
Kilis	32795	118	27,7
Tunceli	22865	84	27,2
Kahramanmaraş	244371	1004	24,3
Türkiye	9348160	70586	13,2

önemlidir.

Sağlık Bakanlığı'nın 2008'in Şubat ayı verilerinde yeşil kart kullanan nüfus 9 milyon 346 bin dolayında belirlenirken, bunların yüzde 46'sının, Doğu ve Güneydoğu'daki 21 ilde yaşadığı görülmektedir. Bu 21 il dışında kalan 60 ilde yeşil kartlı nüfus, toplam nüfusun yüzde 8,5'ünü oluştururken, bu oran 21 Doğu-Güneydoğu ilinde yüzde 38,4'tür. Yeşil kartlılık oranı Hakkari, Ağrı, Van ve Bitlis'te nüfusun yarısını aşmaktadır.

AKP Hükümetinin “Hayırseverlik” Politikasının Çarpıklıkları

Son yıllarda AKP iktidarı eliyle sözde yoksulluğa karşı uygulanmakta olan “sosyal politika” yoksullar arasında yeni komplikasyonlara yol açan ve yoksulların sorunlarına kalıcı çözümler getirmek yerine tutucu, kullandırıcı, dogmatik öğeler içermektedir.

Piyanın sınırlandırılmasına ve sosyal adalete karşı çıkan yeni-liberalizmin taze kanı AKP iktidarı, piyanın yarattığı eşitsizlikler karşısında yeniden sosyal devleti devreye sokmak yerine, yoksullara, devlet bütçesi üstünden değil, gönüllü kuruluşların, yardım kuruluşlarının üzerinden yaklaşıyor ve “hayırseverlik faaliyeti”

üstünden sosyal politika geliştirerek sonuçları da oya tahvil etmeyi amaçlıyor. Bu yolda mesafe de alan AKP iktidarı, yoksul yörelerde seçmen tabanını daha da genişletmek için yöntemlerini uygulamaya devam ediyor.

IMF-Dünya Bankası çıkışlı ekonomi politikalar, "mali disiplin" adı altında kamusal harcamaların, özellikle sosyal devlet harcamalarının kısılmasını öngörüyor. AKP, sıkı maliye politikalarından ve genelde yoksullaştırıcı iktisadi politikalardan zarar gören kesimlere "uyuşturucu", daha doğrusu acılara "pansuman" niteliğinde mekanizmalar geliştirdi. AKP, "bütçe dışı" kaynakları harekete geçirerek uyguladığı "hayırsever politikalarla" hem IMF-Dünya Bankası ile çatışmamış oluyor hem de palazlandığı işadamlarını sürece çekip, ihalelerle onlara kazandırdığı kaynakların bir kısmını bu kanalda kullanarak, amaçladığı islami toplum projesini yoksulluğu kullanarak da inşa etmeye devam ediyor.

Bu politikalar sosyal devlet yerine hayırseverlik yaklaşımına dayalıdır, düzensizdir, önemli bir bölümü kayıt dışıdır ve parti mekanizması önemli ölçüde etkindir, yani partizandır.

Bütün bunlar nedeniyle de kliyentalist (müşteri odaklı) bir özellik taşımaktadır. Yurttaş, bir müşteri olarak görülmekte, kömür, gıda vb. yardımlarla geçici soluklanması sağlanan "müşteri"nin AKP'ye minnet duyması, bağlanması amaçlanmaktadır.

Bu "hayırsever" sosyal politikanın en önemli araçları yeşil kart, belediyeler, Fak-Fuk-Fon olarak bilinen Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu ile AKP yanlısı özel sektör, gönüllü kuruluşlar, vakıflar ve derneklerdir. Bu saydıklarımız sahte bir dayanışma ağı oluşturmakta ve yoksullara el uzatıldığı imajı yaratmaktadır. AKP'nin il ve ilçe başkanlıkları eliyle uygulanan bu politikanın sac ayaklarını, yeşil kart, sosyal dayanışma vakfı ve Köydes-Beldes uygulamaları oluşturmuştur.

1. Yeşil Kart: AKP'nin "hayırsever" sosyal politikasında kullandığı en önemli araçlardan biri Yeşil Kart'tır. Yeşil kart son derece keyfi ve politik olarak kullanılmaktadır. 2007 yılı içinde 14.541.791'e yükselen yeşil kartlı sayısı, 2008 yılı başında 9 milyon 348 bine düşmüştür. Yaklaşık beş milyon kart çok kısa bir sürede iptal edilmiştir. Toplamin üçte birine ulaşan kart iptali bu mekanizmanın "amaca uygun" keyfi kullanıldığını göstermektedir. Öte yandan kimi illerde neredeyse il nüfusuna yaklaşan sayıda yeşil kart dağıtılırken kimi illerde yeşil kart son derece sınırlı kalmaktadır. Özellikle yeşil kartın çok yüksek oranda dağıtıldığı yoksul illerde AKP'nin oy oranı da oldukça yüksektir.

Hemen hemen AKP'li tüm belediyelerde "muhtaçların" başvurusu durumunda gıda, yakacak, barınma ve giyim yardımı yapan birimler vardır. Örneğin İstanbul Bağcılar Belediyesi 2006 yılında yaklaşık 20 bin aileye gıda, yakacak, barınma ve sağlık yardımı yaparken, Gaziosmanpaşa Belediyesi 50 bine yakın aileye yakacak, gıda, okul ve benzeri yardımlar ulaştırmıştır. Büyükşehir belediyelerinin de benzeri

yardımları sistemli olarak yaptıkları bilinmektedir. Bu yardımların kaynaklarının belediye bütçelerinde yer almadığı, daha çok belediye ile Toplu Konut İdaresi (TOKİ) ile iş yapan, ihale alan özel sektörden alınan bağış/yardım havuzlarından sağlandığı bilinmektedir. Bu durum bir yanıyla muhafazakâr sermaye çevreleri açısından bir tür zekat işlevi görmekte ve bu kesimler İslamın şartlarından biri olan zekâtın bu yolla yerine getirildiğine inandırılmaktadırlar.

2. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu: AKP'nin "hayırsever sosyal politika" için etkin bir biçimde kullandığı diğer araç ise Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu'dur. İl ve ilçelerde mülki amirlerinin yönetimlerinde olduğu vakıflar aracılığıyla örgütlenen Fon, hem ulaştığı insan sayısı hem de dağıttığı yardım tutarı açısından çok önemli bir araç olarak kullanılmaktadır.

Fon'dan 2003 yılında 35 milyon YTL, 2004 yılında 55 milyon YTL, 2005 yılında ise 90 milyon YTL, 2006 yılı içerisinde de toplam 150 milyon YTL kaynak kullanılmıştır. 2007 yılında Ramazan ayı münasebetiyle ise 70 milyon YTL kaynak fondan vakıflara aktarılmıştır. Bütçe dışında olması, vakıf olarak örgütlenmesi, hak değil, yardım anlayışına dayalı olması nedeniyle fon da ciddi bir kliyentalizm kaynağıdır.

3. Özel Sektör ve Gönüllü Kuruluşlar: "Hayırsever sosyal politika" yaklaşımının üçüncü ayağını ise özel sektör ve "gönüllü kuruluşlar" oluşturmaktadır. Deniz Feneri, Kimse Yok mu ve İHH bunların ilk akla gelenleridir. Örneğin sadece Deniz Feneri 250 binden fazla aileye 150 Milyon YTL civarında kaynak dağıtmıştır. Bu bir kaç örnek bile AKP etrafında yardımseverlik/himmet esasına dayalı bir sistem oluşturulduğunu ortaya koyuyor. Muhafazakâr-İslamcı kesimdeki güçlü vakıf örgütlenmesi ve cemaatlerin de bir sosyal dayanışma işlevi gördüğü dikkate alındığında resmin bütünü daha iyi görülebilir. Bu örüntünün parasal kaynakları ise başta TOKİ projeleri, belediye yatırımları olmak üzere, AKP'li yöneticilerden ihale alan şirketlerden sağlanan fonlarla, "bağış ve yardım"larla sağlanmakta, bazen de bütçe içi kaynaklar kullanılmaktadır. Örneğin T. C. Kömür İşletmeleri'ne "görev zararı" yazılarak kömür dağıtımı gerçekleştirilmektedir.

4. KÖYDES-BELDES: Hayırsever görünümlü, cemaatçi sosyal yaklaşımın bir diğer uygulaması kırsala yapılan yol ve su yatırımları ile gerçekleştirilmektedir. Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi (KÖYDES) ve nüfusu 10.000 altındaki belediyelerin içme suyu ve yol ihtiyaçlarını gidermeyi amaçlayan Belediye Altyapısının Desteklenmesi Projesi (BELDES) ile köy ve beldelerin zaten hakları olması gereken yatırımlar, bir lütuf, ekstra bir hizmet şeklinde paketlenip sunulmaktadır. 2006 yılı sonu itibarıyla KÖYDES projesi kapsamında ülke genelinde, yaklaşık 21 bin proje tamamlanmıştır. Bu projelerin yüzde 57'si köy yolu, yüzde 36'sı köy içme suyu, yüzde 2'si tarımsal altyapı ve yüzde 5'i köy kanalizasyonu projesidir. 2007 yılı

Ekim ayı itibarıyla ilave 22 bin projenin daha gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Bu projelerin yüzde 61'i köy yolu, yüzde 39'u ise köy içme suyu projesidir. Başlangıcından bu yana KÖYDES projesine cari fiyatlarla toplam 4,2 milyar YTL ödenek tahsis edilmiştir.

2007 yılında, nüfusu 10.000'in altında bulunan belediyelerin altyapı ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla Belediyelerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi (BELDES) başlatılmıştır. Proje kapsamında yaklaşık 9,5 milyon kişiyi barındıran 2 bin 500 dolayında belediyeye içme suyu ve yol projeleri için cari fiyatlarla 300 milyon YTL ödenek tahsis edilmiştir. Doğu ve Güneydoğu belediyelerinin bu ödeneklerden aldığı pay yüzde 13'e yakındır. Bu belediyelerin hizmet verdiği nüfus ise BELDES kapsamındaki nüfusun yüzde 14'ünü buluyor. Yani BELDES uygulamasında bile bölgeye nüfus başına Türkiye ortalamasının altında ödenek uygun görüldü .

Tekrar edecek olursak, AKP eliyle yürütülen politikalar sosyal hak yerine hayırseverlik yaklaşımına dayalıdır, düzensizdir, oy- seçmen odaklıdır, önemli bir bölümü kayıt dışıdır ve parti mekanizması ile uygulanmaktadır. Yurttaşlara sunumu, "sadaka" sıfatına daha yakındır.

Oysa, AKP'nin "hayırsever sosyal politika" yaklaşımı karşısında "sosyal hak" eksenli yaklaşım hâkim kılınmalı, bütün kullanılan kaynaklar kayıtlı, bütçe çıkışlı ve resmi kurumlar, yerel yönetimler aracılığıyla, politik görüş ayrımı yapılmadan ve yararlanarlardan bir karşılık beklemeden yapılmalıdır.

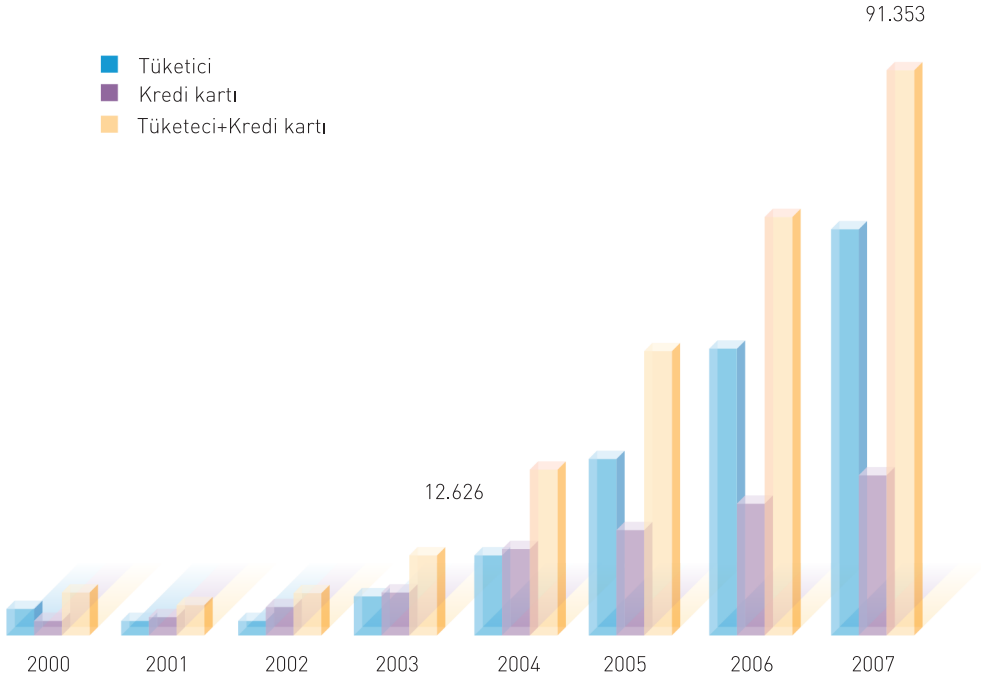
Hanelerin Borç Yükü ve Müflis Aileler

Son yılların en çarpıcı olgularından biri de bankaların alt ve orta gelir gruplarına dönük tüketici kredisi ve kredi kartı pazarlama operasyonları sonucu aile borçluluk oranının tırmanmasıdır. Aileler, gelecek birkaç yıllarına ait varlıkları ipotek altına alınarak hızla borçlandırılmıştır. Bankaların tüketiciye yönelmeleri ve kredi kartı uygulamalarını artırmaları ile birlikte hane halkının tüketici kredisi ve kredi kartı ile borçlanması baş döndürücü bir artış yaşandı. 2000 yılında 4,5 milyar YTL tüketici ve 2,2 milyar YTL kredi kartı ile borçlanan hane halkı, 2001 krizinde geri çekilse de 2002 ve sonraki yıllarda hızla borçlanmaya gitti. 2000'de 6,7 milyar YTL olan borç stoku, 2007 sonunda 91,3 milyar YTL'ye ulaşmıştır.

Hane halkı borçlanması artış hızını anlamak için, biriken borç yükünün, toplam özel tüketim harcamalarına oranını görmek yeterli. 2003 yılında hane halkı borç yükü, o yılın özel tüketim harcamalarının yüzde 5'i dolayında iken hızla artan borçlanma sonucu bu oran 2006'da yüzde 18'e yaklaştı ama esas patlamayı 2007'de yaptı ve 2007'nin 9'ncu ayında borç yükü, 9 aylık tüketim harcamalarının yüzde 41'ini buldu.

Hane halkının bankalardan tüketici kredisi ve kredi kartı ile nakit avans kullanması alışkanlığı hızla ilerliyor. Ama daha önemlisi, konut ve otomobil için yapılan borçlanmalara oranla ihtiyaç ve geçim için yapılan borçlanmaların daha çok önem

Tüketici Kredileri ve Kredi Kartı Borçlanmaları (Milyar YTL)

Kaynak: TCMB

Hane Halkı Borçlanmalarının Tüketim Harcamalarına Oranı

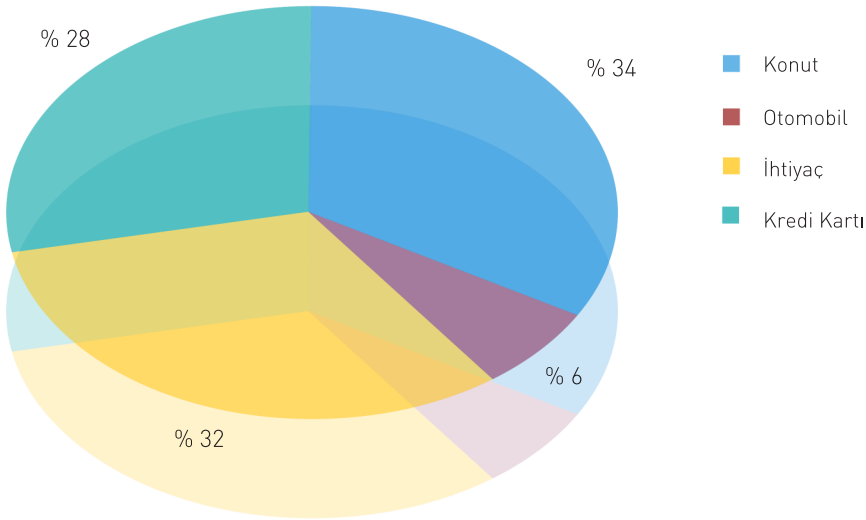
Yıllar	Borç Yükü (Milyar YTL)	Özel Tüketim Harcamaları (Milyar YTL)	Borcun Tüketime Oranı %
2003	12,6	239	5,3
2004	26,7	285	9,4
2005	45,5	328	13,9
2006	67,4	383	17,6
2007 (9 ay)	88,1	215	41,0

Kaynak: TCMB ve TÜİK verilerinden hesaplandı

kazanması. Öyle ki, 2007 yılında yapılan borçlanmalarla borç toplamı 91 milyar YTL'yi bulurken, bunun yüzde 40'ının konut ve otomobil alımı için yapıldığı, yüzde 32'sinin ihtiyaç kredisi ve yüzde 28'inin kredi kartı harcaması olarak yapıldığı görülüyor.

Tüketici kredisi olarak kullanılan ihtiyaç kredileri ve kredi kartları ile kullanılan

Hane Halkı Borçlanmasının Dağılımı 2007, 91 Milyar YTL

nakit avanslar, toplam hane halkı borçlanmasında yüzde 60 gibi en önemli paya sahip. 2000-2007 döneminde, yaklaşık konut için yapılan borçlanmaya eşdeğer miktarda ihtiyaç kredisi kullanıldığı anlaşıyor. Buna bir de kredi kartları ile yapılan nakit avans adı altındaki borçlanmalar eklendiğinde, toplam aile borçlanmalarının yüzde 63'ünün bu yolla yapıldığı görülüyor.

Cari fiyatlarla bakıldığında, hane halkının bankalardan tüketici kredisi ve nakit avans şeklinde borçlanması 2000'de yaklaşık 6,7 milyar YTL'iken, 2007'de 91,3 milyar YTL'ye çıkarak yüzde 1263 artmış görünüyor. Bu artış enflasyondan arındırıldığında artışın reel olarak yüzde 195'e yaklaştığı görülüyor. Özellikle 2003'ten başlayarak borçlanmanın her yıl reel anlamda ortalama yüzde 60 dolayında arttığı gözleniyor.

Borçlanmanın yaklaşık üçte ikisinin ihtiyaç ve geçim için yapılıyor olması çok önemli. Konut ve otomobil için yapılan borçlanmaları anlamak mümkün ama hane halklarının borçlanmalarının yüzde 63'ünü ihtiyaç için, ya da çoğunlukla yapıldığı gibi, borcu borçla kapatmak için yapmaları hem ailenin dirliği hem de finans sisteminin geleceği açısından ciddi bir durum. Ama daha da önemlisi, başka ücret, maaş, tarım geliri serilerinden de anlaşıldığı gibi, bozulan gelir dağılımına ailelerin borç mekanizmaları ile denge getirmeye çalışmaları ve belki de büyük riskler alarak, ağır faiz yüklerine katlanarak borçlanmayı bir yaşam kültürü haline getirmeye başlamaları. Borçlanma ile günü kurtarma telaşına düşüp geleceklerine daha fazla risk ve gerilim taşımaları...

1980 öncesine kadar devlet yönetim geleneği için de risk olarak görünen ama 1980 sonrası demode hale getirilen borçlanma kültürü, aileler için, özellikle yeni kuşak için yeni yaşam biçiminin bir ögesi olmaya yüz tutmuş görünüyor. Karşılığının bulunup bulunmayacağı pek de kestirilmeden kolayca borçlanabiliyor aileler, gençler ve birçok durumda karşılaşılan ödeyemezlik durumunun faturası ise ağır ödeniyor.

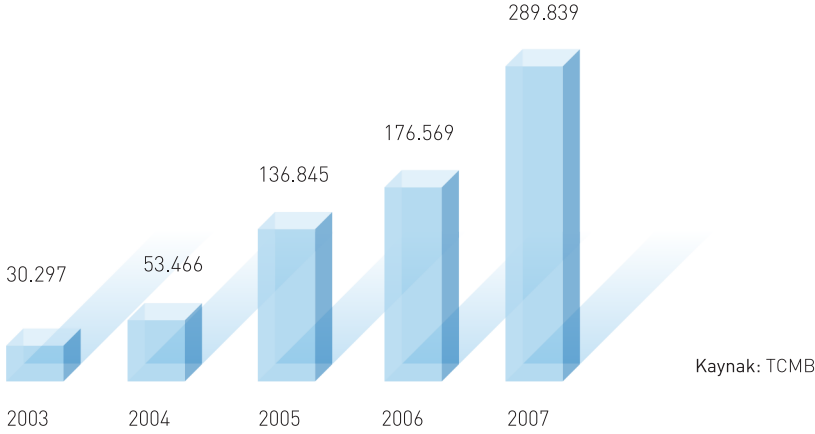
Boşanmalara, aile içi gerilimlere, şiddete, yolsuzluklara, çürümüşlüğe kapı açan temkinsiz borçlanmalarda, borcu veren bankalar da sorumlu. Olmadık vadelerle taksitli satışları ayyuka çıkaran şirketler de sorumlu. Hepsinden önemlisi bu düzeneğe çanak tutan AKP iktidarı sorumlu.

Şube önlerinde kart pazarlayan, olmadı, elinde çanta ile kart pazarlamak için eleman görevlendiren bankaları, borçlananın ödeme gücü, güçsüzlük karşısında çaresizliği hiç mi hiç ilgilendirmiyor. Taksitli satış, şirketlerin bankalara yaslanarak buldukları bir pazarlama biçimi. Hükümet için ise, geçinmeyi borç ipine bağlamış milyonlarca ailenin bu borç tuzağı ile oyalanması canına minnet!..Geçinmiyor musunuz? Kredi alın. Ödeyemiyor musunuz? Almasaydınız kardeşim, bana mı sordunuz?

Yakını borçlu, kanuni takibe uğramasın diye aile büyüklerinin katlanmak zorunda kaldıkları fedakarlıkların ise hiç bir istatistikte yeri yok. Esas sömürü de buradan. Dar günler için damla damla yapılmış birikimler, bir küçük daire, babadan kalma bir ev, bir arsa, birkaç takı bir anda ödenememiş banka borcu için elden çıkarılmak zorunda kalınabiliyor. Çöküşün çatırdamaları banka şubelerinden, bankamatiklerden, hanelerden daha çok duyuluyor.

Bir de tüketici kredi borcunu ve kredi kartı borçlarını ödeyememiş olanların çığ gibi büyüdüğü gerçeği var.

Tüketici Kredisi ve Kredi Kartı Borcunu Ödemeyenlerin Yıllık Sayısı

Merkez Bankası verilerine göre, tüketici kredisi borcunu ödeyememiş kişi sayısı 102 bine yaklaşırken, kredi kartı borcunu ödeyememiş kişi sayısı 585 bin. Dolayısıyla 2007 sonunda 687 bin kişi ya da ailenin, ferdi tüketici kredisi ve kredi kartı mağduru ya da müflis durumunda olduğu ortaya çıkmıştır.

Yıllar	Ferdi Kredi Borcunu Ödememiş Kişi Sayısı	Kredi Kartları Borcunu Ödememiş Kişi Sayısı	Ferdi Kredi ve Kredi Kartları Borçlarını Ödememiş Kişilerin Toplamı
2003	3.411	26.886	30.297
2004	8.924	44.542	53.466
2005	12.219	124.626	136.845
2006	18.739	157.830	176.569
2007	58.663	231.176	289.839
Toplam	101.956	585.060	687.016

Kaynak:TCMB

Bunların da en büyük korkuları, faizlerin dalgalanması ve yüklerinin ağırlaşması. Tüketici kredisi taksitlerini ödeyemeyenlerin sayısı 2006'da 19 bin iken sadece 2007'de 59 bine yaklaşması oldukça çarpıcı. 2007, kredi kartı borcunu ödeyemeyenlerin sayısının da yüzde 47 arttığı bir yıl oldu.

AKP iktidarı döneminde kısıktırılan tüketici kredileri ve kredi kartı harcamaları, 2007 seçimlerinde seçmen davranışında da etkili oldu. Birçok seçmen, izlenen düşük kur ve istikrarlı faiz süreci dengesinin bozulması endişesi içinde yaşıyor. AKP, 2007 seçimleri öncesinde sürekli, "biz gidersek kriz gelir" tehdidinde bulundu.

Borçlu seçmenler, bunu bir şekilde - dünyadaki likidite bolluğu rüzgârı ve sıcak para, artı doğrudan yabancı sermaye girişleriyle- tesis etmiş görünen AKP'nin yeniden iktidarına, bu denge hatırına razı göründüler, yeniden oy verdiler. AKP oylarının yüzde 47 gibi yüksek bir oranda çıkmasının açıklamalarından biri bu sayılabilir.

Bugün de tüketici kredisi ve kredi kartı borcu altında giderek bunalan ailelerin en büyük korkuları, faizlerin dalgalanması ve olası bir krizde işlerinden olarak borçlarını ödeyememeleridir.

Bölüm 9

Bölgesel Uçurumda Derinleşme, Güneydoğu Sorununa Önlemler

Türkiye kapitalizminin en önemli sorunlarından biri olan bölgeler arasındaki gelişmişlik farkı, yıldan yıla azalmak yerine hızla büyüyor. Planlama, kamu müdahalesi yerine, ekonomiye artan ölçüde "piyasa"nın hakim kılınmak istendiği 1980 sonrası dönemde, özellikle de 1990 sonrasında bölgesel eşitsizlik hızla büyüdü. Ülkenin genelde doğusu ile batısı arasındaki bu dengesizlik çok ciddi sosyal ve siyasal sorunlara yol açtığı gibi, iç göçleri hızlandırıp büyük metropollerini yaşanılmaz hale getiren sorunlar da yaratmış bulunuyor.

Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin gelişmenin nimetlerinden mahrum bırakılması, ihmali, Bölgedeki Kürt kökenli nüfusun kendisini "öteki" hissetmesine ve aidiyet duygularının zedelenmesine yol açıyor, kültürel haklarının görmezlikten gelinmesine ek olarak bu artan yoksulluğun ivme kazanması ile Kürtlerin bu ülkenin asli unsuru olup olmadıkları tartışması, Türkiye gündeminden eksik kalmıyor ve barış önünde ciddi bir problem olarak yeniden ve yeniden üretiliyor.

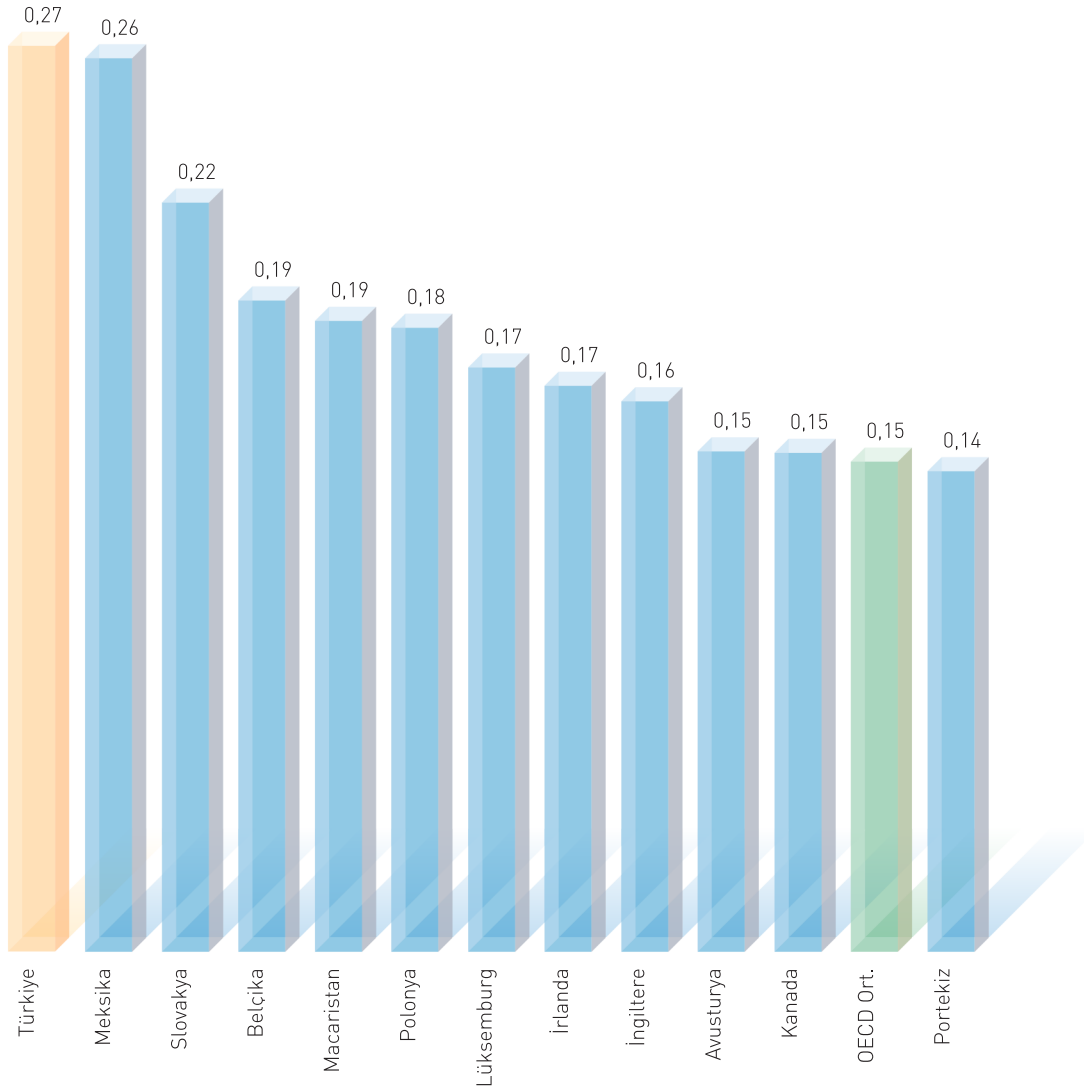
Bölgesel Eşitsizlikte Birinci

Türkiye, üyesi bulunduğu ve kısa adı OECD olan Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'ne üye ülkeler arasında ilk sırayı alacak kadar büyük ve derin bir bölgesel eşitsizlik sorununa sahiptir.

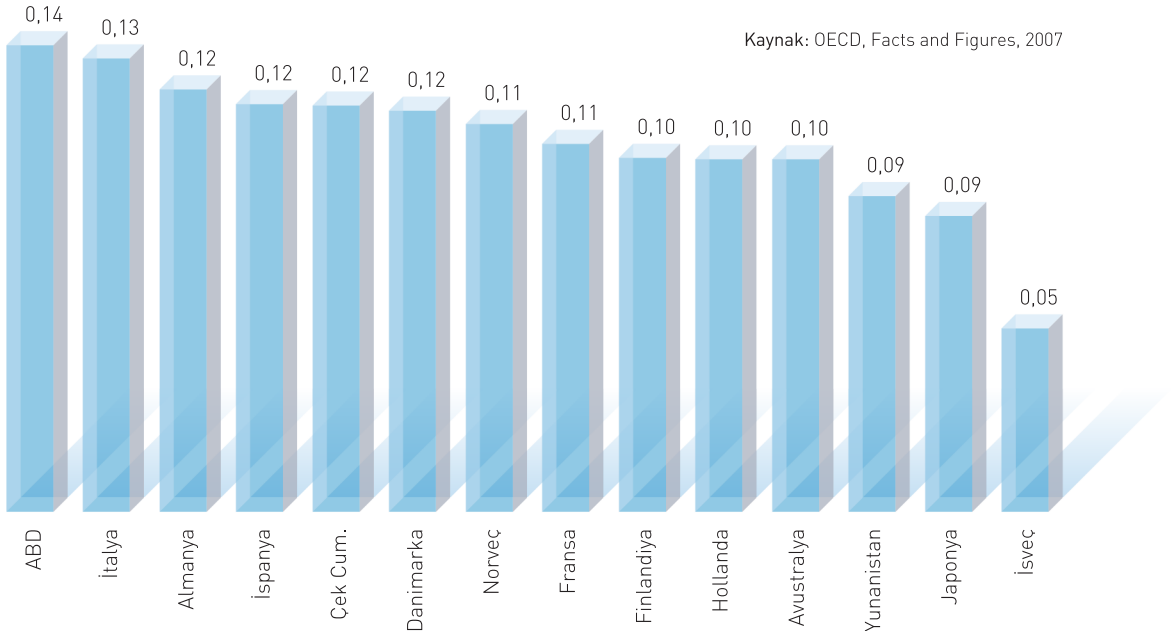
OECD verilerine göre, eşitsizlik sıralamasında birinci olan Türkiye'yi, Meksika ve AB üyeleri Slovakya ile Belçika izlemektedir. Bölgelerin eşitsizliğinin göstergesi gini oranı Türkiye için 0,27 olarak belirlenirken, üyeleri ağırlıkla Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinden oluşan OECD'nin ortalamasının 0,15 olduğu, dolayısıyla Türkiye'nin bu ortalamaya yaklaşmak için çok çaba harcamak durumunda olduğu görülmektedir.

OECD ülkeleri içinde bölgesel dengeyi en çok gözeten ülkenin İsveç, sonra Japonya ve üçüncü sırada Yunanistan olduğu anlaşılmaktadır. Avustralya, Hollanda ve Finlandiya da bölgesel dengeler konusunda duyarlı ülkeler arasında görünmektedirler.

OECD Bölgesel Eşitsizlik Ligi (Gini Oranı)

Türkiye'nin bölgesel dengesizlik sorunu, Avrupa Birliği tam üyeliği önünde de çok önemli bir engel olarak tarif edilmektedir. Türkiye, birliğe katılmanın önemli koşullarından birisi olan bölgeler arası farklılıkları kabul edilebilir düzeye indirmek zorunda. AB, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki illerde kişi başına düşen GSMH (Gayri Safi Milli Hasıla)'nın birlik ortalamasının yüzde 7'si ile yüzde 16'sı arasında değiştiğine ve bu dengesizliğin aday üyeler arasında saptanan en düşük değer olduğuna dikkat çekerek, Türkiye'nin katılım öncesi başarması gereken görevler arasında farklılıkların giderilmesinin önemini her fırsatta vurgulamaktadır. Gerçekten de, AB-25 içinde kişi başına düşen GSMH'nın en düşük olduğu Polonya'nın Lubelskie bölgesinde bile bu oran yüzde 32'dir.

AB-25'te Bölgelere Göre Kişibaşı GSYİH (2002)

(Satınalma gücü paritesine göre AB-25= 100)

AB'de En Gelişmiş 10 Bölge		AB'de En Geri Kalmış 10 Bölge	
1 Inner London (İng.)	315	1 Lubelskie (Pol.)	32
2 Bruxelles-Capitale (Belçika)	235	2 Podkarpackie (Pol.)	33
3 Luxembourg	213	3 Warmińsko-Mazurskie (Pol.)	34
4 Hamburg (Alm.)	188	4 Podlaskie (Pol.)	35
5 Île de France (Frs.)	176	5 Świetokrzyskie (Pol.)	36
6 Wien (Avusturya)	173	6 Észak Magyarorszáğ (Mac.)	37
7 Berkshire,Buckinghamshire&Oxfordshire(İng.)	162	7 Opolskie (Pol.)	37
8 Provincia Autonoma Bolzano (İtalya)	160	8 Eszág-Alföld (Mac.)	38
9 Stockholm (İsveç)	158	9 Východné Slovensko (Slvk.)	39
10 Oberbayern (Alm.)	158	10 Latvia (Letonya)	39

Kaynak: Eurostat News Release 47/2005-7 April 2005

Birliğin en düşük kişi başına GSMH'na sahip 10 bölgesinin çoğu Polonya'da olmak üzere, Macaristan, Slovak Cumhuriyeti ve Letonya'dadır. AB'nin en az gelişmiş bölgelerinde kişi başına gelir, AB-25 ortalamasının yüzde 32'si ile yüzde 39'u arasındadır. Bölge sorununu aşmış görünen Yunanistan'ın en düşük kişi başına GSMH'ya sahip olan Dytiki Ellada bölgesinde bu oran yüzde 58'dir.

Türkiye'nin bu ölçülerin neresinde olduğuna dönersek, kişi başına düşen GSMH'nın birlik ortalamasının en az yüzde 32'sine yükseltilmesi demek, doğu illerinin GSMH'sının 2 kat ile 5 kat arasında artırılması anlamına gelmektedir. Bu artış sağlanmazsa AB'ye girişin en önemli ekonomik koşullarından birisi yerine getirilmemiş olacaktır. Katılım öncesinde, bu bölgesel farklılıkları gidermek amacıyla ayrılan AB bölgesel fonlarının kullanabilmesi için sürekli, tutarlı, sonuç almaya yönelik çaba harcanması gerekiyor.

Türkiye'de Bölgesel Eşitsizliğin Boyutları

Türkiye'de bölgesel eşitsizliğin önemli tarihi, sosyal ve ekonomik nedenleri var. Gelişmenin nimetlerinden yeterince yararlanamamak, başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu illeri için söz konusu olmakla birlikte, Doğu Karadeniz, İç Anadolu'nun bazı alt bölgeleri, hatta Batı Anadolu'nun ve Akdeniz'in denize kıyısı olmayan illeri için de söz konusudur.

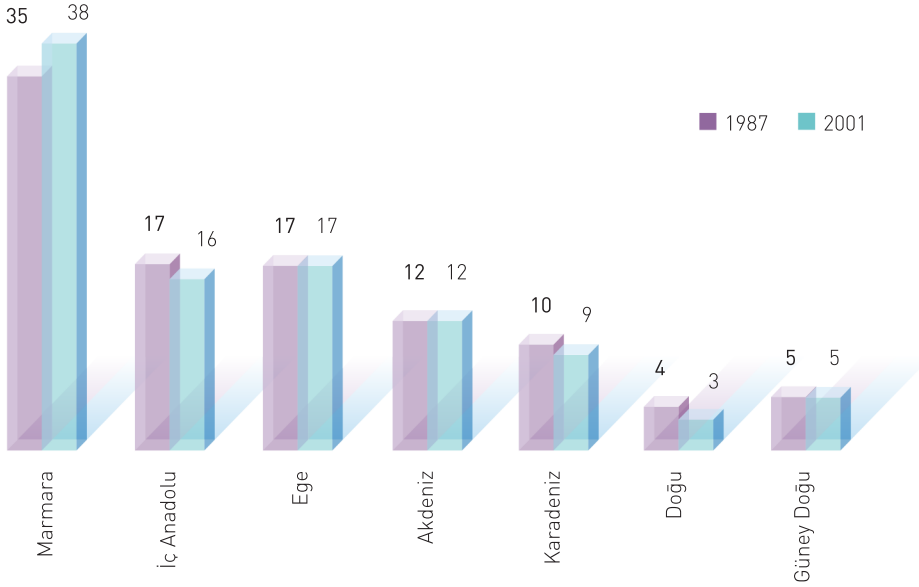
Eşitsizliği ölçmeye yarayan milli gelirin dağılımı ile ilgili en son veriler 2001 yılına aittir. 2001 yılından sonra ise hiçbir tatmin edici açıklamaya gerek duymadan, kısa adı TÜİK olan Türkiye İstatistik Kurumu, milli gelirin illere ve bölgelere dağılımı ile ilgili bilgi üretmeme yoluna gitmiştir. Dolayısıyla 2001 sonrası dönemde milli gelirin bölgelere dağılımı, bölgesel eşitsizliğin güncel boyutları tamamen sisler

altındadır.

Türkiye'nin küresel ekonomiye daha çok açıldığı, planlamadan uzaklaşıp piyasa dalgalanmalarına açık hale geldiği 1980'lerden 2000'lere bölgesel eşitsizliğin, güçlü bölgeler lehine, az gelişmiş bölgeler aleyhine değiştiği görülmüştür.

Milli Gelirin Bölgelere Dağılımı 1987-2001 %

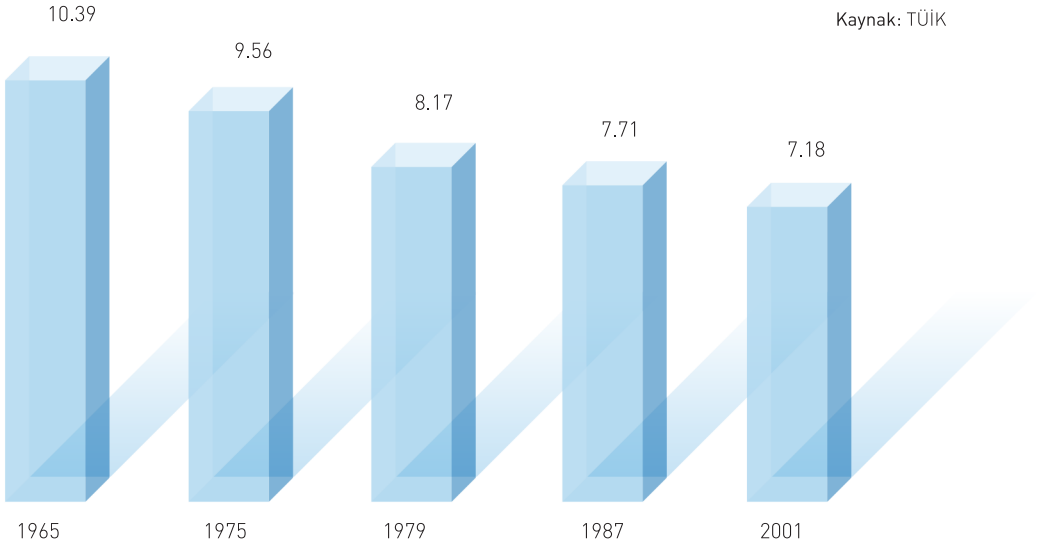
Kaynak: TÜİK

Türkiye'nin en gelişmiş bölgesi Marmara, her geçen yıl bölüşümü kendi lehine çevirmektedir. 1987'den 2001'e Marmara Bölgesi'nin Türkiye milli gelirindeki payı yüzde 35'ten yüzde 38'e çıkarken, Doğu ve G. Doğu'nun payının düştüğü görülmektedir. Yüzde 5 olarak kayıtlara geçen Güneydoğu milli gelirinin, yüzde 1,5'unun tek başına Gaziantep'e ait olduğu, bu ilin dışarıda tutulması halinde Güneydoğu'nun payının yüzde 3,5; Doğu Anadolu ile birlikte yüzde 6,5'ta kaldığı görülmektedir. Nüfusun yüzde 15-16'sının yaşadığı Doğu ve Güneydoğu'nun bölgenin milli gelirdeki payının yüzde 6'larda seyretmesi eşitsizliğin ileri boyutlara ulaştığını göstermektedir.

İller düzeyinde bir analiz, Doğu ve Güneydoğu'nun 21 ilinin Türkiye milli geliri içindeki payının 1970'lerden başlayıp 1980'lerde hızlanan bir süreçle hızla gerilediğini ortaya koymaktadır. Bölge illeri 1965'te Türkiye toplamında yüzde 10,5'a yakın pay sahibi iken bu pay 10 yıl sonra, önce 9,5'a düşmüş, 1987'de yüzde 7,7'ye gerilemiş, 2001'de de yüzde 7,2 olarak saptanmıştır.

Doğu-Güney Doğu İllerinin Türkiye GSMH'daki Payı %

Özellikle bazı bölge illerindeki gerileme çarpıcıdır. Örneğin Kars, 1965'te milli gelire katkı açısından Türkiye'nin 18'nci ili iken, 35 yıl sonra 68'nci sıraya gerilemiştir. Erzurum aynı dönemde 22'nci sıradan 39'ncu sıraya gerilemiştir. Elazığ, 30'ncu sıradan 40'ncılığa gerilemiş, Ş. Urfa 21'nci sıradan önce 47'nciliğe geriledikten sonra GAP ile birlikte toparlanıp 21'inciliğe çıkmıştır. Diyarbakır da benzer bir dalgalanma yaşamıştır.

Bölgesel eşitsizlikle ilgili bir başka görünümü, farklı bölge tanımları çerçevesinde görmek mümkündür.

Avrupa Birliği'nin bölgesel düzeyde uyguladığı müktesebata uyum çerçevesinde; DPT koordinasyonunda ve TÜİK'in de katkılarıyla İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasına geçilmiş ve Düzey 1 olarak 12, Düzey 2 olarak 26 ve Düzey 3 olarak da 81 (il) İstatistiki Bölge Birimi tanımlanmıştır. Buna göre, Düzey 2 sınıflandırmasında çeşitli göstergelerle 26 alt bölgedeki eşitsizliğin devasa boyutları ortaya çıkmaktadır.

26 bölge sınıflandırmasında, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki 6 alt bölgenin son 7 sırada yer aldıkları görülmektedir. DPT'nin 2003 yılı için ürettiği sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksine göre, Bitlis, Hakkari, Muş, Van alt bölgesi en alt sırada, yani 26'ncıdır. 2001 verisine göre, bu alt bölgedeki kişi başına gelir, aynı yıl İstanbul'unkinin ancak yüzde 24'ü tutarındadır.

1965-2001 Dönemi Türkiye Milli Gelirinde Doğu ve G. Doğu İllerinin Payı %

	1965	Sırası 67 il	1975	Sırası 67 il	1979	Sırası 67 il	1987	Sırası 67 il	2001	Sırası 81 il
Kars	1,2	18	0,84	36	0,7	40	0,3	56	0,2	68
Ş. Urfa	1,14	21	0,96	28	0,58	47	0,7	36	1,1	21
Erzurum	1,1	22	1,05	24	0,98	24	0,7	35	0,5	39
Elazığ	0,95	30	0,73	41	0,87	31	0,7	31	0,5	40
Malatya	0,88	36	0,88	31	0,68	41	0,9	27	0,8	27
Diyarbakır	0,78	43	1,11	22	0,83	34	1,2	20	1,1	22
Siirt	0,75	45	0,63	46	0,44	51	0,6	44	0,2	67
Mardin	0,72	47	0,73	44	0,58	46	0,6	39	0,5	42
Erzincan	0,56	49	0,45	53	0,4	54	0,3	58	0,2	64
Van	0,51	52	0,43	56	0,4	55	0,4	54	0,4	51
Adıyaman	0,42	57	0,32	61	0,41	53	0,5	47	0,4	48
Ağrı	0,35	61	0,31	63	0,33	61	0,2	62	0,2	70
Muş	0,33	63	0,34	60	0,32	62	0,1	64	0,1	71
Bitlis	0,23	64	0,24	64	0,2	64	0,2	63	0,1	72
Tunceli	0,18	65	0,22	65	0,16	66	0,1	66	0,1	80
Bingöl	0,16	66	0,19	66	0,18	65	0,1	65	0,1	75
Hakkari	0,13	67	0,13	67	0,11	67	0,1	67	0,1	78
Batman									0,3	59
Şırnak									0,1	73
Ardahan									0,1	79
İğdır									0,1	77
Toplam	10,39		9,56		8,17		7,7		7,1	

Kaynak: TÜİK verilerinden hesaplanmıştır

Yatırımların Dağılımında Bölgesel Eşitsizlik

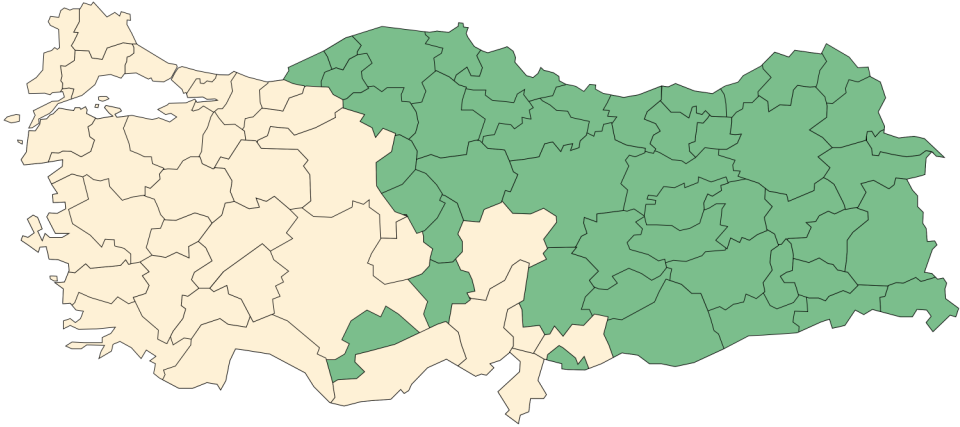
Milli gelirin bölgesel dağılımı ile ilgili veri üretiminin 2001'den itibaren durdurulmuş olması, sonraki yıllarda bölgesel eşitsizliği ölçmenin imkânlarını da daraltmıştır. Yine de başka göstergelere bakılarak bölgesel gelişimin yönü hakkında bir fikir edinilebilir. Bunlardan biri teşvikli yatırımların illere, bölgelere dağılımını izlemektir. Bu yola başvurulduğunda da bölgesel dengesizliğin 2001 sonrası sürmekte olduğu anlaşılmaktadır.

Doğu ve G. Doğu Anadolu bölgesinin 21 ilinin yanısıra benzer sorunları farklı derecelerde yaşayan birçok Doğu Karadeniz ve Orta Anadolu ili de var. Sayıları 50'ye ulaşan bu illere "Kalkınmada Öncelikli İl" statüsü verilerek "teşvik" sağlanmak isteniyor. Ancak, Batı'ya daha yakın Düzce, Zonguldak gibi illere de aynı teşviklerin verilmesi, merkezi İstanbul'daki büyük sermaye gruplarının bu illeri tercih etmeleriyle sonuçlanıyor, Doğu ve G. Doğu'ya verilen teşvikler ise yatırım çekmede etkili olamıyor.

Çeşitli Göstergelerle Bölgesel Eşitsizliğin Boyutları

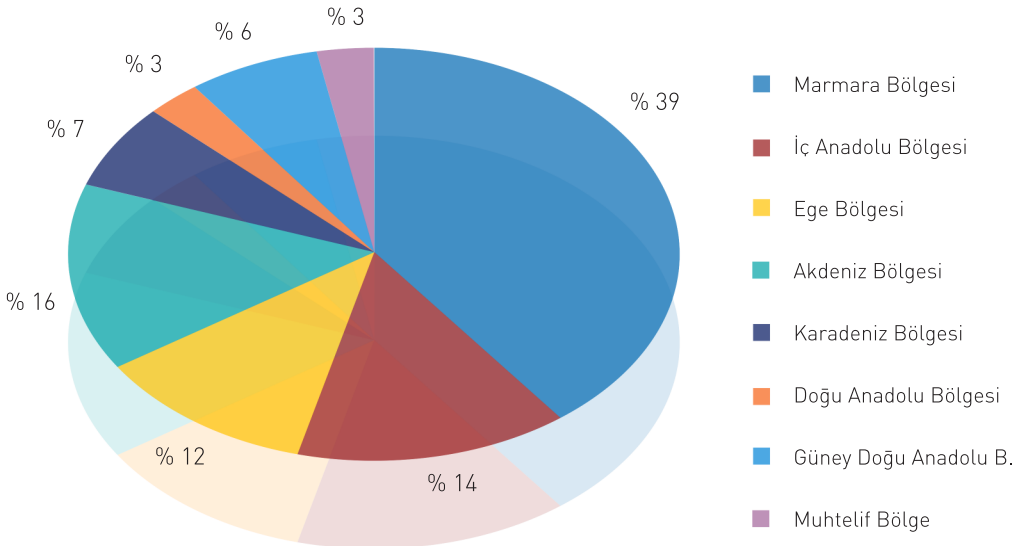
Bölgeler	Gelişmişlik Sırası (2003)	Nüfusun Payı (2000) %	1990-2000 Yıllık Nüfus Artış Hızı %	Şehirleşme Oranı (2000) %	Net Göç Oranı (1995- 2000) (Binde)	Bölgelerin GSYİH'ya Katkısı (2001) %	Kişi Başına GSYİH Endeks Değerleri (2001)	İşsizlik Oranı (2006) %	İstihdam % 2006			Giderlerin Karşılama Oranı (2006)
									Tarım	Sanayi	Hizmetler	
TR10 (İstanbul)	1	14,8	33,1	90,7	46,1	21,3	143	11,2	0,5	41,9	57,6	9,97
TR51 (Ankara)	2	5,9	21,4	88,3	25,6	7,6	128	12,1	7,5	25,2	67,3	2,2
TR31 (İzmir)	3	5	22,4	81,1	39,9	7,5	150	11,2	17,5	31,2	51,3	4,46
TR41 (Bilecik, Bursa, Eskişehir)	4	4,5	22,6	76,4	38,7	5,2	117	7,6	17,3	45,1	37,6	1,86
TR42 (Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova)	5	4	17,7	57,2	-9,5	7,6	191	10,7	20	34,6	45,4	8,61
TR21 (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ)	6	2	13,6	60,2	43,4	2,5	127	8	22,9	30	47,1	1,74
TR62 (Adana, Mersin)	7	5,2	21,8	68,5	-6,9	5,8	111	16,2	26,1	21,5	52,3	1,45
TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	8	3,7	16,3	46,7	35,8	4,2	113	7,4	34,9	22,7	42,4	1,13
TR61 (Antalya, Burdur, Isparta)	9	3,7	31,3	55,3	47,2	3,5	95	7,3	32,6	14,3	53,1	1,38
TR22 (Balıkesir, Çanakkale)	10	2,3	9,2	51,5	11,6	2,2	98	6,2	47,7	15	37,3	0,83
TR81 (Bartın, Karabük, Zonguldak)	11	1,5	-7,4	44,5	-69,1	1,6	108	5,9	36,6	23,9	39,5	1,56
TR33 (Afyon, Kütahya, Manisa, Uşak)	12	4,5	10	52	-5,8	3,9	88	7,2	40,6	24,1	35,3	0,95
TR52 (Karaman, Konya)	13	3,6	21,3	58,9	0	2,7	75	10,6	33,5	18,9	47,5	0,75
TRC1 (Adıyaman, Gaziantep, Kilis)	14	3	20,3	7,3	-22,9	2	65	15,1	23,3	35,2	41,5	0,61
TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	15	4	12,8	52,6	-30,2	2,9	74	12,1	33,3	22,3	44,4	0,97
TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)	16	3,7	8,7	58,8	-28,6	2,4	66	11,3	26,8	23,2	50	0,68
TR71 (Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde)	17	2,5	10,1	53	-19,4	2,1	85	10,5	42	16,3	41,7	0,9
TR83 (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat)	18	4,4	5,2	51,5	-46,7	3,2	73	6,6	50,8	15,1	34	0,56
TR90 (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Rize, Trabzon, Ordu)	19	4,6	9,3	49,4	-26,1	3,1	67	5,7	52,2	11,9	35,9	0,61
TRB1 (Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli)	20	2,6	11,1	58,8	-27,1	1,7	67	13,7	44,2	13,6	42,2	0,32
TR82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop)	21	1,3	-7,3	47,8	-39,8	0,9	70	5	58,6	10,3	31,2	0,4
TRA1 (Bayburt, Erzincan, Erzurum)	22	2	7,4	57,3	-43,5	1	50	5,4	47,5	8,6	43,8	0,3
TRC2 (Diyarbakır, Sanlıurfa)	23	4,1	29,1	59,1	-39,5	2,2	54	12	26,9	16,2	56,8	0,31
TRC3 (Batman, Mardin, Siirt, Şırnak)	24	2,6	23,4	59,6	-46,8	1,2	46	15,7	20	17,5	62,5	0,22
TRA2 (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars)	25	1,7	5	44,6	-57,3	0,6	34	5,2	56,2	5,9	37,9	0,23
TRB2 (Bitlis, Hakkari, Mus, Van)	26	2,9	25,5	49,3	-39,5	1	35	8,5	48,4	10,6	41	0,18
Türkiye		100	18,3	64,9		100	10	9,9	27,3	25,4	47	

Kaynak: DPT; TÜİK; Maliye verilerinden üretilmiştir.

Hazine Müsteşarlığı'nca verilen yatırım teşviklerinden yapılan hesaplama göre, 2002-2006 döneminin teşvikli yatırımlarının yüzde 39'undan Marmara Bölgesi tek başına pay alırken, İç Anadolu Bölgesi'nin yüzde 14, Ege Bölgesi'nin de yüzde 12 pay aldığı görülmüştür. Buna karşılık aynı dönemde, nüfusun yüzde 16'sının yaşadığı Doğu ve Güneydoğu'nun aldığı toplam pay yüzde 9'da kalmıştır. Ancak, bu toplamda da tipik bir Güneydoğu ili olmayan ve hesaplamalarda bölge ortalamasını yükselterek, analizleri etkisizleştiren G. Antep, tek başına yüzde 4,5 pay almaktadır. Dolayısıyla, G. Antep'in payı ayrı tutulduğunda, 21 ili kapsayan Doğu ve G. Doğu'nun, yatırımların ancak yüzde 4,4'ünü alabildiği görülmüştür.

2002-2006 Dönemi Teşvikli Yatırımların Bölgesel Dağılımı

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı verilerinden hesaplandı (G. Doğu'nun G. Antep hariç payı, yüzde, 1,5'tur).

Özellikle Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu'sunda yer alan illerde halkın "iş ve aş" beklentilerine, AKP iktidarı döneminde izlenen politikalarla da cevap verilemedi, bölge insanının yoksulluğu giderek arttı. Bu sonuçta, IMF-Dünya Bankası direktifleriyle kamunun ekonomiden çekilmesi, yatırımlardan uzaklaştırılması, yatırımcı KİT'lerin satışı ve tasfiyesi gibi anti-kamucu politikalar etkili oldu.

Türkiye'nin 21 ilini kapsayan Doğu ve Güneydoğu illerinde yaşayan yaklaşık 11,2 milyon nüfusun işsizlik ve yoksulluk sorunlarına, özellikle bölgenin birçok ilinde süren "düşük yoğunluklu savaş" diye tarif edilen çatışmalar ve bölgeye dönük "savunma-güvenlik" harcamalarının öncelik taşıması çözüm üretmemiştir. AKP iktidarı döneminde de Türkiye bütçesinden bu 21 ile aktarılmış görünen kaynaklar, sivil nüfusun iş ve aş beklentilerinden çok, bölgede "savunma-güvenlik" harcamalarında, bölgenin pek yararlanamadığı enerji yatırımlarında kullanılmıştır.

Az gelişmişlik, sadece Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun değil, yanısıra Doğu Karadeniz, İç Anadolu, hatta Bazı Ege ve Akdeniz illerinin de sorunudur. Ancak, her tür sıralamada 81 il arasında en alt 21 sırayı, Doğu ve Güneydoğu Anadolu illeri almaktadır. Bu nedenle, bu bölgemizin az gelişmişlik sorunları, tüm bölgesel sorunların önüne geçmektedir.

1980 sonrası yaşanan rastgele dışa açılma, daha doğrusu "dışa saçılma", dünya rüzgârlarının yıkıcı etkisini birçok alanda hissettirirken sosyal devlet desteği ile ayakta durmaya çalışan Doğu ve Güneydoğu'yu da çok olumsuz etkilemiştir. IMF, Dünya Bankası gibi kuruluşların devleti küçültme, sosyal devleti askıya alma telkinlerine sorgulamadan boyun eğilmesi sonucu, sosyal desteğe, kamu kaynaklarına ihtiyaç duyan bölgede ekonomi hızla gerilemiştir. Özelleştirmelerle, kamu kuruluşlarını kapatmalarla, tarım ve hayvancılığa verilen desteklerin azaltılmasıyla bölgenin, milli gelire katkısı hızla azalmıştır. Bölgede gerileyen tarım ve hayvancılık, bölgeye hızla egemen olan şiddet ikliminin etkisiyle yoğun bir göçü de başlatmıştır. Bu durum, bölgenin insangücü ve servet-sermaye kanamasını artırırken, göç alan büyük metropollerde de ciddi uyum sorunları yaşanmasına yol açmıştır.

Nihayet, son 2007 nüfus sayımlarından anlaşılmaktadır ki, özellikle Güneydoğu insanı, artan yoksulluk ve güvenlik sorunlarına rağmen bölge dışına göç etmekten vazgeçmiş, göçenlerin bir kısmı geri dönmüş, bölgenin kent merkezlerine sığınmıştır. Bu geriye göçme ya da göçten vazgeçme kararında, göçülen batı metropollerinde tutunamamak etkeni kadar, linçe varan hoşgörüsüzlüğe muhatap kalmak gibi davranışlar etkili olmuştur.

Bölgede hızla artan işsizliğe, özellikle genç işsizliğine çözüm üretilemeyişi, kimliğin

inkârı, dışlanma, devlete güvensizlik duygularını da beslemeye devam etmektedir. Bölgeyi uzun süre oyalayan GAP yatırımlarının, bölgenin kendi ihtiyaçlarından çok, Türkiye'nin gelişmiş bölgelerinin kullandığı enerji yatırımlarına odaklı olduğu ve mevzi gelişme fırsatları dışında bölgede radikal değişikliklere yol açmadığı, enerji ayağı tamamlanırken tarım ayağına dönük yatırımların sürüncemede kaldığı anlaşılmıştır. Bölgenin güneyi GAP ile oyalanırken Kuzeydoğu illeri için hiçbir şey yapılmamış, bu bölgeden göçler daha da hızlanmıştır.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölge nüfusunun yarısından fazlası yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Yoksulluğun bir göstergesi olan yeşil kartla tedavi olan nüfus Türkiye genelinde, 2008'de 9,4 milyon olarak belirlenirken, bunların yüzde 46'sının, Doğu ve Güneydoğu'daki 21 ilde yaşadığı görülmektedir. Yeşil kartlılık oranı Hakkari, Ağrı, Van ve Bitlis'te nüfusun yarısını aşmaktadır.

Bölgedeki tarım dışı işsizlik oranı, Türkiye'nin diğer bölgelerinin üstündedir, tüketici enflasyonu bölgede daha yüksektir.

Bölgenin illerinin, sayıları 50 yi bulan kalkınmada öncelikli iller kapsamına alınması, hiçbir teşvik etkisi yaratmamış, 2002-2006 döneminde bölgenin 21 ilinde yatırım için teşvik görmüş yatırımların yüzde 4,4'ü bulan tutarı, tek başına Bursa'nın yatırımlarının altında kalmıştır.

Bölgeye aktarılmış görünen kamu kaynaklarının ağırlıklı "savunma ve güvenlik" için harcandığı, bölge insanının iş ve aş beklentisine cevap vermediği görülmektedir. Bölgeye yapılmış görünen sınırlı miktardaki kamu yatırımlarının da bölge insanının istihdam ve girişim iklimi beklentisine cevap vermeyen, enerji sektörü ağırlıklı yatırımlar olduğu anlaşılmaktadır. Bölgeye doğrudan yararı olmayan bu yatırımların bölgenin ekolojik dengesine verdiği zarar ve kültürel varlıklarına yaptığı tahribat ise gözardı edilmektedir.

Türkiye nüfusunun yüzde 16'sına yakınıni oluşturmaya karşın, kamu harcamalarından, nüfus başına hep Türkiye ortalamalarının çok altında pay alan bölge, mahallî idare harcamalarında da "öteki" muamelesi görmektedir. Kentleşme oranı yüzde 60'a yaklaşan, bazı illerinde Türkiye ortalamasını geçen bölgenin kent sorunları hızla büyürken, sorunları çözmeye dönük altyapı yatırımları, mahallî idarelere merkezden aktarılan paylar hep düşük kalmaktadır. Nüfusun yüzde 16'sını oluşturmaya karşın, bölgenin merkezi bütçeden mahallî idarelere ayırdığı pay yüzde 8,5'ta kalmaktadır.

Bölgenin sosyal ve ekonomik sorunlarının çözümü için önerilerimiz şunlardır:

Yoksullara Gelir Transferi

Bölgede, çeşitli sektörlerde bir yatırım hamlesi düşünülse bile, bu yatırımların olgunlaşması ve gelir yaratıcı sonuca ulaşması uzun bir zaman alacaktır. Oysa bölgenin çok acil kaynak girişine ihtiyacı vardır. Bu kaynak girişi hem bölge yoksullarının kendilerini adil bir toplumun eşit vatandaşları olarak hissetmeleri ve devlete güvenmeleri, hem de gündelik hayatlarını idame ettirmeleri için zorunludur. Kaynak girişi, bölgede talebi artırarak diğer ekonomik sektörlerde de canlılık kazandıracaktır. Kaynak transferi, Doğrudan Gelir Desteği olarak, Brezilya ve çoğu Latin Amerika ülkelerinde uygulanmış ve yoksullukla mücadelede sonuç vermiştir. Doğrudan Gelir Desteği, öncelikle bu bölgemizde uygulanmalı ve merkezi bütçeden, bölgedeki 1 milyon yoksul aileye her ay net asgari ücretin yarısı olan 200 YTL maaş bağlanmalıdır. Bu desteğin mali portresi olan 2,4 milyar YTL'dir ve 2007'de 203 milyar YTL'yi bulan Türkiye bütçe harcamalarının sadece yüzde 1'i dolayındadır. Bu kaynak transferinin finansmanı, hem vergi, hem de harcamalarda yapılacak küçük düzenlemelerle kolaylıkla karşılanabilir. Doğrudan gelir desteğini, eğitimi özendirici "şartlı gelir transferi", "sosyal hizmet karşılığı gelir transferi" gibi sosyal politika unsurları tamamlamalıdır.

Kamu Altyapı Yatırımları Desteği

Bölgenin acil ihtiyacı sağlık, eğitim ve ulaşım altyapı yatırımlarıdır. Bu alanlara yapılacak yatırımlar bölge işgücünün vasfını geliştirerek, çeşitli sektörlerde gelişmenin önünü de açacaktır.

Kentsel İyileştirme

Özellikle merkez ilçelere yoğunlaşan nüfusun kentsel hizmetler ihtiyaçlarına karşılık verecek yatırımlar için destekler artırılmalıdır. Katılımcı yerel yönetimler önderliğinde, kentlerin daha "yaşanabilir" olanaklara kavuşması bölgeye becerili iş gücünü çekecektir. Kısa ve orta vadede, devletin ekonomik ve sosyal altyapı yatırımlarının harekete geçireceği inşaat sektörü vasıfsız işgücünün istihdamını artıracaktır.

Yerel Yönetimleri Güçlendirme

Değiştirme ve iyileştirme faaliyetlerinin, merkezi idare tarafından değil, yerel yönetimlerin karar ve inisiyatifinde yürütülmesi, gerçekleştirilmesi temel prensip olmalıdır. Katılımcı yerel yönetimler önderliğinde kentlerin yaşanabilir hale getirilmesinde, örneğin, hükümet konakları, belediye binaları, okul ve sağlık

ocaklarının onarımı ve boyanması, kent içi yolların ve kaldırımların düzenlenmesi, basit çevre düzenlemeleri, sosyal ormancılık ve ağaçlandırma gibi faaliyetler kentlerin ve çevrenin değiştirilmesinin ve iyileştirilmesinin ilk adımlarını oluşturabilir. Yerel yönetimlerin yetkileri ve kaynakları hızla artırılmalıdır.

Kültürel Hakların Geliştirilmesi

Doğu-Güneydoğu Anadolu'da gelişmenin önünü açacak girişimler salt ekonomik destek ve yatırımlarla sınırlı kalmamalıdır. Gelişme, ekonomik olduğu kadar sosyal, siyasal, kültürel düzeylerde de olmalı ve bunların önü de açılmalıdır. Kürt kökenli yurttaşların ağırlıkla yaşadığı bu bölgede, farklılığın reddedilmediği, farklılıkları meşru kabul eden bir siyasal, sosyal ve kültürel yaşam ortamı yaratılmalı, bunun için gerekli düzenlemeler gerçekleştirilmelidir. Siyasal, demokratik ve kültürel haklarla, kendini geliştirme hakkı toplumun tümü için eksiksiz ve eşit olarak kullanılabilirmeli; Türkiye'de yaşayan tüm yurttaşların anadillerini geliştirebilmesi için kamusal eğitim-öğretim olanaklarının sunulması, toplumsal gelişmenin olmazsa olmaz koşullarındandır.

Sınır Ticaretinin Geliştirilmesi

Sanayi, bölge için ilk planda öncelik verilecek bir sektör değildir. Bölgenin bitkisel ve hayvansal ürünlerini işleyen, hızlı kentleşmenin yaratacağı inşaat sanayiinin elemanlarını üretecek sanayi türleri için bir şans tabi ki vardır ve fiili olarak kullanılmaktadır. Ancak, bölgenin sınır ülkeleriyle ticaretle katedebileceği çok önemli bir mesafe vardır. Sınır ticaretini geliştirecek düzenlemelere ivedilikle geçilmelidir.

Turizm Endüstrisinin Geliştirilmesi

Bölgenin güneydoğusunda Adıyaman-Şanlıurfa-Mardin-Diyarbakır destinasyonu çok önemli kültür ve inanç turizmi potansiyellerine sahiptir. İspanya'nın Endülüs turizm endüstrisi deneyiminden çıkarılacak derslerle bölge kendi Endülüs'ünü yaratabilir.

Van Gölü Havzası, Selçuklu, Urartu ve Ermeni uygarlıkları ile ilgili taşıdıkları emsalsiz kültürel varlıklar sayesinde kendi başına bir destinasyon olma potansiyeline sahiptir. Doğu'da Erzurum, Palandöken, Kars, Ağrı destinasyonunda entegre bir doğa/kış, kültür turizmi için gerekli varlık birikimi ziyadesiyle mevcuttur. Bu potansiyellerin fiziki altyapı ve tanıtım ile desteklenmesi halinde önemli gelişmeler görülecektir.

Tarım ve Hayvancılıkta İyileştirme

Güneydoğu Anadolu bitkisel üretim, Doğu Anadolu hayvancılık bölgesidir. Tarım ve hayvancılık bölgede önemli bir potansiyele sahip olmakla birlikte, tarımda istihdam imkânlarının kısıtlı olması nedeniyle bu potansiyel, bölgenin ekonomik kalkınması için bir çare oluşturmamaktadır. Çeşitli ihtiyaçlara aynı zamanda cevap verebilen kırsal gelişme projelerinin belirlenmesi ve uygulanması daha verimlidir. Önemli yatırımların yapılmış olduğu GAP bölgesinde, sulama projeleri fiziksel ve kurumsal altyapı yatırımlarıyla sürdürülmeli, çevreyi de dikkate alan ürün desenleri dünyadaki gelişmeler ışığında yeniden planlanmalıdır; kırsal gelişme projelerine öncelik verilmelidir.

Kaynaklar:

- * 2008 Yılına Girerken Türkiye Ekonomisi, TÜSİAD, 2007
- * Akyüz, Yılmaz and Boratav, Korkut (2003) "The Making of the Turkish Crisis" World Development 31(9): 1549-1566
- * Anka News Agency, Daily Economic Report, 1 September 2006
- * AB İlerleme Raporları, İktisadi Kalkınma Vakfı, web sitesi
- * Altınbaş, S., F. Doğruel, and S. Doğruel (2002). "Regional
- * Convergence in Turkey: Have Provincial Incentive
- * Schemes Been Successful? VI METU International
- * Conference in Economics, 11-14 September, Ankara
- * Akder, Halis, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun Kalkınmasında Tarım Politikaları: Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Sosyal ve Ekonomik Öncelikler, TESEV, İst, 2006
- * Boratav, K. (2006) "İlk Dokuz Ayda Sermaye Hareketleri" internet makalesi, SoL Meclis, <http://www.sol.org.tr/index.php?yazino=5209>
- * Boratav, Korkut and Erinc Yeldan (2006) "Turkey, 1980-2000: Financial Liberalization, Macroeconomic (In)-Stability, And Patterns of Distribution" Chp14 (pp. 417-455) in Lance Taylor (ed.) External Liberalization in Asia, Post-Socialist Europe and Brazil, Oxford University Press
- * International Economics, Working Paper No 2005-07, July
- * Grabel, Ilene, (1996) "Marketing the Third World: The Contradictions of Portfolio Investment in the Global Economy" World Development, 24(11): 1761-1776
- * IMF (2006) "Staff Report on Turkey" IMF Country Reports No 06/402, November
- * **Bağımsız Sosyal Bilimciler Grubu:**
- * Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Üzerine Değerlendirmeler Ankara: TMMOB
- * http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_BSB/BSB2007_Final.pdf2007 İlkyazında Dünya ve Türkiye Ekonomisine Bakış
- * IMF Gözetiminde On Uzun Yıl: 1998-2008 Farklı Hükümetler Tek Siyaset
- * 2005 Başında Türkiye'nin Ekonomik ve Siyasal Yaşamı Üzerine Değerlendirmeler , www.bagimsizsosyalbilimciler.org
- * **Sönmez, Mustafa**
- * İşte Eseriniz:100 Göstergede Kuruluştan Çöküşe Türkiye Ekonomisi, İletişim Y. 2003
- * Kriz ve 2003 Ekonomisinin Analizi, Petrol-İş Yayını, 2004
- * IMF Politikaları, Petrol-İş Yayını, 2004
- * Türkiye Ekonomisinin 80 Yılı, İTO Yayını, 2004
- * Türkiye'nin Dış Ticaretinin Sektörel Analizi, EBSO Yayını,2004
- * Türkiye İhracatının İthalat Bağımlılığı, EBSO Yayını, 2005

- * Yeldan, Erinc, [2006] "Neo-Liberal Global Remedies: From Speculative-led Growth to IMF-led Crisis in Turkey" Review of Radical Political Economics, 38[2], pp.193-213, Spring, 2006
- * Yeldan, Erinc, [2001] Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi: Bölüşüm, Birikim, Büyüme, İstanbul: İletişim Yayınları

Web siteleri

Kamu Kuruluşları:

<http://www.tuik.gov.tr> Türkiye İstatistik Kurumu
<http://www.dpt.gov.tr> Devlet Planlama Teşkilatı
<http://www.hazine.gov.tr> Hazine Müsteşarlığı
<http://www.tarim.gov.tr> Tarım ve Köyşleri Bakanlığı
<http://www.csgeb.gov.tr> Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
<http://www.meb.gov.tr> Milli Eğitim Bakanlığı
<http://www.sanayi.gov.tr> Sanayi ve Ticaret Bakanlığı
<http://www.kosgeb.gov.tr> Küçük ve Orta Ölçekli Sanayiye Geliştirme Başkanlığı
<http://www.saglik.gov.tr> Sağlık Bakanlığı
<http://www.muhasabat.gov.tr> Muhasebat Genel Müdürlüğü

Uluslararası Sivil Toplum ve Meslek Kuruluşları

<http://www.dakap.org.tr> Doğu Anadolu Kalkınma Projesi
<http://www.gidem.org> Girişimci Destekleme Merkezleri
<http://www.abigem.org> Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezi
<http://www.tesev.org.tr> TESEV
<http://www.tisk.org.tr> Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
<http://www.tobb.org.tr> T. Odalar Birliği
<http://www.imf.org> Uluslararası Para Fonu
<http://www.oecd.org> OECD
<http://www.worldbank.org>

Castaneda, T., et al. Designing and Implementing Household Targeting Systems: Lessons from Latin American and the United States, World Bank, Washington D.C., 2005

Çakmak, E., Akder, A. Halis, "Tarım Politikaları ve GAP Bölgesi: Pozisyon Ne Olmalı?" GAP Bölgesinde Dış Ticaret ve Tarım içinde, Edit. E. Uygur, İ. Cıvır, Ankara, 2004

Çelik, Aziz, "22 Temmuz Aynasında AKP ve Sol", Birikim, Ağustos 2007

Devlet Planlama Teşkilatı, İller ve Bölgelere Göre Çeşitli Göstergeler, Ankara, Ağustos 2003

Devlet Planlama Teşkilatı, İllerin ve Bölgelerin Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, (2003), Ankara, Mayıs 2003

Devlet Planlama Teşkilatı, Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere Sağlanan Diğer Destekler, Ankara, Mart 2001

Duran, Mustafa. Türkiye’de Yatırımlara Sağlanan Teşviklerle Etkenliği, Hazine Müsteşarlığı, Ankara, 2002

Ismihan, M., K. Metin-Ozcan and A. Tansel ,
"The Role of Macroeconomic Instability in Public
and Private Capital Accumulation and Growth: The
Case of Turkey, 1963-1999," Applied Economics 37, pp.
239-251.2002

Keyder Çağlar, Nazan Üstündağ, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’nun kalkınmasında Sosyal Politikalar; Doğu ve Güneydoğu
Anadolu’da Sosyal ve Ekonomik Öncelikler, TESEV, İst, 2006

Kurmuş, Orhan, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Öncelikli Sosyal ve Ekonomik Politika Önerileri; Doğu ve Güneydoğu
Anadolu’da Sosyal ve Ekonomik Öncelikler, TESEV, İst, 2006

Öğüt, M. and Funda Barbaros (2003). "Regional Development
Inequalities in Turkey: An Assessment on
the Distribution of Investment Incentives," METU
Conference in Economics, September 6-9, 2003, Ankara

Pınarcıoğlu, M. Melih, Işık, Oğuz. Yeni Kalkınmacılık:
Bölgesel Kalkınmada Arayışlar, GAP-GİDEM Girişimci
Destekleme Merkezleri, Ankara, 2004.

Sönmez, Mustafa, Doğu Anadolu’nun Hikayesi: Kürtler, Arkadaş Yayınları, Ank., 1991
Sönmez, Mustafa, Bölgesel Esitsizlik, Alan yayınları, İst, 1998
Sönmez, Mustafa, Gelir Uçurumu, Om Yayınları, İst, 2001
Sönmez, Mustafa, İstanbul’un İki Yüzü, Arkadaş Yayınları, Ank. 1998
Sönmez, Mustafa, 100 Göstergede Kriz ve Yoksullaşma, İletişim Y. 2002
Sönmez, Mustafa, İşte Eseriniz: 100 Göstergede Kuruluştan Çöküşe Türkiye Ekonomisi, İletişim Y. 2003
Sönmez, Mustafa, Türkiye’nin Dış Ticaretinin Sektörel Analizi, EBSO Yayını, 2004
Sönmez, Mustafa, Türkiye İhracatının İthalat Bağımlılığı, EBSO Yayını, 2005

Türkiye Cumhuriyeti, Ön Ulusal Kalkınma Planı
(2004-2006), Ankara, Aralık 2003

TÜSİAD, Türkiye’de Bölgesel Gelişme Politikaları Sektör-
Bölge Yığılaşmaları, TÜSİAD Büyüme Stratejileri
Dizisi 4, İstanbul, Eylül 2005

Yurt Ansiklopedisi, 1983, İst., Anadolu Yayıncılık, İst.

Yazarın Özgeçmişi

1955 Van doğumlu olan İktisatçı Mustafa Sönmez, ODTÜ İdari İlimler Fakültesi’nden 1978 yılında mezun oldu. Çeşitli
araştırma kuruluşlarında, sendikalarda uzman; medyada editör, yazar, yorumcu olarak çalıştı.
Türkiye ekonomisi üzerine yayımlanmış 20 dolayında kitabı, ayrıca çok sayıda rapor ve makalesi var. Sönmez, çeşitli
üniversitelerde medya ve iktisat dersleri de vermektedir.

Yayınları

- * Devlet İşletmeleri ve Türkiye: TİB Yayınları, 1978
- * Türkiye Ekonomisinde Bunalım I: 24 Ocak Kararları ve Sonrası, Belge Yayınları, 1980
- * Türkiye Ekonomisinde Bunalım II: 12 Eylül'ün Ekonomi Politikası, Belge Yayınları, 1982
- * Özal Ekonomisi ve İşçi Hakları: Belge Yayınları, 1984
- * Türkiye'de Holdingler: Gözlem Yayıncılık, 1987. Arkadaş Yayınevi, 1990
- * Doğu Anadolu'nun Hikayesi: Ekonomik ve Sosyal Tarih: Arkadaş Yayınevi, 1990
- * Türkiye'de Gelir Eşitsizliği: İletişim Yayınları, 1991
- * 100 Soruda Dış Açılan Türkiye Kapitalizmi: Gerçek Yayınları, 1992
- * Grafiklerle İstanbul: Sosyal ve Ekonomik Atlas, İst. B. Belediyesi Yayını, 1994
- * İstanbul'un İki Yüzü: Arkadaş Yayınları, 1996.
- * Paranın Serüveni : İş Bankası/Tarih Vakfı, 75. Yıl Serisi, 1998
- * Bölgesel Eşitsizlik, Alan Yayıncılık, 1998
- * Gelir Uçurumu, OM Yayıncılık, 2001
- * 100 Göstergede Kriz ve Yoksullaşma, İletişim Y. 2002
- * Filler ve Çimenler: Medya ve Finansa Doğan/Anti,Doğan Savaşı, İletişim Y., 2003
- * İşte Eseriniz:100 Göstergede Kuruluştan Çöküşe Türkiye Ekonomisi, İletişim Y. 2003
- * EBSO için Türkiye ve Ege Ekonomisinde Ekonomik Panorama, Düzenli Rapor. 2002, 2003, 2004, 2005
- * Cumhuriyetin 80. Yılında Ege Bölgesinde Gelişme, EBSO Yayını, 2003
- * Kriz ve 2003 Ekonomisinin Analizi, Petrol-İş Yayını, 2004
- * IMF Politikaları, Petrol-İş Yayını, 2004
- * Türkiye Ekonomisinin 80 Yılı, İTO Yayını, 2004
- * Tarladan Borsaya Pamuk, İTKİB Yayını
- * Türkiye'nin Dış Ticaretinin Sektörel Analizi, EBSO Yayını, 2004
- * Türkiye İhracatının İthalat Bağımlılığı, EBSO Yayını, 2005
- * Göstergelerle İstanbul, ASK Yayını, 2005
- * 2001 Krizinden 2005'e Ege Ekonomisi, İzmir AOSB Yayını,2006
- * İzmir'in İstihdam ve Büyüme Sorunları, İzmir AOSB Yayını, 2007
- * Doğu ve Güneydoğu'nun Sorunları ve Çözüm Önerileri, GABB Yayını, 2008

Ayrıca çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanmış bilimsel makaleler, çeşitli kongrelere sunulmuş bildiriler.

